

Vanhustyön keskusliitto - centralförbundet för de gamlas välfärd

*Iloa ja voimaa
tarinoimalla*

Helena Miettinen (toim.)

IS N 978-851-806-135-2
Yliopistopaino
2009
Helsinki

Iloa ja voimaa tarinoimalla

Helena Miettinen (toim.)

Sisällys

<i>Esipuhe</i>	7
<i>Alkusanat</i>	9
<i>Uusia taitoja ja hyvää mieltä kaksivuotisen lähialueyhteistyöprojektin tuloksena</i>	11
<i>Idea idulle</i>	12
<i>Inkeriläiset</i>	
<i>Helena Miettinen</i>	15
<i>Inkeriläisten tarinallinen identiteetti</i>	
<i>Helena Miettinen</i>	18
<i>Voimauttavaa muistelutyötä</i>	
<i>Helena Miettinen</i>	22
<i>Tarinatyyntyjen tarina</i>	
<i>Helena Miettinen</i>	25
<i>Tuokiokuvia Kikkerin Potuskapajasta</i>	
<i>Helena Miettinen</i>	32
<i>Huovutettuja muistoja</i>	35
<i>Taiteen ja käsityön keinoin kerrotut elämänmuistot</i>	
<i>Inkeri Sava</i>	36
<i>Tilkkutarinat</i>	42
<i>Muistojenmuuri</i>	45
<i>Muistorasia on oman elämän näyttämö</i>	47
<i>Ellan tarina</i>	49
<i>Muistomekot</i>	52
<i>”Potuskapaja” Tallinnan inkeriläisen luona</i>	53
<i>Aune Kämäräinen</i>	

<i>Kuvallisia muistoja savelle</i>	59
<i>Helena Leppänen</i>	
<i>Muistelukortit</i>	63
<i>Inkeriläiset äänimaisemat</i>	64
<i>Jokaisella on omien kyyneltensä muistot</i>	
<i>Helena Miettinen</i>	66
<i>Inkerinmaan vanhusten palvelutalot</i>	74
<i>Sadonkorjuuta</i>	76
<i>Henkilöt</i>	78

Esipuhe

Vuoden 2008 lopussa Suomessa asui muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia yli 55-vuotiaita henkilöitä yhteensä 17 743. Heistä 55–64-vuotiaita oli 11 689 ja yli 65-vuotiaita 6 054. Yli 55-vuotiaista suurimmat kielelliset ryhmät olivat venäjää (6 769) ja viroa (2 373) äidinkielenään puhuvat. Muut vastaavat kieliryhmät ovat määrällisesti huomattavasti pienempiä.

Venäjänkielisten ikäihmisten ylivoimaisesti suurin määrä johtuu pitkälti entisen Neuvostoliiton alueella vuonna 1990 käynnistyneestä paluumuutosta. Tällöin alkoi inkeriläisten ja muidenkin, jotka oli Neuvostoliiton henkilökisterissä merkitetty suomalaisiksi, muutto Suomeen.

Iloa ja voimaa tarinoimalla –julkaisun on toimittanut Inkerin kulttuuriseuran toiminnanjohtaja Helena Miettinen. Inkerin kulttuuriseura toimii inkeriläisen kulttuurin edistäjänä ja elvyttäjänä. Kirjoittamistyöhön osallistujat edustavat oman ammatillista, monipuolista osaamista. Siitä johtuen julkaisun lukeminen on voimaannuttava kokemus. Kirja tarjoaa mielenkiintoisen kulttuurimatkan inkeriläisyyteen visuaalisella ja tiedollisella tasolla. Värikkäät, elämää täynnä olevat valokuvat, inkeriläisten historia ja monisärmäiset kuvaukset ihmiskohtaloista laajentavat tietämystämme inkeriläisten elämästä.

Kirjassa esitellään erilaisia toiminnallisia muistelukeinoja, joita kirjoittajat ovat konkreettisesti olleet toteuttamassa. Näitä ovat esimerkiksi muistorasiat, muistelutyyny, taide- ja käsityön keinoin kerrotut elämäntarinat, muistomekot ja muistojenmuuri. Kirjassa kuvatut menetelmät ovat sovellettavissa missä ympäristössä tahansa ja kohderyhmänä voivat olla muutkin kuin maahanmuuttajat tai ikäihmiset.

Helena Miettisen sanoja lainaten kirjan kirjoittajat keskittyvät kuvaamaan kokemuksia, joiden he uskovat edistävän inkerinsuomalaisten vanhusten parissa työskentelevien ja monikulttuurista vanhustyötä tekevien ymmärrystä inkeriläisestä kulttuurista.

Vanhustyön keskusliitossa on toteutettu vuodesta 1997 lukien Raha-automaattiyhdistyksen tuella ikääntyviin maahanmuuttajiin kohdentuvaa toimintaa. Kirjan julkaiseminen on yksi IkäMAMU-toiminnan työmuodoista.

Helsingissä kesäkuussa 2009

Vanhustyön keskusliitto – entraförbundet för de gamlas väl ry

Alkusanat

Iloa ja voimaa tarinoimalla - kirja on syntynyt Inkerin kulttuuriseurassa jo vuosia jatkuneen työskentelyn pohjalta. Haluamme jakaa kokemuksiamme ja antaa työvälineitä muille. Vaikka menetelmiä on kehitetty inkeriläisten parissa, ne ovat yleistettävissä niin supisuomalaiseen ympäristöön kuin maahanmuuttajien parissa työskentelyyn.

Muistelutyöpajoja on toteutettu vapaaehtoistyönä ja tiiminä. Tiimityöskentelyn dynamiikasta voisi kirjoittaa oman oppaansa. Haluan kiittää jokaista muistelutyöpajassa mukana ollutta. Meillä on ollut joka kerta upea ja asiastaan innostunut työryhmä, johon ryhmäläisten aikaisemmat taustat ovat antaneet mausteensa. Fantastista on ollut osaamisen kirjo ja kyky mukautua uusiin rooleihin.

Halusimme antaa virikkeitä inkeriläisille ikäihmisille heitä puhuttelevalla tavalla. Koska elämäntarinoiden jakaminen on heille ehkä vielä tärkeämpää kuin supisuomalaisille ikäsiskoilleen, työpajatyöskentelymme ponnisti tästä lähtökohdasta. Emme kuitenkaan jättäneet elämäntarinoita pelkän puhumisen varaan, vaan halusimme tehdä tarinat näkyviksi muistoiksi.

Onnistumme siinä hienosti. Löysimme ilmaisukanavia, joista osa on itse kehitelty, jotkut muilta lainattuja. Matkan varrella on käynyt entistä selvemmäksi, miten tärkeää muistelutyö ja niiden visualisointi ikäihmisille on.

Tarinointi ei ole tuonut iloa ja voimaa yksinomaan ryhmän jäsenille. Myös me vetäjät olemme voimautuneet. Venäjällä toteutettava työpaja on pitkien matkojen takia fyysisesti raskas kokemus. Mutta mummojen tarinat koskettavat aina. Työpajojen ihmeenä voidaan kuitenkin pitää, että muistelutyöpajoissa akut latautuvat, eivät purkaudu. Kotimatkalta lähtee fyysisesti väsynyt, mutta henkisesti latautuneempi joukko. Kiitos jokaiselle mukana olleelle

Kiitokset myös Kikkerin ja Kelton palvelutalojen johtajille mahdollisuudesta työskennellä asukkaiden kanssa ja mielenkiinnosta uusia ideoita kohtaan. Sydämlämmmin halaus myös Tallinnan suomalaisen seurakunnan kirkkoherralle Hannele Revolle, jonka ansiosta ystävystyimme seurakunnan Mummokerhon kanssa.

Ehdottomasti suurimmat halaukset kuuluvat Kikkerin, Kelton ja Tallinnan mummoille ja papoille. Olette tarinoillanne antaneet elämäämme syvyyttä ja antaneet silmämme huomaamaan, ettei raha ole onnellisuuden tae. Mummojen valoisa elämänsen, jota kovat kokemukset eivät ole katkeroittaneet, on esimerkillinen tavoite meille jokaiselle.

Kiitokset myös Vanhustyön keskusliitto - entraförbundet för de gamlas välryl:lle, joka innostui työstämme kustantamalla Iloa ja voimaa tarinoimalla -julkaisun.

Tuusulassa 10.6. 2009

Helena Miettinen

Muistotyyny virittävät uusia tarinoita. Kuvassa Lilja ja Raisa Kikkerin tarinatyöpajasta tutkivat Raisan upouutta potuskaa. (Kuva Helena Miettinen)

Uusia taitoja ja hyvää mieltä

Kaksivuotisen lähialueyhteistyöprojektin tuloksena

Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projekti on ollut Inkerin kulttuuriseururan panos inkeriläisnummujen elämänlaadun kohentamiseksi. Se on ollut myös projektissa mukana olleille mahdollista ja voimauttava oppimiskokemus.

Vuonna 2007 käynnistyneen projektin idea syntyi Inkerin kulttuuriseururan puheenjohtajan Helena Miettisen vieraillessa Inkerinmaalla vanhusten palvelutalossa vuonna 2006. Hän oli käynyt Inkerinmaalla useasti ennenkin, mutta pääasiassa kotonaan asuvien ikimummujen luona, jotka korkeasta iästään huolimatta hoitivat kodin ja puutarhan sekä pitivät kurissa juopot aikamiespoikansa. Ero palvelutalon passivoivaan toimettomuuteen tuntui räikeältä.

Yhteistyökumppaniksi löytyi Villa Inkerin palvelutalo Volossovassa Leningradin alueella. Toisena projektivuonna mukana oli myös Inkerin kirkon hallinnoima Kelton palvelutalo Pietarin kyljessä. Villa Inkeri on yksityinen, suomalaisen järjestön ylläpitämä 24-paikkainen palvelutalo, jossa 12 paikkaa on varattu inkeriläisille vanhuksille, loput 12 paikkaa täyttää Volossovan sosiaalitoimi ostopalveluna. Asukasrakenne on Keltossa sama.

Taloudellista tukea saatiin Ulkoministeriön lähialueyhteistyövaroista. Projektin ideana oli kouluttaa palvelutalojen henkilökuntaa heille uudenlaiseen toimintatapaan: kuntouttavaan hoitotyöhön ja kehittää päiväohjelmaa asukkaita aktivoivaan suuntaan. Koulutukseen kuului sekä etäopetusta että lähiopetusjaksoja. Projektin alkuvaiheessa terveystieteiden ja kasvatustieteiden maisteri Eva Kotiniityn ohjauksessa kartoitettiin Villa Inkerin asiakkaiden toimintakyky tulevan toiminnan pohjaksi, koska palvelutalon asukkaat olivat toimintakyvyltään varsin eritasoisia.

Työmetodina olivat toiminnalliset työpajat, joihin osallistuivat sekä hoitohenkilökunta että asukkaat.

Lisäksi molempina projektivuosina kahdelle hoitajalle järjestettiin mahdollisuus työharjoitteluun Sahamäen palvelukeskukseen Hyvinkäällä. Hoitajat osallistuivat päivittäiseen työhön ja pitivät havainnoistaan oppimispäiväkirjaa. Harjoittelussa tutustuttiin myös kotipalvelutyöhön ja Lepovillan dementiayksikköön. Viikon työharjoittelu opetti molempia osapuolia. Monet asiat tehtiin Sahamäessä toisin kuin kotona Kikkerissä. Yhteen vieraiden tekemään kysymykseen ei kuitenkaan Sahamäestä saatu vastausta: Miksi Suomessa vanhuksille tarjotaan soseutettua ruokaa, vaikka asukkaat on kunnossa?

Tärkeinä tavoitteena oli myös inkeriläisvanhusten suomen kielen käytön tukeminen. Tunnettuahan on, että iän myötä opittu kieli heikkenee ja taustalle painunut äidinkieli saattaa nousta tärkeimmäksi kommunikaatiovälineeksi. Koska suomenkielistä henkilökuntaa on mahdotonta lisätä, oli keksittävä muita keinoja. Suomessa järjestettiin vanhojen suomalaisten elokuvien keräys ja nyt Villalla Inkerissä katsellaan viikoittain suomalaisia elokuvia. Asukkaiden kanssa järjestetään keskustelutuokioita, luetaan ääneen kirjoja ja lauletaan suomalaisia lauluja. Villa Inkerin suomenkielisille vanhuksille työpajatyöskentely oli jo äidinkielen käytön kannalta riemukasta. Suomen kielen suosimisesta huolimatta muistelu-työpajoihin osallistui myös venäjänkielisiä asukkaita. Koulutusprojektin ei haluttu aiheuttavan turhia ryhmien välisiä jännitteitä.

Toisen projektivuoden tavoitteisiin kuului verkostoituminen muiden Inkerinmaan palvelutalojen kanssa. Olemme iloisia, että Inkerin kulttuuriseuralla on mahdollisuus jatkaa arvokkaaksi kokemaansa työtä inkeriläisvanhusten parissa myös vuosina 2009–2010 Inkerin kirkon palvelutaloissa Taaitassassa ja Keltossa sekä Skuoritsan Maria-kodissa Villa Inkerin lisäksi.

Idea idulle

Villa Inkerin Paronintalo toimi aluksi palvelutalona. (Kuva Alina-Sinikka Salonen 2006)

Projektin ajatus syntyi vieraillessani Villa Inkerin palvelutalossa Kikkerissä vuonna 2006. Käyntini ei ollut ensimmäinen, sillä olen käynyt siellä jo 1990-luvun alkupuolella, kun uudesta palvelutalosta vasta haaveiltiin. Vanhaan tsaarinajan metsästysmajaan ns. Paronintaloon oli remontoitu muutamia asukapaikkoja, mutta suurin osa alueen suomalais-mummoista kuului päivätoiminnan piiriin. Villa Inkerin johtajilla oli kuitenkin visioita ja myös tarmoa niiden toteuttamiseen. Raha-automaattiyhdistyksen avustuksen ja lahjoitusten turvin sekä suomalaisten talkoolaisten työllä nykyinen palvelutalo valmistui vuonna 1996.

Kuuluin Villa Inkerin hallitukseen muutaman vuoden palvelutalon rakennusvaiheessa ja toisen kerran 2000-luvun alkupuolella. Villa Inkerin haaveena oli rakentaa Kikkerin mummoille mahdollisimman suomalainen ympäristö. Jopa talon sisustuksessa suositettiin vaaleita, pohjoismaisen neutraaleja värejä Venäjällä suosittua ruskeankeltaisten skaalan sijaan. Muistan käyttäneeni Villa Inkerin hallituksen kokouksessa puheenvuoron, jossa ehdotin harkittavaksi palvelutaloon mummojen näköistä ympäristöä. Mieleeni oli

painunut, miten nyt jo edesmennyt inkerinsuomalainen laulaja Arvi Kemppe ihmetteli Suomeen muutettuaan valkoiseksi maalattuja, kolkoksi kokemiaan olohuoneen seiniä. Hänellä oli kiire tapettikauppaan hankkimaan ornamenttitapetteja.

Sen sijaan Villa Inkerissä pohjoismaainen niukuus voitti. Palvelutalon vihkiäisvieraiden lähdettyä yksi asukkaista, Mikko nimeltään, pyysi minua ripustamaan lakanat ikkunaansa verhoiksi. Vaaleat harsosalusiinit tuntuivat hänestä riittämättömältä näkösuojalta. Pohdin jo tuolloin serkkuni, Taideteollisen korkeakoulun professori Inkeri Savan kanssa, kuinka kauan protestanttisen niukkuuden vaihtuminen bysanttilaiseen runsauteen Villa Inkerissä kestäisi, ennen kuin henkilökunta ja asukkaat ottaisivat talon kulttuurisesti haltuunsa.

Seuraavaan vierailuun vierähti vuosia. Huomasin, ettei suurta vallankumousta ollutkaan tapahtunut. Villa Inkerin ruokasali oli säilynyt lähes ennallaan ja se muistutti yhä massiivisine tuoleineen ja pöytineen suomalaisen hotellin lounasravintolaa. L-mallisen ruokasalin mukassa, jossa Suomen vieraiden puoli vaihtuu asukkaiden alueeksi, oli kaksi kevyehköä sohvaa.

Katon rajaan kiinnitetystä televisiosta raikuivat venäjänkieliset kaupalliset kanavat tauotta aamusta iltaan. Sitkeimmät mummot päivystävät ruokalan tuoleilla televisiota tuijottaen aamupuurosta iltateehen, kunnes yöhoitaja palauttaa taloon hiljaisuuden.

Palvelutalossa ei ole mitään tilaa, jossa asukkaat voisivat tehdä jotain muuta kuin katsoa televisiota. Vierastaloksi muuttuneen Paronintalon yläkerrassa seisovat Suomesta lahjoituksena tuodut kangaspuut käyttämättöminä. Pelkästään niiden sijoituspaikka viestitti ylimääräisyydestä. Kankaankutojia ei henkilökunnan joukossa ole, eivätkä huonojalkaiset mummot pysty kapuamaan rollaattoreineen kapeita vintinportaita. Toimintatilaa ei ole myöskään Paronintalon alakerrassa. Talon kaksi salia on varattu satunnaisten matkailijoiden illanistujaisiin ja Kupanitsan seurakunnan pyhäkoulun käyttöön.

Mummoja passivoiva tilanne ei johdu niinkään tilanpuutteesta kuin asenteista ja hoksaamisesta. Uuteen päärakennukseen olisi helposti voitu rakentaa toiminnallinen tila. Ylipäättään suomalaisten ylläpitämä, suomalaiseksi rakennettu Villa Inkerin palvelutalo ei ole erityisen suomalainen, toisin kuin pyhäpuheissa kehutaan. Puolet hoidokeista on venäläisiä ja hoito-

henkilökunnasta suomea osaa johtajan lisäksi vain muutama. Palvelutalon käyttökieli on venäjä. Suomen kieli on satunnaisten suomalaisvieraiden taloon tuliaisatuomakieli, joka luo illuusion suomalaisesta palvelutalosta.

Inkeriläismummot iloitsevat vilpittömästi jokaisesta kävijästä, jonka kanssa he voivat puhua yhä harvinaisemmaksi käyvää äidinkieltään. Villa Inkerin vapaaehtoisten lisäksi Kikkerissä yöpyy etenkin kesäaikaan suomalaisia matkaryhmiä. Mummot seuraavat omilta paikoiltaan vieraiden tulemisia ja menemisiä, kertovat heille muistojaan ja keuhvat nykyistä elämänsä. Totta on, että mummoilla on ruokaa ja puhtaita vaatteita. Mutta jokainen ihminen, inkeriläismummokin, odottaa elämältä enemmän. Vakuuttelut siitä, miten hyvin asiat ovat, kun ei tarvitse muuta kuin aamulla herätä, köpötellä odottamaan aamiaista ja päivärüuan jälkeen nukkumaanmenoa, kuulostavat korvissani pitkästyneisyyden peittelemiseltä ja halulta miellyttää suomalaisia "hyväntekijöitä".

Satunnaiset kävijät eivät pysty kohentamaan Inkerin mummojen passiivista elämää kuin hetkiseksi, joten muutoksen on tapahduttava palvelutalojen hen-

Villa Inkerin asukkaat odottavat ruokailun alkamista yhdistetyssä ruokailu- ja tv-tilassaan. Kahden pienen sohvan lisäksi muita toimintatiloja palvelutaloksi suunnitellussa rakennuksessa ei ole tarjolla.

kilökunnan asenteissa. Inkerin kulttuuriseuralla oli kokemusta uusien ja luovien menetelmien käytöstä maahanmuuttajien ja vähemmistöjen parissa. Tuoreita ideoita on tarttunut mukaan myös Euroopasta. Inkerin kulttuuriseura oli kumppanina kolmivuotisessa Gruntvig II-projektissa Learning democracy to arts learning Europe, jossa haettiin mallia projektikumppaneiden hyvistä käytännöistä. Mukana oli saksalainen, kaksi kreikkalaista, italialainen ja kaksi suomalaista organisaatioita. Vuonna 2008 käynnistyi uusi projekti "Steps towards elderly people", jossa yhdessä saksalaisen, englantilaisen, skotlantilaisen ja turkkilaisen kumppanin kanssa tutustutaan maiden vanhusten parissa tapahtuvaan vapaaehtoistyöhön.

Inkerin kulttuuriseura on kehittänyt luovaa ja terapeutista muistelutyötä inkeriläisten omista lähtökohdista. Inkeriläisten tapana on kertoa kuulijoille omista kovista elämänvaiheistaan. Tarve kokemusten jakamiseen ei ole niinkään tiedollinen, vaan puhessaan lähihistorian koettelemuksista, he kertovat suomalaisena olemisesta neuvostoajan poikkeuksellisissa oloissa. Kertominen lujittaa kolhiutunutta identiteettiä ja kuulijoiden hyväksyntä tukee itsetuntoa.

Inkeriläisten tarve elämäntarinoidensa kertomiseen toimi punaisena lankana, kun ryhdyimme suunnittelemaan Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projektin sisältöä ja siinä käytettäviä metodeja. Halusimme, että projekti toteutetaan mahdollisimman paljon kohderyhmän omista lähtökohdista, eikä yritetä siirtää suoraan suomalaisia käytäntöjä toiseen kulttuuriin.

Työ voi alkaa.

Idusta toiminnaksi

Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projektin keskeinen tavoite oli kehittää Villa Inkerin palvelutalon organisaatiota ja lisätä hoitohenkilökunnan ammattitaitoa ottamalla palvelutalon asukkaina olevat vanhukset mahdollisuuksien mukaan kehittämisprosessin tapahtumiin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että luovien ja toiminnallisten menetelmien ohjaus hoitohenkilökunnalle tapahtui työpajoissa (learning by doing), joihin mummojen lisäksi osallistuivat projektin kouluttajat, koulutukseen osallistuvat hoitajat ja apujoukkoina Inkerin kulttuuriseurauuovaan muistelutyöhön koulutettuja vapaaehtoistyöntekijöitä. Työpajoja pidettiin projektin aikana Kikkerissä viisi. Kuudes työpaja pidettiin toisen projektivuoden keväällä Pietarin lähellä Kelton palvelutalossa idean istuttamiseksi myös muihin Inkerinmaan palvelutaloihin.

Työpajojen välillä hoitohenkilökunnalle järjestettiin teoriakoulutusta kuntouttavasta hoitotyöstä ja ikäihmisten liikunnasta. Oppimisen tehostamiseksi henkilökunnan kanssa toteutettiin ensimmäisenä projektivuonna etätehtävänä asukkaiden toimintakyvyn kartoitus. Lisäksi molempina projektivuosina järjestettiin yhteensä kolmelle hoitajalle työharjoittelu suomalaisessa vanhusten palvelutalossa Hyvinkään Sahamäessä.

Keskitymme tässä opaskirjassa kuvailemaan niitä kokemuksiamme, joiden uskomme edistävän myös toisia inkerinsuomalaisten vanhusten parissa työskenteleviä tai ylipäättään monikulttuurista vanhustyötä tekeviä. Voimauttavassa elämäkerrallisessa työskentelyssä käyttämämme menetelmät ovat sovellettavissa missä ympäristössä tahansa ja myös muidenkin kuin maahanmuuttajien tai ikäihmisten kanssa. Ennen menetelmien kuvausta tutustumme lyhyesti inkerinsuomalaisten taustoihin ja tämän päivän inkerinsuomalaisuuteen.

Palvelutalon johtaja Anna Raut näyttää Grigorille tarinatyynyn keskuskuvaa. Villa Inkerin asuinhuoneet ovat valoisia, siistejä, mutta laitospaikkaita. Ikionnellinen. Grigori saatteli tyynyn tekijät kotimatalle sadoin suudelmin.

Helena Miettinen

Inkeriläiset

Sodasta pelastuneet talot ovat rappeutuneet korjauskelvottomiksi. Yhtään kokonaista inkeriläiskylää ei enää ole. (Kuva Helena Miettinen 2008)

*Itämuutolla on Suomessa pitkät perinteet. Ennen vuonna 1990 käynnistynyttä inkerinsuomalaisten paluumuuttoa muuttovirta Venäjälle kulki pääasias-
sa yksisuuntaisesti Suomesta itään, poikkeuksena Venäjän vallankumouksen ja maailmansotien jälkei-
set pakolaiset. Vuonna 1617 solmitusta Stolbovan
rauhasta lähtien suomalaisia alkoi muuttaa Inkerin-
maalle, ja myöhemmin autonomian ajalla myös Pie-
tari houkutteli siirtolaisia. Inkerinsuomalaiset ovat-
kin olleet lukumäärältään suurin suomalaisryhmä
Neuvostoliitossa. Maantieteellisesti Inkeriksi on kut-*

*suttu Stolbovan rauhassa Ruotsi-Suomeen liitettyä
aluetta, joka pohjoisessa Karjalan kannaksella ulottui
Rajajokeen ja rajoittui lännessä Viroon.*

*Ruotsi-Suomeen liittäminen merkitsi Inkerinmaan
joutumista vilkkaan asutustoiminnan kohteeksi ja myös
luterilaisuus tuotiin Inkerinmaalle valtapoliittisista syis-
tä, kun Ruotsin kuningas Kustaa II Adolff halusi tehdä
valtakuntansa itäisimmästä maakunnasta luterilaisen
puskurin ysanattia vastaan. Ensimmäinen luterilainen
seurakunta perustettiin Inkeriin vuonna 1611. Uskon-
nollisen roolin ohella kirkko huolehti myös suomalai-*

suuden ylläpitämisestä ja edistämisestä. Papit ja pap-pilat toimivat uskonnollisten tehtäviensä ohella suomen kielen ja kulttuurin tukipilareina Inkerinmaalla. Kirkosta muodostuikin koko Inkerinmaan kattava tehokas organisaatio. Ortodoksinen uskonto nähtiin suomalaisuuden vakavaksi uhaksi. Ortodoksisuus oli yhtä kuin venäläisyys ja luterilaisuus yhtä kuin suomalaisuus. (Nironen 1999 Nevalainen 1989, 13 Nevalainen 1991, 162–165 Ylönen 1997, 72–73, 310).

Ruotsin aikaa kesti kuitenkin vain satakunta vuotta. Uudenkaupungin rauha vuonna 1721 oli ensimmäisiä askelmia inkerinsuomalaisten venäläistymisprosessissa. Alue palautui Venäjän yhteyteen, ja Inkerinmaa alkoi väitellen hävitä hallinnollisena käsitteenä. Myös viralliset siteet Suomeen katkesivat yksi toisensa perään. Rauhan solmimisen jälkeen Inkerinmaan suomalaisväestö alettiin nähdä epäluotettavana aineksena, joka oli saatu perintönä vihamieliseltä Ruotsilta ja jonka enemmistöasema Pietarin välittömässä läheisyydessä ei ollut sovitettavissa yhteen Venäjän valtakunnan etujen kanssa. Jo 1700-luvulla turvauduttiin voimatoimiin suomalaisasutuksen säännöstelemiseksi (Ranta 1991, 103–158 Engman 1991, 172 Suni 1997, 171).

Suomalaiset ovat asuneet Inkerinmaalla, nykyisellä Leningradin alueella, koko historiansa ajan etnisenä vähemmistönä. Inkerinmaan suomalaisasutuksen kehitys oli aluksi hidasta, mutta kiihtyi värväystoiminnan johdosta. Merkittävää on, että suomalaisten lukumäärän kasvusta huolimatta heidän suhteellinen osuutensa alueen kokonaisväestöstä supistui kaiken aikaa. Kun Pähkinäsaaren kihlakunnassa suomenkielisten osuus oli 1600-luvun lopussa 92 prosenttia, vuonna 1959 vastaava luku oli 1,6 prosenttia (Haltsonen 1969, 247–248 Nevalainen 1989, 16–18 Nevalainen 1991 Salonheimo 1991, 67–82 Sihvo 1991, 348 Suni 1997 Kulu 1998, 50–51).

Neuvostoaikaan siirtymisen jälkeen myös Inkerinmaan suomalaisväestön absoluuttinen määrä alkoi jyrkästi vähetä. Vuoden 1949 väestönlaskennassa tilastointitapa muuttui ja vastaajaa pyydettiin merkitsemään se kansallisuus, johon itse katsoi itse kuuluvansa. Seka-avioliitosten yleistyttyä oman valinnan merkitys korostui.

Historiallinen Inkerinmaa oli monikulttuurista aluetta. Suomalaiset asuivat omissa kylissään, venäläiset, saksalaiset ja virolaiset omissaan. Yhtä kirja-

vaa etnistä koostumusta on Hongon (1990, 119) mukaan mahdotonta löytää vastaavankokoiselta alueelta Suomesta. Hän luonnehtiikin inkeriläiset mieluummin kosmopoliiteiksi kuin takametsän asukeiksi.

Ylönen (1997) päätyy väitöskirjassaan lähes päinvastaiseen Inkeri-kuvaan. Hän puhuu Inkeristä "vanhastaan maakuntana Venäjällä Pietarin ympäristössä" ja kuvailee Inkerin väestörakenteeltaan ja kulttuurisesti homogeeniseksi sosiaalseksi alueeksi, joka muodosti maantieteellisesti ja elinkeinorakenteeltaan yhtenäisen yhteisön, jonka kanssakäyminen muiden lähialueella asuvien ryhmien kanssa oli vähäistä (Ylönen 1997, 60).

Ennen venäläistämistoimia inkerinsuomalaiset olivat pääosin yksikielisiä suomalaisia. Kansallisuusrajat olivat selviä. Yleensä yhdessä kylässä asui joko pelkästään venäläisiä tai pelkästään inkerinsuomalaisia. Sekakyliäkin oli, mutta tällöin asutus jakaantui selkeästi kieliryhmien mukaan. Vuonna 1926 peräti 98 prosenttia inkeriläisistä puhui äidinkielenään suomea. Venäjää osattiin ja sen verran, mitä asioitaessa tarvittiin. Suomalaisuuden keskeisiä ylläpitäjiä olivat evankelisluterilaisen kirkon lisäksi suomalainen koululaitos (Sihvo 1991, 347). Koulutuksen venäläistämisellä on pitkä historia. Vuonna 1870 tehtiin päätös vieraskielisten koulujen venäläistämisestä ja kansakouluissa opetuksen tuli tapahtua yksinomaan venäjän kielellä. Suomalaisseurakuntien ylläpitämässä kouluissa suomenkielinen opetus sai kuitenkin toistaiseksi jatkua. Vuonna 1908 venäjämästä tuli pääasiallinen opetuskieli Inkerin kouluissa. Kokonaan suomenkielinen koululaitos lakkautettiin vuonna 1938. Myös seurakunnallinen ja uskonnollinen toiminta kiellettiin vuonna 1937 (Vihavainen 2000, 24–25, Nevalainen 1991, 234–235, Pyöli, 1996, 47).

Inkeriläisten itsenäistymistäistelu, Stalinin vainot ja Toinen maailmansota repivät inkeriläiset hajalleen. Toisen maailmansodan jälkeen Inkeriä ei ole ollut enää olemassa sosiaalisena ja kulttuurisena alueena. Inkeriläisyys on kitunut hengissä diasporassa. Entisellä Inkerinmaalla ei ole yhtään säilynyttä inkeriläiskylää. Muutamia tuhansiin supistunut, jatkuvasti harveneva joukko inkerinsuomalaisia asuu hajallaan venäläisten keskuudessa. Muita inkeriläis-keskittymiä on Venäjän Karjalassa ja Virossa.

Eniten inkeriläistäustaisia ihmisiä asuu tätä nykyä Suomessa.

Lähteet

Engman, M. (1991). *Pietari ja Inkeri. Teoksessa Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri.* (Nevalainen, P. Sihvo, H. (toim.). 167–178. Helsinki: SKS.

Haltsonen, S. (1969). *Inkerin kansan entistä elämää. Teoksessa: Inkerin suomalaisten historia, Jyväskylä: Inkeriläisten sivistyssäätiö, 243–290.*

Honko, L. (1990). *Inkerin tutkimus tienhaarassa. Teoksessa Laaksonen P. Mettomäki, S-L. (toim.): Inkerin teillä. Helsinki: SKS, 113–123.*

Kaivola- regenhöj, A. (1999). *Life as a narrative. Ingrian-Finns tell about their vicissitudes. Teoksessa Teinonen, M. Virtanen T. J. (toim.): Ingrians and Neighbours. Focus on the eastern Baltic Sea region. Helsinki: SKS, 48–60.*

Kulu, H. (1998). *Venäjän ja Baltian suomalaisväestö. Teoksessa Kyntäjä, E. Kulu, H. (toim.): Muuttonäkymät Venäjältä ja Baltian maista Suomeen. Turku: Siirtolaisinstituutti, 38 - 78.*

Lallukka, S. (2000). *Luoteis-Venäjän etnisen kartan kehityspiirteitä vuoteen 1959. Teoksessa Vihavainen, T. Takalo, I. (toim.): Yhtä suurta perhettä. Olsevikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920–1950-luvuilla. Helsinki: Kikimora Publications, 51–76.*

Nevalainen, P. (1989). *Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla. Helsinki: Otava.*

Nevalainen, P. (1991). *Silmäys Inkerin kirkollisiin oloihin 1704- 1917. Teoksessa Nevalainen, P. Sihvo, H. (toim.): Inkeri, kansa ja kulttuuri. Helsinki: SKS, 159–166.*

Nevalainen, P. (1991). *Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Teoksessa Nevalainen, P. Sihvo, H. (toim.): Inkeri, kansa ja kulttuuri. Helsinki: SKS, 234–299.*

Nironen, J. (1999). *Suomalainen Pietari. Vantaa: Novomedia.*

Pyöli, R. (1996). *Venäläistyvä Aunuksenkarjala. Kielenulkoiset ja -sisäiset indikaattorit kielenvaihtolanteessa. Joensuu: Joensuun yliopisto.*

Ranta, R. (1991). *Inkerinmaan hallinto ja oikeuslaitos 1617 - 1917. Teoksessa Nevalainen, P. Sihvo, H. (toim.): Inkeri, kansa ja kulttuuri. Helsinki: SKS, 103 Salomheimo 1991, 67–82.*

Nurmettuneiden hautausmaiden ruostuneet ristit kertovat haikaa kieltään Inkerinmaan nykyisyydestä. Keltan kirkonkylän laitamilla oleva hautausmaa on rehevän saniaisviidakon peitossa. (Kuva: Helena Miettinen 2008)

Sihvo, H. (1991). *Inkeriläisten identiteetti muutosten paineissa. Teoksessa Nevalainen, P. Sihvo, H. (toim.): Inkeri, kansa ja kulttuuri. Helsinki: SKS, 343 - 355.*

Suni, L. (2000). *Inkerinsuomalaiset. Teoksessa Vihavainen, T. Takalo, I. (toim.): Yhtä suurta perhettä. Olsevikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920 - 1950-luvuilla. Helsinki: Kikimora Publications, 77–94.*

Vihavainen, T. (2000). *Vkp(b)n NKP:n kansallisuuspolitiikka 1920 - 1950 luvulla ja karjalaisten ja suomalaisten kohtalo. Teoksessa Vihavainen, T. Takalo, I. (toim.): Yhtä suurta perhettä. Olsevikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920–1950-luvuilla. Helsinki: Kikimora Publications, 21–50.*

Ylönen, K. (1997). *Inkerin kirkon nousu kommunistivallan päätyttyä. Jyväskylä: Gummerus.*

Helena Miettinen

Rosa ja ruusuinen tarinatyynty. (Kuva Helena Miettinen 2007)

Inkeriläisten tarinallinen identiteetti

Luonteenomaista inkeriläisten kertomuksille on oman elämän tärkeiden tapahtumien ja Neuvostoliiton lähihistorian erottamaton yhteenkiertyminen. Tarinoissa selkeitä tihentymiä ovat: inkerinsuomalaisten sopeuttaminen neuvostoaikaan, vainon vuodet ja sota-aika.

Elämäntarinoiden ajallinen kaari noudattaa omaa narratiivista logiikkaansa. Määrällisesti Stalinin vainojen aika lohkaisee valtaosan elämäntarinoista, vaikka vainon vuodet kattavat vain murtoosan kertojien elämäнкаaresta. Kertomukset omista, perheen sekä myös muiden venäjänsuomalaisten kokemuksista tuottavat ja lujittavat kertojien kärsimysidentiteettiä. Stalinin aika ja venäläistämistoimet mer-

kitsivät vakavaa uhkaa kertojien suomalaiselle identiteetille ja etnisten vainojen seurauksena venäjän-suomalaiset omaksuivat kansanvihollisen identiteetin. Välttyäkseen itseä uhkaavilta vaikeuksilta jotkut ryhtyivät peittelemään etnistä alkuperäänsä ja sulautuivat vähitellen myös kielellisesti valtaväestöön julkisessa kanssakäymisessä esimerkiksi työpaikoilla. Suomalaisuus muuttui usein perheen sisäiseksi asiaksi, salatuksi sosiaalisesti identiteetiksi. Maailmantilanteen muuttuttua oman suomalaisuuden kurssi kääntyi nousuun ja aikaisempi oman taustan kieltäminen saattaa nyt jälkeensä tuntua häpeälliseltä. Tapahtunut identiteetin peittely paljastuu kertomuksissa usein epäsu-

rasti, esimerkiksi kerrottaessa suomalaisten nimien vaihtamisesta.

Stalinin kuolemaan ajoittuu elämäntarinoissa selkeä narratiivinen tihentymä. Diktaattorin poismenon myötä vainon vuosien tapahtumat alkoivat paljastua. Elämäntarinoille on tyypillistä Stalinin kuolemasta alkanut vuosikymmeniä jatkunut tarinallinen suvantovaihe, joka päättyy kertomuksiin perestroikasta, Neuvostoliiton hajoamisesta ja paluumuutosta Suomeen. Perestroika merkitsi uutta, suomalaisuutta vahvistavaa käännekohtaa. Mahdollisuus muuttaa Suomeen havahdutti ihmiset puntaroimaan oman suomalaisuuden ja kantasuomalaisuuden suhdetta toisiinsa sekä asemoimaan itsensä uudella tavalla suomalaisuuden kenttään.

Hiljaiset vuodet ovat merkinä elämäntarinoiden selektiivisyydestä (Sintonen 1999). Kertomuksiin poimitaan oman identiteetin rakentumisen kannalta tärkeät tapahtumat, kun taas vähämerkitykselliset kokemukset joutavat väistymään muistelemisprosessissa syrjään. Kertoja toimii eräänlaisena omasta elämästään kertovan elokuvan ohjaajana, joka leikkaamalla antaa teokselle juonenkulun kannalta tarkoituksenmukaisen rytmin.

Kun tarinoiden tehtävänä on punoa yhteen erilaiset elämäntapahtumat ymmärrettäväksi ja itselle siedettäväksi kokonaisuudeksi, yhtenä keinona on rakentaa elämäntarinaa onnellinen loppu. Paluumuuttajina Suomeen tulleiden kertomukset päättyvät kokemuksiin maahanmuutosta ja sitä seuranneeseen lyhyeen kuvaukseen aloilleen asettumisesta. Venäjälle jääneillä onnellinen loppu on selitys aloillaan pysymisestä paluumuuttoa parempana vaihtoehtona.

Me ja muut

Sosiaalinen identiteetti määritellään ihmisen tietoisuudeksi kuulumisesta tiettyyn itselle merkitykselliseen sosiaaliseen ryhmään (Tajfel et al. 1971). Oman ryhmän suosiminen näkyy tavoissa, joilla venäjän-suomalaiset puhuvat itsestään ahkerina, sisukkaina, siisteinä, rehellisinä ja sivistyneinä ihmisinä ja nykyisestä Suomesta vauraana maana, jossa on korkea elintaso ja hyvä sosiaaliturva. Inkerinsuomalaisten suhtautumista suomalaisuuteen voidaan luonnehtia romanttiseksi. Suomi kangastui suljettuun Neuvosto-

liitton paratiisinomaisena utopiana. Jatkosodan aikana Suomessa olleen siirtoväen muistikuvat evakkoajalta ovat myönteisiä. Monet Suomeen evakuoidut olivat joutuneet kamppailemaan kaksi vuotta olemassaolostaan rintamavyöhykkeellä saksalaisten ja venäläisten tulituksessa ilman siviilihuoltoa. Niinpä Suomessa vietetty aika merkitsi monelle täyttää vatsaa ja kelpoista ihmisasuntoa ylivuotisten perunankuorien syömisen ja kosteissa maakuopissa asumisen jälkeen.

Sen sijaan Neuvostoliiton sotatoimialueelta Siberiaan ja Keski-Aasiaan evakuoiduilla ei ole omaehtoista kosketusta Suomeen eikä länsimaihin ylipäätään. Heille Suomi-kuva on rakentunut muiden tarinoiden - luullun ja kuullun - perusteella.

Evangelisluterilaisuus liitetään osaksi omaa suomalaisuutta. Elämäntarinoissa uskonnollisuus on usein enemmän taustalla kuin monissa julkaistuissa muistelmateoksissa, joissa suomalaisuudesta johtuvat kärsimykset ylevöitetään ja samastetaan valitun kansan vaellukseen luvattuun maahan.

Sosiaalisen identiteettiteorian mukaan ihmisillä on taipumus korostaa liioitteluun saakka sekä ryhmänsä positiivisia puolia että eroja ulkoryhmään. Etenkin inkerinsuomalaisten kertomuksissa tämä näkyy kärsimysidentiteetin kohdalla. Inkeriläiset näkevät, että neuvostoaajan yhteiskunnalliset muutokset ja Stalinin vainot olivat suunnattu erityisesti heihin ryhmään, vaikka mm. kollektivisoinnit ja väestönkarkotukset koskivat kaikkia muitakin kansallisuuksia. Inkerinsuomalaisten kerronta tapahtuu säännönmukaisesti "meidän" - inkeriläisten - positiosta eikä kertomuksissa tarkastella neuvostoaajan ongelmia oman ryhmän kokemuksia laajemmin.

Suhteet venäläiseen valtaväestöön - toisin kuin moni suomalainen luulee - ovat yleensä normaalit. Ryhmänä venäläisiin ja venäläisyyteen liitetään stereotyyppisiä määreitä kuten laiskuus, juoppous, epärehellisyys, likaisuus, mutta samalla heitä luonnehditaan ystävällisiksi ja avuliaiksi. Kielteisimmät kuvaukset venäläisistä liittyvät karkotusaikoihin, kun kerrotaan paikallisen väestön ennakkoluuloisesta suhtautumisesta suomalaisiin tulokkaisiin neuvostopropagandan retoriikkaa viljellen. Suomalaisten jopa pelättiin tappavan puukoillaan jokaisen kohtaamansa paikkakuntalaisen. Toisaalta muistellaan myös tuntemattomia venäläisiä, jotka auttoivat karkotettuja hädän hetkellä.

Ikuinen kärsijä ja kulkuri

Inkerinsuomalaiset ovat omaksuneet kärsijän identiteetin. He tarrautuvat siihen toistamalla omia, sukulaisten ja kohtalotovereiden tarinoita ja poimivat kertomukseen koko elämänsäkokemusmassasta kärsimysidentiteetin kanssa johdonmukaisia tapahtumia sekä karsivat pois elämänsä onnelliset hetket.

Inkerinmaalla syntyneen sukupolven lapsuutta ja nuoruutta hallitsevat neuvostoaikaan siirtyminen, maatilojen kollektivisoinnista johtuva elämäntavan muutos, omat tai (iso)vanhempien vangitsemiset ja karkotukset sekä sota-aika siihen liittyvine evakko- ja karkotuskokemuksineen. Elämäntarinoille on tyyppillistä, että niissä muistellut tapahtumat voivat yhtä hyvin olla itse koettuja kuin vanhempien tarinoista välittyneitä. Lapsuus ja nuoruus puuttuvat elämäntarinoista lähes tyystin. Lopputuloksena on katkelma ajallisesti lapsuus- ja nuoruusvuosiin sijoittuvaa kollektiivista kärsimystarinaa, jossa käsitellään perheelle sattuneita tapahtumia nykytietojen valossa (vrt. Middleton Ed ards 1990, 7–8).

Kouluajankokemuksien muistojat värjäävät opetuksen venäläistämisen ja asuinpaikan vaihdoksista johtuneet oppimisvaikeudet. Suomalaisuuden stigmaattisuus heijastuu myös ammattiuran valintaan. Kollektivisoinnin seurauksena maatalosta jouduttiin luopumaan ja kolhoosista tuli monen inkeriläisen työpaikka. Rajoitetuista koulutusmahdollisuuksista johtuen useimmat vanhimpiin sukupolviin kuuluvat työskentelivät koko työuransa maan- ja metsätalouden apu- ja sekätoissa sekä rakennustoissa. Kärsimystarinan luonteesta johtuen lapsuutta tarkastellaan harmaasuodattimen lävitse, jolloin muistoista karsiutuvat pois normaali arki ja pyhä, leikit ja ystävät. "Tavallisen" elämän puuttuminen kertomuksista ei merkitse sitä, ettei kertojien lapsuus olisi ollut olosuhteisiin katsoen kohtuullinen. Sen julkipuhuminen ei vain kuulu inkerinsuomalaisten elämäntarinagenreen.

Kärsimys on venäjän-suomalaisten elämäntarinoiden väkevä juonisaie, mikä johtaa kärsimyksen ja kansallisuuden erottamattomaan yhteenpunoitumiseen. Kutsun niitä sangvistiksi tarinoiksi. Latinan sana sanguis merkitsee samanaikaisesti toisia ihmisiä kohtaan tehtyjä raakuuksia, syntyperää, sukua ja heimolaisuutta.

Inkeriläisten tarinoissa omia, perheenjäsenten ja muiden suomalaisten vainokokemuksia kuvaillaan laiveasti, joskin osa voimakkaista tunnemuistoista torjutaan yhä. Kärsittyjen kokemusten merkitys ei ole haalistunut vuosikymmenien kuluessa, vaan aikaan liittyvät muistikuvat ovat yhä yksityiskohtaisia ja tuoreen tuntuisia. Keskinäisellä kärsimyskokemusten kertaamisella viestitetään yhteenkuuluvuutta toisten suomalaisten kanssa. Sangvistinen narratiivi on luja maattomia ja historiallisen äidinkieltä menettäneitä inkeriläisiä yhdistävä side.

Toistetuksi eri kuuliijoille kerrottuna ja ajallisen etäätymisen seurauksena koettu kärsimyshistoria irtaantuu alkuperästään ja muuttuu kollektiiviseksi myyttiseksi kärsimyshistoriaksi, tulkinnoiksi sukulaisten, tuttavien ja muiden suomalaisten kärsimyskokemuksista. Myyteissä ihmisten henkilöllisyys menettää merkityksensä. Luonteenomaista on juonen yleistettävyys: jokainen tarina voisi olla kenen tahansa tarina ja kuvata kuulijan omia, hänen perheensä tai venäjän-suomalaisten ja neuvostokansalaisten kokemuksia yleensä. Oma tarina linkittää kertojan inkerinsuomalaisten yhteiseen Suureen kärsimyskertomukseen.

Kärsimyshistoria voi olla myös vaiettu tai torjuttu. Osa inkeriläisistä on pitäytynyt kertomasta omista kokemuksistaan ulkopuolisille, jopa omille lapsilleen. Jotkut haluavat unohtaa tai omaan menneisyyteen saattaa sisältyä myös hävettäviksi koettuja tapahtumia. Esimerkiksi Neuvostoliiton ja sen ideologisen pohjan sortuminen saattaa nostattaa sosialismiin uskoneissa ihmisissä häpeän tunteita eivätkä he pysty ainakaan vielä käsittelemään nopeasti tapahtuneita muutoksia.

Kärsimyskokemuksista puhuminen voi olla joskus liian tuskallista ja oikeat sanat puuttuvat. Stalinin ajan painajaisunomaisen mielettömyyden sanallinen kuvaileminen saattaa tuntua liian lattealta. Jatkuvan nälän ja henkisten koettelemusten ilmaiseminen on ylivoimaista.

Kuitenkin vaietut kertomukset muodostavat kärsimystarinoiden kovimman ytimen, joka koostuu kymmenien tuhansien vainoissa menehtyneiden ihmisten kokemuksista, joista ulkopuolisten on mahdotonta saada enää tietoa. Julma paradoksi on, että tuhansien teloitettujen tarinat jäivät ikuisiksi ajoiksi kertomatta. Kolkkoudestaan huolimatta nykyihmisten

kertomat karkotus- ja vankileirikokemukset ovat poikkeuksetta selviytyjien tarinoita.

Kuunnellessa inkeriläisten kertomuksia herkin korvin huomaa, että puhuessaan elämänsä kriisikohdista kertojat kuvailevatkin yksityiskohtaisemmin ulkopuolisille sattuneita tilanteita kuin omia tuntemuksiaan, jotka voidaan kuitata lyhyen toteavasti. Kertomusten herättämä tunnelataus syntyykin usein vastaanottajan kokemien reaktioiden kautta.

Elämän onnellisten jaksojen lisäksi myös nykyisyys ja tulevaisuus jäävät kertomuksissa vähälle käsittelylle. Näkökulma on menneisyyteen suuntautunut. Elämäntarinat päättyvät kuvauksiin Suomeen muuttamisesta tai selityksiin paikoilleen jäämisestä. Hiljaisuuden syynä saattaa olla tieto oman elämän rajallisuudesta. Kun tulevaisuuden horisontti on lyhyt, jäljellä olevien elinvuosien pohdiskelu tuntuu ahdistavalta.

Sosiaalisten muistojen rakentuminen elämäntarinoissa

Venäjänsuomalaisten elämäntarinoista löytyvät sosiaaliset muistot liittyvät enimmäkseen Neuvostoliiton lähihistoriaan, Stalinin sortokauteen ja sota-aikaan. Sosiaaliset muistot kiinnittyvät myös esineisiin ja paikkoihin. Inkeriläisten keskeisiä sosiaalisia muistoja ovat mielikuvat lapsuuden Inkeristä, muistot ja valokuvat evakkorekistä Suomeen, kirkot, maisemat, karkotusmatkojen juna-asemat ja satamat sekä joukkohaudat muistomerkkeineen.

Kirkkojen rauniota ja hautausmaiden ruostuneita ristejä pidetään yleisesti historiallisen Inkerin sosiaalisina representaatioina. Kuitenkaan tutkimusaineiston inkerinsuomalaisten kertojien kollektiiviset muistot eivät paikannu varhaisia lapsuudenmuistoja lukuun ottamatta Inkerinmaalle, vaan pinnalle nousevat karkotusmatkat ja -paikat. Sosiaalisen muistamisen kohteita ja samalla myös inkeriläisten kärsimystien symboleja ovat Laatokan jäätie, Siperiaan ja Keski-Aasiaan matelevat härkävaunut, Paldiskin siirtolieri Virossa ja Stalinin vainoissa menehtyneiden joukkohaudat. Näiden vastapainona Mustameri nousee neuvostoaikaisen hyvän elämän symboliksi. Mus-

tanmeren lomia muistellaan ja niitä kaivataan. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen ruplat eivät enää tavallisella ihmisellä riitä etelän kylpylöihin, jotka kaiken lisäksi sijaitsevat nyt ulkomailla, Ukrainassa.

Venäjänsuomalaisten elämäntarinat laajentavat näkökulmaa suomalaisena olemiseen ja tuottavat tietoa suomalaisuudesta olosuhteissa, joissa henkilöt ovat joutuneet kamppailemaan etnisen identiteetin uhkia vastaan. Kun suomensuomalaisuus rakentuu kodin, uskonnon ja isänmaan varaan, venäjänsuomalaisuus koostuu suomen kielestä todellisena tai symbolisena äidinkielenä, viranomaisten (Neuvostoliiton ja Suomen) määrittelemästä kansallisuudesta, suomalaisuuden stigmatisoitumisesta sekä kärsimyshistoriasta.

Lähteet

Doise, . (1998). *Social Representations in Personal Identity*. Teoksessa . orchel et al. (toim.): *Social Identity. International Perspectives*. London, Thousand Oaks, Ne Delhi: Sage.

Figes, O. Kolonitskii, . (1999). *Interpreting the Russian Revolution. Languages and Symbols of 1917*. Ne Haven: Yale. U.P.

Middleton, D. Edwards, D. (1990). Introduction. Teoksessa Middleton, D. Edwards, D. (toim.): *Collective Remembering*. London: Sage, 1–23.

Miettinen, Helena. (2004). *Menetetyt kodit, elämät, unelmat. Suomalaisuus paluumuuttajastatukseen oikeutettujen venäjänsuomalaisten narratiivisessa itsemäärittelyssä*. Yliopistopaino: Helsinki.

Rogers, A. G. et al. (1998). *An Interpretative Poetics of Languages of the Unsayable*. Teoksessa Josselson, R. Lieblich, A. (toim.): *Making Meaning of Narratives in Narrative Study of Lives*. California. London, Ne Delhi: Sage, 77–106.

Skultans, V. (1998). *The Testimony of Lives. Narrative and memory in post-soviet Latvia*. Ne York London: Routledge.

Tajfel et al. (1971). *Social categorization and intergroup behavior*. *European Journal of Social Psychology* 1. 149–178.

Vesala, K. M. al. (2002). *Mitä enkelit pelkäävät?* Teoksessa Ketola K. et al. (toim.): *Puuttuvat viestit. Nonkommunikatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 11–41.

Voimauttavaa muistelu-yötä

Helena Miettinen

Alisa Kukk on osallistunut ahkerasti Inkerin kulttuuriseuran työpajoihin. Alisan taidokas muistomekko herätti valmistuttuaan ansaittua ihastusta. (Kuva Helena Miettinen 2007)

Muistelutyö on sillan rakentamista menneisyyden ja tulevaisuuden välille. Muistelutyöpajat tarjoavat inkeriläistaustaisille tilaa muisteluun ja sitä kautta käsitellä kokemuksiaan. Inkeriläisten lähihistoria huomioon ottaen tämä ei ole ollut aina mahdollista. Samalla saadaan tietoa inkeriläisten arkielämästä ja kerätään kokemuksia taiteellisin keinoin tapahtuvasta muistelutyöstä erityisesti ikä-ihmisten parissa. Tärkeää on myös jakaa tietoa muille.

Inkeriläiset ovat aikaisemmin Pietarin ympäristössä Inkerinmaalla asuneita suomalaisia, joita yhdisti suomenkielisyys, evankelis-luterilaisuus, yhteinen kotimaa Inkeri ja yhteinen (kärsimys)historia. Tämän päivän inkeriläiset ovat itsensä inkeriläisiksi tuntevien ihmisten verkosto asuinpaikasta ja äidinkielen kielestä huolimatta.

Muistelemine voi olla vapaamuotoista tai strukturoitua, kahdenkeskistä tai ryhmässä tapahtuvaa. Muistelemine lisääntyy iän myötä, kun takana

on enemmän elettyä elämää kuin edessäpäin. Kaikki eivät kuitenkaan halua muistella, joillekin muistelemine on ahdistavaa. Useimmille muistelutyö antaa kuitenkin voimaa. Molemmat osapuolet saavat prosessista jotakin.

Käytetyistä metodeista

Vanhusten viriketoiminnan menetelmistä syntyy usein vaikutelma, että ikäihmisiä ryhdytään kohteilemaan uudelleen lapsina. Lapsiin pitääkin suhtautua lapsina, mutta tyhjien vessapaperirullien parissa askartelu ei kasvata luovuutta kummassakaan ikäryhmässä. Huomaan taistelleeni oman tulevan vanhuuteni laadun puolesta jo kolmikymppisestä lähtien. Tutustuminen sosiokulttuuriseen vanhuskäsitykseen ja luovaan elämäntarinatyöskentelyyn on herättänyt toiveita siitä, että itsellekin voisi olla aikanaan odotettavissa muu-

takin kuin huovutusta ja hernepussin heittelyä. Vanhusten arvostamis- ja kohtaamiskysymykset ja kunnioittavien viriketoimintojen kehittäminen nousivat myös esille Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projektissa.

En luvannut mä sulle ruusutarhaa

Poikani esiintyi noin 30 vuotta sitten Keravalla vanhusten viikon pääjuhlassa ja osallistuin itsekin "roudarina" tuohon tapahtumaan, johon muuten tuskin olisin lähtenyt. En muista, minkä kappaleen poikani sellollaan soitti, mutta yksi ohjelmanumero jäi lähtemättömästi mieleen: keravalaisen eläkeläisryhmän liikuntaesitys.

Kasettisoittimesta rämähti kuuluville klassikko-iskelmä "En luvannut mä sulle ruusutarhaa" samalla, kun kulisseista pyrähti lavalle parikymmentä minihameeseen pukeutunutta eläkeläistä. Ryhmän vetäjä oli nuorehko nainen. En ymmärtänyt silloin, enkä vielä nytkään, miksi rujoraajaiset mummot oli houkutteltu kompuroimaan mukanuorekkaisiin hörhelöihin vaatetettuina yleisön eteen. Vaikka ajatus pirtsakasta menosta olisi ollut kuinka kaunis, esitys huokui epäkunnioitusta vanhuutta kohtaan, kun esiintyjät yritettiin pakottaa heille jo vieraaksi käyneeseen nuoren ihmisen rooliin. Ja viesti oli selvä: Nuoruus on ihanne-tila, johon vanhojenkin pitää pyrkiä.

Talvella 2008 näin varsin toisista lähtökohdista kumpuavan esityksen tällä kertaa Järvenpään vanhusten viikon pääjuhlassa. Milja Kolmosen ohjaama järvenpääläisten ikäihmisten muistojen teatteri oli tuottanut hienon esityksen omista elämäntarinoistaan. Kaikki osatekijät: teksti, tanssi ja musiikki, tulkitsivat kauniisti elämänsä eri vaiheita. Esiintyjät saivat olla omanikäisiään, ei tekoreippaita nitrobarbeja.

Rajana veteen piirretty viiva

Vanhuutta aliarvioivien ja arvostavien menetelmien välinen raja on vaikeaselkoinen, kuin veteen piirretty viiva. Ihmiselle tekee joskus erittäin hyvää taantua

lapseksi. Kuusikymppinenkin voi nauttia ajaessaan pyörällä lätäköstä vesi pärskeyn. Tai rakentaa aikuis-ten nukkekoteja tai laivojen pienoismalleja. Kärjistän hieman. On eri asia, jos palvelutalon henkilökunta tai eläkeläiskerhon virikeohjaaja pitää toiminnallisen tuokion ja vie porukat kumisaappaissaan terapoitumaan lähipuiston kuralammikoille. Eron muodostaa ihmisen oma tahto ja oikeus piirtää omat rajansa.

Julistin puoliksi leikilläni, mutta kuitenkin täysin tosissani, että Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projektissa ei sitten hernepusseja heitellä, tarkoittaen tällä symbolisesti kaikkea mahdollista vanhusta aliarvioivaa ja lapsellistavaa toimintaa. Hämmästykseni oli sitäkin suurempi, kun syksyllä projektin viimeiseen koulutusjaksoon syksyllä 2008 esitettiin keppien, pallojen, renkaiden, huivien, ilmapallojen ja hernepussien avulla toteutettavaa mielikuvavoimistelua. Ajatuksena oli, että osallistujien kokemusmaailmasta nouseviin mielikuviin liitettäisiin liikesarjoja, esim. heinäntekoa, marjastusta, kotitöitä ja saunomista.

Ehdotus nostatti minussa tukun ihmetteleviä kysymyksiä. Ensinnäkin kenen kokemusmaailmasta luetellut "muistot" nousevat? Osallistujan? Vai kouluttajan? Voisiko olla, että "muistot" ovat osittain lähtöisin vallalla olevista stereotyyppioista, joissa inkeriläiset nähdään Leningradin alueen suomea puhuvina talonpoikina, vaikka tosiasiaa yhä useampi inkeriläismummo on tehnyt elämäntyönsä maatalouden ulkopuolella, tehtaissa tai virastoissa. Heinäntekoa keskeisempi työmuisto voisikin olla helmitaululla laskeaminen, sovhoosin kirjanpito tai tiilien kärrääminen rakennuksilla. Kysymys: kertokaa mitä työtä teitte, tuotatte mielenkiintoisia tarinoita.

Oikeiden ja aitojen muistojen ja mielikuvien löytäminen ja tuottaminen onkin yksi keskeisimpiä elämäntarinallisen muistelutyön kulmakiviä. Ryhmän vetäjällä on luonnollisesti päässään omat ennakkosenteensa, mutta hänen pitää ne tiedostaa ja yrittää lähestyä ryhmää mahdollisimman avoimin mielin. Vapaaehtoistyöntekijöiden valmennuksessa olemmekin painottaneet voimakkaasti avointen kysymysten tekemistä. Tosin ryhmän ohjaaminen vaatii tällöin vetäjältä suurempaa luovuutta ja metodien hallintaa sekä herkkyyttä jo etukäteen miettiä erilaisten tilanteiden kohtaamista.

Liikkumiseen aktivoimisen voisi sisällyttää osaksi

päivittäisiä askareita, jolloin sisätiloissa ei tarvitsisi muistella saunomista tai heinäntekoa. palvelutalossa asukkaan ei tarvitse itse tehdä mitään. Toimintakyvystä riippumatta ruoka annostellaan valmiiksi tarjottimille ja kannetaan pöydän ääressä odottavan asukkaan eteen. Ruokailun lisäksi ei asukkailla olekaan muita säännöllisiä aktiviteetteja, jotka vaatisivat lähtemistä omasta asuinhuoneesta. Toimintakulttuuri olisi helposti muuttavissa osallistuvampaan suuntaan. Mummot voisivat osallistua ruuanvalmistukseen ja pöytien kattamiseen. Kesäisin taloa ympäröivässä puutarhassa riittäisi askareita tomaattien viljelystä ruusun kasvatukseen. Käsitöiden tekeminen puolestaan edistäisi hienomotoriikkaa. palvelutalon yhteydessä toimii kirpputori, jonne Suomesta raahataan kaikenikäistä ja -kuntoista vaatetavaraa. Suuri osa palvelisi parhaiten kierrätysmateriaalina, tilkkutäkkien ja kassien materiaaleina tai poppanakuteina.

Muistelutyöpajoissa huomattiin, että mummot pitivät laulamista. Yhteislaulutuki vahvistavat keuhkoja ja nostavat mielialaa. Laulaminen on jäänyt

virrenveisuuksi kerran pari viikossa palvelutalossa pidettävän hartaustilaisuuden yhteydessä ja kirkko-reissulla. Inkerin mummot rakastavat virsiä, mutta myös maallisempaa menoa. Villasukkatanssit kerran viikossa virkistäisivät villisti. Kaikki edellä ehdotettu on täysin mahdollista ja vieläpä lähes ilmaista.

Elämäntarinallinen muistelutyö on osoittautunut toimivaksi välineeksi vanhustyössä. Hyvänä puolena on, että kohderyhmän mukaan voidaan käyttää varsin erilaisia työskentelytapoja. Etenkin naisten kanssa työskennellessä tekstiilien ja kuvien yhteensovittaminen on ollut menestyksellistä. Myös harvemmille miespuolisille työryhmäläisille omiin valokuviiin liittyvien muistojen työskentely on tärkeää. Mahdollista on myös muistojen teatteri -tyyppinen käsittely, mutta vielä emme ole löytäneet riittävästi tästä ilmaisumuodosta innostuneita ihmisiä. Sekin aika vielä tulee.

Tyynyistä tuli kuitenkin Inkerin kulttuuriseuran elämäntarinallisen muistelutyön tämänhetkinen " hitti-metodi".

Muistelutyöpajassa syntynyt kuvakollaasi valoisasta Rosaliesta ja Kelton kukoistavasta keväästä. (Kuva Helena Miettinen, 2008)

Tarinat yynyjen tarina

Helena Miettinen

Elma ja Heli valitsemassa muistotyynyn kankaita Kelton työpajassa. (Kuva Helena Miettinen, 2008)

Marraskuussa 2004 järjestettiin Inkeri-aiheinen seminaari, jossa keskityttiin tämän päivän inkeriläisyyteen. Silloin kuten monesti sitä ennen ja myös sen jälkeen osanottajien keskuudesta nousi keskustelu käsitteestä inkeriläinen. Suomeen tullut paluumuuttaja ei halunnut itseään kutsuttavan inkeriläiseksi, koska oli omasta mielestään "pelkkä suomalainen". Selityksenä oli, että lähtömaassa häntä pidettiin suomalaisena ja myös neuvostopassissa kansallisuutena oli "suomalainen" eikä "inkiriläistä" ollut neuvostokansallisuuksien luettelossa. Käsite inkeriläinen olisi hänen mukaansa syntynyt vasta presidentti Koiviston paluumuuttokutsun jälkeen suomalaisten parissa

Suomessa. Puhujan käsitykset "inkiriläinen" käsitteen historiattomuudesta on helppo kumota, mutta se ei korjaa nykyinkiriläisten vaikeuksia oman etnisen identiteettinsä kokoamisessa ja hyväksymisessä.

Taidepedagogiikan professori Inkeri Sava ja tekstiilitaiteilija Virpi Vesänen-Laukkanen olivat mukana seminaarissa kertomassa vuonna 2003 päättyneestä monikulttuurisesta Taimi-projektista, jossa mukana oli ollut myös inkeriläistäustaisia lapsia. Taimi-projektissa oli työskennelty nuorten elämäntarinoiden parissa taiteellisin keinoin usean vuoden ajan hyvin tuloksin. Seminaarin päättyttyä totesin Inkerille ja Virpille, että myös meidän pitäisi järjestää tapahtu-

ma, jossa inkeriläisten saivat käsitellä omaa taustansa ja selvittää omaan suomalaisuuteensa liittyviä solmukohtia kaikessa rauhassa. Keskustelusta kehittyi syksyllä 2005 käynnistynyt Tilkkutarinatyöpaja, jossa 10–12 naista, useimmat juuriltaan inkeriläisiä, kävivät valokuvien avulla läpi omaa elämäänsä ja siirsivät kokemuksiaan kangastilkuille.

Koko talven jatkunut työpaja oli innostava kokemus. Kukaan osallistujista ei ollut aikaisemmin työskennellyt kankaanpainannan kanssa, mutta oppimisen into oli kova ja lopputulos huikea. Työpajassa syntyi viisi kollektiivista tarinapeittoa Kevät, Kesä, Syksy ja Talvi sekä Tarinatäkki. Seuraavana syksynä muistelutyö jatkui hieman muuntuneessa muodossa. Talvella 2006–2007 Helsingissä ja Keravalla kokoontui kolme muistorasiatyöpajaa. Hienoa muisteluryhmissä on matala mukaan tulon kynnys. Kenenkään ei tarvitse osata mitään ja kuitenkin kaikki voivat osallistua yhteiseen tekemiseen.

Muistelutyön piiri laajeni rajojen ulkopuolelle keväällä 2007, jolloin käynnistettiin ensimmäinen työpaja Villa Inkerin vanhustentalossa Volossovan alueella. Juuri Villa Inkerissä syntyi tarinatyöryhmien, potuskojen idea. Alun alkujaan Villa Inkerissä piti tehdä muistorasioita, mutta niiden tekeminen osoittautui mahdottomaksi menetelmän hitauden takia. Muistorasiatyö vaatii lukuisia tapaamisia eikä siihen ollut mahdollista toisesta maasta käsin.

Työpaja lähti käyntiin hienosti. Suurin osa liikuntakykyisistä suomenkielisistä asukkaista tuli mukaan. Kolmen työpäivän aikana pidimme viisi is-

Muistelutyöpajassa käytetään runsaasti aikaa tarinointiin. Tallinnan Potuskapajassa valokuvia siirrettiin myös savelle. Keramiikkataiteilija Helena Leppänen opastaa tekniikkaa. (Kuva Aune Kämäräinen)

tuntoa. Tulopäivänä yksi ja kahtena työskentelypäivänä kaksi istuntoa – toinen aamulla, toinen päivätorkkujen jälkeen iltapäivällä.

Kikkerin palvelutalon laitosmainen, oman identiteetin riisuva kolkkous, synnytti ajatuksen tuunata taloon asukkaiden omaa persoonallisuutta. Tarinatäkkien innoittamana ajatus omin valokuvien koristellusta tyynystä pehmeänä, koskettelun ja hellimisen sallivana henkilökohtaisena esineenä voisi olla kelpo muistojen väline. Intuitio osoittautui oikeaksi. Tarinatyöryhmä kantavat omistajansa muistoja valokuvissa ja virittävät samalla katsojan tarinointiin.

Elämäntarinoiden näkyviksi tekeminen taiteellisin keinoin on enemmän kuin askartelu- tai kutoa. Muistojen parissa työskennellessä liikutaan keskeisten identiteetin rakennuspuiden kanssa. Kun tarinatyöryhmä voi valita mukaan otettavat muistot, lopputulos on itseä eheyttävä. Luovassa työskentelyssä tunteita voi ilmaista myös värein ja materiaalein, joten tunnelmat syntyvät monien asioiden yhteissummana.

Inkerin kulttuuriseuralle muistelutyössä on tärkeää mahdollisuus työskennellä inkeriläisvanhusten kanssa ruohonjuuritasolla, mutta kuitenkin yhdenvertaisena heidän kanssaan. Yhdessä työskennellessä olennaista on vuorovaikutus: tarinoiden kertojat ja kuuntelijat ovat samalla tasolla. Työpajalaisen roolina on kuunnella herkäällä korvalla ja tulkita tarina kertojan sävellajissa. Kokemukset vaihtuvat ja keskinäinen ymmärrys lisääntyy.

Vetäjät

Muisteluryhmässä tarvitaan monenlaista osaamista. Korkeimpana listalla on vanhempien ihmisten arvostaminen ja menneisyyden merkityksen ymmärtäminen nykyisyyden pohjana. Prosessin vetäjältä edellytetään ryhmädynamiikan tuntemista ja kokemusta pienryhmien vetämisestä. Lisäksi tarvitaan kykyä aktiiviseen kuunteluun, herkkyyttä ymmärtää sekä verbaalista että nonverbaalista viestintää sekä kykyä tunnistaa puheeseen kätkeytyvät emootiot. Hyvä vetäjä on empaattinen ja kiinnostunut toisten ihmisten kokemuksista. Ikäihmisillä on usein takanaan monia menetyksiä ja puolison kuolema vielä lähellä, tarvitaan tietoa surutyöstä. Ja eri kulttuuritaustaisten ihmisten kanssa työskennellessä myös kulttuuristen erojen hahmottaminen on ensiarvoisen tärkeää. Juuri tähän inkerin-

suomalaisten kanssa helposti törmätään. Kanta-suomalaiset eivät tunne inkeriläisten kulttuuritaustaa, vaan kohtelevat heitä kaltaisinaan suomalaisina.

Vetäjän lisäksi ryhmässä on hyvä olla "sihteerä", henkilö, joka huolehtii tietojen tallentamisesta. Yhden työryhmän jäsenen tulee hallita kuvien käsittely eli työskentely photoshop-tyyppisellä kuvankäsittelyohjelmalla. Etenkin kenttäolosuhteissa tyyn keskuskuvan tekeminen tapahtuu prosessin kestäessä. Keskuskuvasta tulee helpommin kertojan näköinen, kun myös kuvan tekijä osallistuu ryhmätyöskentelyyn. Hän pystyy tällöin herkemmin tulkitsemaan kuvien painoarvon.

Muisteluryhmissä mukana olevat vapaaehtoiset ovat käyneet itse läpi oman muisteluprosessinsa, toisin sanoen ovat tehneet oman tarinatäkin tai muistorasian. Erityisen tärkeää on oppia avointen kysymysten tekniikka. Keskustelua kannatellaan eteenpäin avoimin kysymyksin, vailla vetäjien omia arviolatauksia. Kysytään: "Miltä se tuntui" eikä "Se mahdtoi tuntua pahalta" (mukavalta jne.)

Esimerkki

Inkeriläinen äitini kadotti yhteydet Neuvostoliittoon jääneeseen perheeseensä tultuaan Suomeen 17-vuotiaana pakolaisena. Vasta 60 vuoden kuluttua perheen kohtalo selvisi ja äiti tapasi vain kerran ainoan elossa olevan sisarpuolensa Vologdan alueella vuonna 1991. Koko matka oli hänelle samalla kertaa ainutlaatuinen ja shokeeraava. Perheenjäsenten kohtalo oli ollut jotain muuta, kuin hän oli vuosikymmenet mielessään kuvitellut.

Kuullessaan äitini matkasta sisartaan tapamaan tuttavat kommentoivat toteamalla: "Oli varmaankin ihanaa nähdä sisarta näin monien vuosikymmenien jälkeen." Mutta äiti ei juuri koskaan puhunut matkasta. Ehkei hän olisi pystynyt vastaamaan myöskään kysymykseen: "Miltä tuntui tavata sisar näin monien vuosikymmenien jälkeen". Mutta tämä kysymys ei olisi yhtä paljon nostattanut ristiriitaa ja syyllisyydentunteita, joita äiti sisällään oli kantanut uskoessaan, että perheen karkotus oli johtunut äidin ja hänen sisarensa luvattomasta loikkauksesta Suomeen.

Pelkkä teoreettinen tutustuminen ei avaa onnistumisen portteja. Oman elämäntarinan kanssa työ-

Tyynyjen somistusmateriaaleiksi kelpaa lähes mikä tahansa kierrätettävä materiaali. Pirkko Nykänen harjoittelee ratkomista. Kikkerin työpajassa. (Kuva Helena Miettinen, 2007)

skentely on parasta kouluttautumista. Työryhmän jäseniltä vaaditaan keskinäistä joustavuutta ja usein myös pitkää pinnaa. Työskentelyolosuhteet saattavat kentällä poiketa odotetuista, laitteet takkuilevat ja väsymys painaa. Yhteenhitsautunut työryhmä on kullanarvoinen. Inkerin kulttuuriseuran vapaaehtoiset ovat työstäneet omia työpajakokemuksiaan samoin taiteellisin keinoin ja yhdessä voimautuneet.

Työpajan kulku

Työpajan aluksi käytetään aikaa työpajalaisten esittelyyn. Vetäjät esittelevät itsensä ja kertovat työpajasta. Istuntoon osallistuu kaksi tai kolme vetäjää: ryhmän johtaja, tietojen kirjaamisesta vastaava henkilö ja kuvien skannaaja. Istunnot nauhoitetaan huomaamattomalla digitaalisella nauhurilla, mutta sen lisäksi kirjataan ylös asianosaisten henkilötiedot ja muut tärkeät nimet ja paikkakunnat, jotka nauhalta eivät ehkä tulisi talteen oikeassa muodossaan. Osan-

Onko kaikki tärkeä mukana? Lilja tarkastaa muistotyynsä keskuskuvaa.

Lilja valitsi potuskaansa hempeän vaaleanpunaisen kankaan.

Potuska on valmis.

Liljan potuska

Kuvasarja kertoo Liljan muistotyynyn valmistumisesta. Lilja osallistui muisteluryhmän istuntoihin ja tarinoi elämästään. Hän halusi ehdottomasti potuskaansa ruusuja ja vaaleanpunaiset reunukset. Vaaleanpunainen on hänen värinsä.

Lilja on syntynyt Leningradin alueella Pavlovskin lähellä Inkeren seurakunnassa vuonna 1931. Saksalaisen miehitysaikana kotikylä tuhoutui. Nyt ihmiset asuvat muualla ja kylän paikalla laidunnetaan siikoja heinäpellolla.

Jatkosodan aikana Lilja oli evakkona Suomessa, Holman talossa Orivedellä. Lilja ei unohda Oriveden marjaisia metsiä ja mäenrinteitä. Häme kangastaa yhä vieläkin muistoissa yhtenä maailman ihanimmista paikoista.

Kun inkeriläisiä alettiin palauttaa, Liljan perhe päätti lähteä takaisin Neuvostoliittoon. Kotiin ei ollut asiaa, vaan juna vei heidät kauas Sisä-Venäjän metsiin karhujen sekaan. Olot olivat vieraat ja nälkä kurni suolissa. Kun eräs paikallinen nainen kuuli Liljan olevan inkeriläinen, hän antoi hänelle ruokaa: perunoita, leipää ja maitoa. Lilja ystävystyi naisen kanssa ja koko perhe pääsi töihin hänen luokseen. He sahasivat puita ja kasvattivat perunoita.

Myöhemmin Lilja muutti lähemmäksi kotiseutuja ajarskajaan. Omia lapsia hänellä ei ollut, mutta Lilja otti kasvatettavakseen orvoksi jääneen sukulaispojan. Tai lapsi otti hänet. Lilja ei voinut jättää itkevää lasta vieraiden hoitoon, vaan otti hänet mukaansa kotiin. Poika tarrautui Liljaan kiinni ja näin heidän yhteiselämänsä alkoi.

Lilja on asunut vuodesta 2004 lähtien Villa Inkerin palvelutalossa Kikkerissä.

ottajien esittely tapahtuu tarinoiden, vastaamalla vetäjän pyyntöön: "Kerro, kuka olet." Työpaja ei ole luonteeltaan haastattelu, vaan vuoropuhelu. Vastauksena "kerro, kuka sinä olet" pyyntöön saadaan useimmiten eheä, kertojan oloinen elämäntarina. Vetäjän tehtävänä on varmistaa, että jokainen ehtii kertoa tarinansa. Muiden ryhmäläisten pyrkimykset johdatella kertojaa lisäkysymyksillään sivupoluille torjutaan tässä vaiheessa lempeästi. Kysymykset kirjataan ylös ja luvataan palata niihin sen jälkeen, kun koko tarinakerros on loppu. Esittelykierroksen jälkeen on aikaa vapaalle muistojen vaihtelulle ja ryhmän vetäjät tekevät tarkentavia kysymyksiä itselle epäselviksi jääneistä asioista tai muista mielenkiintoa herättäneistä tarinan kohdista.

Ryhmässä tapahtuvaa muistelua on arvosteltu. Kummastelijoiden mielestä "haastattelu" onnistuu paremmin, jos läsnä ovat vain kertoja ja haastattelija. Näin "normaalissa" haastattelutilanteessa luonnollisesti onkin asia. Mutta muistelutyöpajoissa on kysymys muusta kuin "haastattelusta". Muistelutyöpajan päätarkoituksena ei ole sen enempää haastattelun kuin tyynyn tai muistorasian tekeminenkään, vaan ryhmäläisten kokemusten jakaminen. Kerrotut muistot laukaisevat uusia muistoja ja niiden jakaminen antaa voimaa. Tyypillistä on, että kuunnelleessaan naapurin tarinaa myös toinen ryhmän jäsen innostuu kertomaan omista samantyyppisistä kokemuksistaan, jotka siihen saakka ovat olleet unohduksen peitossa.

Meiltä on kysytty, miten pystymme hallitsemaan osallistujien vaikeiden kokemusten käsittelyn ja mitä teemme, jos tunteet ryöpsähtävät "yli". Tärkeää on myös tuntea rajat ja ymmärtää, milloin mahdollisesti tarvitaan asiantuntijan apua. Olemme luonnollisesti varautuneet erilaisten tunteiden kohtaamiseen. Emme pelkää kyyneliä, vaan luotamme itkun puhdistavaan voimaan. Työpajoissamme ei ole kuitenkaan kertaakaan syntynyt hallitsemattomia tunnemyrskyjä.

Oma valinta toimii käsityksemme mukaan tunteiden suodattimena. Kertoja jättää omaksi tiedokseen liian vaikeiksi kokemansa asiat ja ryhmä kunnioittaa tätä valintaa. On eri asia antaa kertojan päättää, puhuuko hän karkotuskokemuksistaan kuin kysyä niitä. Suojaavana tekijänä ovat myös saman kokemusmaailman omaavat ryhmäläiset. Kuulijat ymmärtävät asiat sanan puolikkaasta. "Pelätyistä" tunteista itku lienee tavallisin. Yhdessä itkeminen voidaan muuttaa

hankalasta tilanteesta voimauttavaksi kokemukseksi. (Itkemisestä lisä sivulla 66)

Hallitsemattomien tunteiden pelkoon törmättiin myös Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projektin viimeisessä työpajassa, jossa muistojen laukaisijana käytettiin erityisesti inkeriläisiä varten suunniteltuja muistelukortteja (ks. sivu 63). Työpajan vetäjät karsivat niistä varmuuden vuoksi pois kaikki lähihistorian vaikeisiin aikoihin liittyvät kuvat. He halusivat, että synkeänä syyspäivänä ryhmä käsittelee valoisampia kesään ja kotiin liittyviä muistoja. Muistelukohteiden etukäteinen perkaaminen on tietysti täysin mahdollista, mutta etenkin silloin, kun ryhmässä mukana on ensikertalaisia, kerronnan laatu kaventuu. Jokaisella muisteluryhmään osallistuvalla pitäisi olla mahdollisuus kertoa elämäntarinansa rajoituksitta ja samalla kiinnittyä ryhmään. Suunnatut muistelutuokioiden ovat käyttökelpoisia tutussa ja jo toimivassa ryhmässä.

Kuvat tulevat mukaan

Valokuvien vuoro tulee toisella istuntokerralla. Osallistujia pyydetään tuomaan mukaan heille tärkeitä vanhoja valokuvia. Usein osanottajat tuovat mukanaan koko valokuva-albuminsa. Kuvien skannaaminen paikan päällä on tärkeää. Vanhat ihmiset eivät halua luovuttaa rakkaita kuvia vieraille edes tilapäisesti. Joillakin on huonoja kokemuksia aikaisempien tutkijoiden käynneistä, joiden seurauksena suvun kuvat ovat jääneet palauttamatta. Kuvien skannaaminen asianomaisten silmien alla luo turvallisen tunteen.

Valokuva suuntaa tarinoita aivan toisella tavalla kuin vastaaminen kehoitukseen "Kerro, kuka olet". Jos henkilön elämäntarina ei olisi jo aikaisemmin piirretty valmiiksi, pelkkien valokuvien perusteella se ei välttämättä onnistuisi. Valokuvia on nimittäin varsin satunnaisesti. Lapsuuden ajalta kuvia saattaa olla vain muutama ja kuvavalikoima painottuu nykypäivään. Albumeissa on usein myös muiden henkilöiden kuin perheenjäsenten valokuvia ja tästä syystä tarinat saattavat rönsyillä naapureiden tai kummilasten elämäkertoihin. Tällöin ohjaajan kannattaa muistaa, että työskentelyn tarkoituksena on omaelämäkerrallinen työskentely ja nostaa valokuvista keskusteluun jokaiselta 4–6 merkityksellisintä kuvaa. Keskustelu

valokuvista saattaa ollavilkasta. Koulukuvista voi löytää omia tuttuja. Myös vaatetus ja kuvausympäristö synnyttävät muistoja toisissa ryhmäläisissä.

Kuvien tiedot kirjataan mahdollisimman tarkkaan talteen: kuvausaika, -paikka, kuvan esittämät henkilöt ja kuvan ottamisen tarkoitus. Myös kuvan ottaja kirjataan, mikäli nimi on tiedossa. Tämän jälkeen kuva skannataan vähintään 300 dpi:llä (tiheys). Pienempi-kokoiset kuvat on hyvä skannata tätäkin tiheimmiksi, jotta niitä voidaan tarpeen tullen riittävästi suurentaa kuvan laadun kärsimättä. Hyvä käytäntö on, että kullekin osallistujalle luodaan oma kansio, johon haastattelu ja kuvat tallennetaan. Myöhemmin kansioon lisätään muistotyynyn keskuskuvaa ja valokuva valmiista tyynystä.

Keskuskuva

Muistotyynyn keskuskuvaa tehdään tietokoneen avulla esimerkiksi käyttämällä kuvankäsittelyohjelmaa tai julkaisuohjelmaa. Pelkällä tekstinkäsittelyohjelmalla työskentely on kömpelöä. Tärkeää on, että keskuskuvan sommittelu hyväksytetään tyynyn tulevalle omistajalla ennen tulostamista kuvansiirtopaperille ja silittämistä kankaalle. Pohjakankaaksi parasta on käytetty, pesty puuvillakangas, esim. lakanakangas. Kuvaa tulostettaessa täytyy selvittää tulostimen ominai-

Rauhan muistotyynyn keskuskuvaa. (Helena.Miettinen)

suudet. Saatavilla oleva kuvansiirtopaperi sopii mustesuihkutulostimiin. Lasertulostimen käyttäjät voivat siirtää kuviaan askarteluliikkeistä saatavan kuvansiirtonesteeseen avulla. Tavallisesti kuva on suunniteltava peilikuvana, koska se silitettäessä kääntyy oikein päin. Joissakin on mahdollista valita tekstiilitulostus (t-paitatulostus), jolloin printteri kääntää kuvan automaattisesti peilikuvaksi.

Värit ja kankaat

Kuvien skannaamisen ja valitsemisen jälkeen osallistujat miettivät elämänsä värejä. Osallistujia on voitu pyytää tuomaan mukanaan omia kankaita tai lempitekstiilejään, mutta usein on käytetty Inkerin kulttuuriseuran omia tilkkuja. Niitä on saatu lahjoituksena ja hankittu kirpputoreilta. Omaa tärkeää muistotekstiiliä voi käyttää sommittelussa hyväksi myös skannaamalla kangas tietokoneelle ja käyttämällä kuvioaihetta osana kuvakollaasia.

Tyynyn reunakankaiden valinta on tärkeä prosessi, jota vetäjät pystyvät helpottamaan. Heillä on kokemusta muistotyynyjen suunnittelusta ja silmä on tottunut löytämään tilkkuläjästä sointuvia yhdistelmiä. Valinnan lähtökohtana ovat kuitenkin aina asianomaisen omat värimieltymykset. Jotkut haluavat myös sävyttää tyynynsä oman elämäntarinansa tunnelmiin. Eräskin keltolaismummo halusi ehdottomasti tyynynsä mustaa pitsiä kuvaamaan traagisia elämänvaihteita.

Kankaiden ohella tyynyjä on mahdollista somistaa nauhoin, punoksin, pitsein, napein, paljetein ja helmin, huovuttamalla, maalaamalla tai kirjomalla, kukin makunsa mukaan. Työpajoissa koristelu on aikapulan takia jäänyt enimmäkseen kankaiden varaan. Tyynyn ompelu voidaan hoitaa tilanteen mukaan. Käsistään kätevimmit voivat ommella tyynyn itse, huonompikuntoisia autetaan tai se ommellaan vapaaehtoisvoimin. Kunnostaan huolimatta mummot haluavat olla mukana seuraamassa ompelua.

Työpajoihin osallistuneet vanhukset ovat kokeneet toiminnan palkitsevana. Etenkin Keltossa, mutta myös Kikkerissä vierailee vuosittain runsaasti suomalaisia matkailijoita, jotka vaihtavat asukkaiden kanssa kuulumisia. Hämmästyttävää sen vuoksi oli, kun Kelton palvelutalon johtaja totesi, että olimme ensimmäinen ryhmä, joka oli tehnyt jotain konkreet-

tista mummojen kanssa. Sama tunne lienee ollut myös työpajaan osallistuneilla. Kun poikkesin pari kuukautta myöhemmin Keltossa muissa asioissa, mummot kysyivät välittömästi, mitä tällä kertaa tekisimme yhdessä.

Tyynyt jäivät aina omistajilleen. Inkerin kulttuuri-seura on tehnyt joidenkin työpajojen tuotoksista tuplakappaleet näyttelyjä varten. Kelton työpajasta pajalaiset valmistivat myöhemmin Suomessa pidetyssä jatkotyöpajassa muistotekstiilisarjan. Näyttelyjä on pidetty mm. Helsingissä, Järvenpäässä, Tartossa inkeriläisten 20-vuotisjuhlissa ja Tallinnassa. Näyttelytoiminta on kuitenkin sivutuote. Pääasia on tuottaa iloa paljon kokeneille vanhuksille.

Yksi tarinatyynejen hienous piilee siinä, että niiden kautta rankasta ja myös kärsimysten täyteisestä elämästä peilautuu kaunis ja eheä kuva. Lähes sadan tarinatyynejen tekemisen jälkeen tiedämme, kuinka rakkaita "potuskat" ovat. Niitä hellitään ja niiden kuvista tarinoidaan. Kuten yksi Kelton työpajan osallistujista totesi onnellisena valmista tyyneyä katsellessaan: "Tässä on koko elämäni".

Muita herätteitä

Tyynytyöpajoissa on käytetty muistojen herätteinä valokuvia. Toisentyypisissä muisteluryhmissä voidaan lukea ääneen muistelmia. Myös lapsuuden aikaan kuuluvat vanhat esineet herättävät muistoja. Inkeriläisten kohdalla niitä on käytännön syistä vaikeammin saatavilla. Tätä korvaamaan olemme Inkerin kulttuuriseurassa tehneet muistelukortit.

Taiteeksi tarinoimisen etuja:

- ✓ (Ikä)ihmistä kunnioittava ilmapiiri.
- ✓ Oikeus valita mukaan tulevat muistot.
- ✓ Muistelutyöpajoissa oppii uusia taitoja.
- ✓ Ankarastakin elämästä tulee eheä ja kaunis kokonaisuus.

Kelton muistotyöpajan muistelua. Saunapuhdas Kelton mummo muuttuneen kotiseutunsa maisemassa. Entinen Keltto jää ökytalojen alle ja mummoja syö aika. (Kuva: Helena Miettinen, 2008)

Kikkerin Mari (Kuva Helena Miettinen)

Tuokiokuvia Kikkerin potuskapajasta

Kikkerissä pidettiin kaksi erillistä Potuskapajaa, molemmat kahdessa jaksossa. Osallistuin vetäjänä ensimmäiseen, joka käynnistyi 3.3.2007. Ensimmäinen jakso käsitti viisi istuntoa. 5–6 henkilön pienryhmässä tarinoitiin ja muisteltiin, naurettiin ja itkettiin. Välillä laulettiin ja tanssittiinkin. Tunnelma oli leppoisa ja ryhmäläiset erittäin innostuneita. Kokoontumistilana oli palvelutalon viherhuone, joka maaliskuun räntäsateessa oli koleahko. Tunnelma oli sitäkin suvisempi.

Neljän työpäivän aikana jokainen ehti olla äänessä ja tuottaa tarinaa. Mukana oli myös yksi dementikko, joka selvästi nautti läsnäolostaan, vaikka hänen muistelunsa oli varsin fragmentaarista. Lisäväriä antoi pieni ja pippurinen Mari-mummo, jota työpajamme kiinnosti suuresti, mutta joka ei pyynnöistä huolimatta halunnut liittyä mukaan joukkoon. Hän kävi vähän väliä kurkistamassa ovelta, missä mennään, mutta istumaan hän ei suostunut. Mari on ikiliikkuja, joka purkaa aikansa kuluksi langoiksi suomalaisten turistien muovisäkeissä Venäjälle rahtaamia risoja neuleita. Marin kädet käyvät kaiken aikaa.

Ensimmäisessä työpajassa oli mukana vain suomenkielisiä asukkaita. Venäjänkielisille oli tarkoitus järjestää myöhemmin oma työpajansa. Yksikielisyys oli tietoinen valinta. Halusimme antaa inkeriläisille asukkailla tilaisuuden puhua omaa äidinkieltään.

Tarinoiden lisäksi ensimmäisessä työpajassa oli skannattu talteen tärkeät valokuvat. Ainoalla ”äijällä” Juholla ei ollut ainuttakaan kuvaa itsestään, joten valo-

kuvasin hänet tyynyä varten erikseen. Seuraavaan tapaamiseen skannatuista kuvista luonnosteltiin kuvakollaasit. Vaikkakaikki olisi voitu tehdä valmiiksi jo Suomessa, keskuskuvien siirto kankaalle tapahtui vasta työpajan kakkosvaiheessa. Meistä oli tärkeää, että jokainen itse hyväksyi tyynynsä keskuskuvan.

Työpajan toinen vaihe toteutui heinäkuussa 2007. Tällöin ryhdyttiin antamaan tarinatyynylle ulkoasu. Käytettävissä oli Villa Inkerin kirpputorilta poimittuja kankaita ja lisätäydennystä hankittiin Volossovasta. Paikallisen kangaskaupan hyllytä löytyi uskomattoman upeaa ruusukangasta, josta tuli nopeasti mummojen suosikki. Ryhmäläiset osallistuivat ompelutalkoisiin miensä mukaan, ainakin katsomalla vierestä.

Päätimme ennen lähtöämme, että teemme työpajamme boikotoineelle Marille muistotyynyn hänen omista purkulangoistaan. Sain napatuksi Marista upean kuvan ja tullessamme Kikkeriin seuraavan kerran luovutimme tyynyn hänelle. Etukäteen olimme arvuutelleet, saisiko tyyny kyytiä vai hyväksyisikö Mari omavaltaisen tekemme.

Tyynyn nähtyään Mari huitaisi sillä tyylikäästi luovuttajia ja livahti liukkaasti huoneeseensa. Myöhemmin illalla Mari kävi taputtamassa meitä tekijöitä olalle ja ihmettelemässä, missä vaiheessa olin ottanut hänestä valokuvan. Palvelutalon johtajalta hän kysyi, oliko tämäkin saanut potuskan. Tyynystä oli tullut Kikkerissä eräänlainen statussymboli.

Jatkotyöpajaan liittyy myös toinen haikea muis-

to. Palvelutalon asukkaana ollut täydellinen herrasmies Grigori halusi itselleen muistotyynyn. Venäjänkielisenä häntä ei ollut kutsuttu työpajaan. Grigori tuli luoksemme kunniamerkit rinnassaan ja kädessään pari vanhaa valokuvaa ja tukku ruplia kädessään. Hän halusi oman potuskan. Vaikka aikaa oli jäljellä varsin vähän, lupasimme hänelle tyynyn, mutta ruplat hän joutuisi pitämään. Toimimme täysin flo - tilassa. Kuvassimme Grigorin koko komeudessaan ja löysimme lilahtavaa kangasta ja sävyyn sopivia kravatteja. Potuskasta tulikin varsin miehekäs. Haastattelun ei tuolloin ollut ajan puutteen takia minkäänlaista mahdollisuutta. Sovimme palaavamme elämäntarinaa seuraavalla kerralla.

Seuraavaa kertaa ei enää tullut. Grigori kaatui palvelutalon pihalla kahden kuukauden päästä ja kuoli vammoihinsa. Kukaan ei tuntunut tietävän Grigorin elämästä juuri mitään. Miehellä ei ollut sukulaisia eikä muita tuttavuuksia kuin palvelutalon asukkaita.

Potuskapajan jälkeen useampia vanhuksia on kuollut. Olemme onnellisia, että saimme edes pienen hetken laulaa ja nauraa heidän kanssaan.

Helena Miettinen

Tyynytarinoita Kikkeristä. Muistelutyöpajaa boikotoi Mari roikottaen yllätyksenä saamansa potuskan vikkelästi huoneeseensa Pirkko Nykäsen ja Toivo Tupinin saattamana.

Kikkerin "paroni" Grigori ehti nauttia muistotyynystään vain tuokion. Grigorin äkillinen kuolema kirkasti muistojen katoavaisuuden. Huomenna voi olla jo liian myöhäistä.

Juho Vesikko

Juho Vesikon kotikylä Kupanitsassa jäi sota-aikana saksalaisten miehitysalueelle. Sotilaita ja vartijoita vahtikoirien kanssa oli joka puolella. Ruokaa oli vähän ja nälkä oli ikuinen seuralainen. Kaikki mahdollinen kelpasi syötäväksi. Jopa kanervista keitettiin ruokaa. Vuonna 1943 Juho evakuoitiin Paldiskin kautta Suomeen. Sodan jälkeen elämäntie kulki Jaroslavlin alueelle tukkeja niputtamaan. Ajan myötä Juho pääsi palaamaan kotiseudulle monen mutkan kautta. Hän työskenteli Lenskiputin sovhoosissa traktoristina. Villa Inkerin palvelutalossa hän on asunut vuodesta 2002.

Juholla ei ole säilynyt kuvamuistoja. Valokuvaus muistotyynyä varten jännitti ja lihasmuistista palautui mieleen viranomaisten kuvaushetket. Pienen rupattelun jälkeen virallinen ilme vaihtui kuitenkin hymyyn.

Huovutettuja muistoja

Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projektin viimeiseen kahden päivän pituiseen muistelutyöpajaan osallistui 15 Villa Inkerin asukasta ja kolme hoitajaa. A sukkaista seitsemän oli suomenkielisiä. Työpaja toteutettiin kaksikielisenä tulkkausten avulla. Venäjänkielisten asukkaiden mukanaolo oli mielestämme erittäin tärkeää. Suomesta tulevat matkailuryhmät seurustelevat herkemmin inkeriläismummujen kanssa jo pelkästään kielellisistä syistä. Myös turistien suomalaismummoille tuomat lahjat saattavat synnyttää eriarvoisuuden tunnetta. Ryhmäerojen tasoittamiseksi projektissa kiinnitettiin erityistä huomiota asukkaiden tasa-arvoiseen kohteluun.

Työpajan ideana oli käyttää muistelukortteja ja huovutustekniikka muistojen visualisoinnissa. Samalla hoitohenkilökunta sai tuntumaa uuteen menetelmään ja asukkaat kokemusta huovuttamisesta.

Työpajan aluksi osallistujat valitsivat esillä olevista muistelukorteista omimman: vuohen, hevosen, maitotonkan, sienen, kukkia, teekupin jne. Jotkut kuvista liittyivät entiseen työhön: hevonen ja maitotonkka toivat mieleen työn kolhoosin pelloilla ja navetassa. Kortit loihdivat muiden jaettaviksi mukavia muistoja. Kahden päivän urakoinnin tuloksena syntyi iloinen tekstiilityö.

Maitotonkka

Maijan kotikylän kolhoosissa oli paljon lehmiä. Maijan työnä oli kerätä ksityistaloista maidot yhteiseen tonkkaan, kolmisen litraa kustakin taloudesta ja kuljettaa tonkat vastaanottopisteeseen. Sieltä maito vietiin maitokombinaattiin, jossa siitä tehtiin rahkaa, smetanaa, juustoa ja muita maitotuotteita. Hevosia ei ollut ja maito kärrättiin härillä. Kärpäset ja paarmat kiusasivat härkiä ja ne saattoivat potkia tonkat nurin. Mutta kotimatka oli helppo. Raskaita tonkkia ei enää ollut ja härät juoksivat reippaasti kärpäsiä karkuun.

Teekuppi

Aleksandrille teekuppi toi mieleen kesämyrskyä "datsan" aamut, kun hän valmisti itselleen aamiaista: teki voileipiä ja keitti kahvia. Kaksikerroksisen pienen talon

vieressä oli palsta, mutta siellä ei kasvatettu mitään hyödyllistä, vain kukkia. Lempikukkia olivat vaaleapunaiset ja punaiset tulppaanit.

Vuohi

Valentina tuntee vuohet. Kotona niitä oli paljon. Vuohet ovat hänen mielestään taiteellisia, kelpaisivat jopa sirkukseen. Martta-vuohi tunsikin oman emäntänsä. Se tiesi, milloin Valentinalla oli kiire töihin ja milloin vapaapäivä, jolloin oli aikaa leikkiä. Valentina vei Marttan työmatkallaan laitumelle ja sitoi kiinni keppiin. Kerran kiireessä vuohi laittoi jyrkässä mäenrinteessä jarrut päälle, mutta Valentina jatkoi vetämistään. Ilmeisesti kyyti tuntui vuohesta hyvältä, sillä tapauksen jälkeen Martta aina kaatui samassa paikassa tahallaan ja killitti emäntäänsä suoraan silmiin. Kun Valentina sanoi Martalle, että oli työpäivä, vuohi juoksi mäen alas omin jaloin. Mutta vapaapäivinä Martta lasketeli rinteiden alas Valentinan vetämänä.

Inkeri Sava

Taitteen ja käsityön keinoin kerrotut elämänmuistot

Inkerin kulttuuriseura on parin viime vuoden ajan järjestänyt mm. Kikkerin ja Kelton palvelutaloissa vanhusten muistotyöryhmiä. Itse olin mukana alkukesästä 2008 Keltossa yhtenä suomalaisena mammana ideoimassa ja työstämässä mummojen muistojen tyynyjä. Työpajoista ja niiden työmenetelmistä sekä tuotoksista löytää kerrottua ja kuvattua tarinaa kulttuuriseuran kotisivuilta ja Kulttuurikanavalehdestä. Mitä ilmeisimmin tällaisia tarinapajoja on tulossa lisää. Tallinnassa työtavat laajenevat tekstiileistä mm. keramiikan suuntaan.

Mistä sitten näissä työpajoissa, muistojen tyynyissä ja ryijyissä sekä niihin silitetyissä ja ommelluissa tarinoissa oikeastaan on kyse? Sain Inkerin kulttuuriseuran puheenjohtajalta Helena Miettiselältä pyynnön valottaa tämänkaltaisen työskentelyn yhtä alkutaivalta, jossa itse olen läheisesti ollut osallisena. Joku voi pinnallisesti katsoen sanoa, että kyse on jostakin askartelunomaisesta sosiaalisesta yhdessäolosta. Oma kokemukseni kuitenkin on, että

perimmältään ja keskittyen työskenneltynä kyse on paljon syvemmästä: muistojaan tarinoivan ihmisen koko minuuttakoskettavasta, parhaimmillaan elämäkokemiselle uuden suunnan antavasta toiminnasta

Kuvan kutsu ja kirjoitettu elämä

Palaan muistoissani vuoteen 1996.

Liljan kuva on kutsunut jo kaksi vuotta. Miksi ja mihin? Ymmärrän kutsun osittain. Se on kaunis kuva, se sisältö voimallinen. Lapsen kuolema. Ruusuilla reunustettuna. [-] En silti ymmärrä, miksi kuva ei jätä rauhaan, vaan tuli jälleen niin voimallisena seinältä, että soitin sinulle. Jotakin on tehtävä.

(Sava – Miettinen 2000, 11)

Kutsuva ja kohtalokas Liljan kuva. Lilja Koskisen lopullinen kohtalo ei koskaan paljastunut serkuksille, mutta kuva on toiminut monen projektin moottorina.

Aloitin kirjeenvaihdon yhdessä serkkuni Helena Miettisen kanssa Inkeristä vuonna 1929 Suomeen paenneiden äitiemme tyttärinä, kun Helenan aktiivisen toiminnan ansiosta salatut ovet äitiemme lapsuuden ihmisiin olivat 1990-luvun alussa auenneet. Saimme Hilda-tätipuolemme kertomuksina ja kuvina tutustua lähisuvun kohtaloihin. Kirjeenvaihtomme julkaistiin sitten myös kirjana (Sava–Miettinen 2000), joka oli eittämättä yksi vastaus meille kohtaloltaan mystiseksi jääneen Lilja-tätipuolemme dramaattisen kuvan kutsuun.

Kirjallisen muistelutyön keinoin tutustuimme sekä itseemme että toisiimme ja yhteiseen lapsuuteemme toisin kuin koskaan ennen. Yhdessä kirjoittaminen oli varmasti kummallekin meistä monin tavoin tärkeä terapeuttilinen prosessi. Olimme kirjallisen kerronnan keinoin tehneet ymmärrettäväksi lapsuus- ja nuoruuskokemuksiamme, antaneet uutta merkitystä menneelle elämälle. Julkaistuksi teokseksi muuntuneena kirjalla on ollut myös meitä laajempi merkitys: lukijat ovat voineet sen avulla sekä tunnistaa että rohkaistua kertomaan omaa elämäntarinaansa.

Lasten muistoja ja elämäntarinoita

Liljan kuva ei kuitenkaan jättänyt minua kirjeenvaihtomme jälkeenkään rauhaan. Tutustuin laajenevaan tutkimukseen omaelämäkerronnasta ja vakuutuin, että tässä on jotakin, jolle halusin rakentaa omaa taide-

Taikomo-projektissa työskenneltiin maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten parissa. Projektin keskeiset henkilöt Inkeri Sava ja Virpi Vesanen-Laukkanen ovat jatkaneet elämäntarinallista työskentelyä kumpikin omalla tahollaan.

Työskentelytavan voimauttava vaikutus ja luovuutta synnyttävä noste näkyy Virpi Vesanen-Laukkasen taiteessa. Viime vuosina on syntynyt useita upeita teoksia Karkkiprinsessasta Pitsibussiin.

pedagogin ja tutkijan työtäni. Taideteollisen korkeakoulun professorina perustin tutkimus-kehittämisprojektin monikulttuurisen Meri-Rastilan ala-asteella (ks. esim. Sava 1998 ja 2001). Tuo projekti sai jatkoa Suomen Akatemian rahoittamassa Taimi (taide ja minuus) -tutkimusprojektissa (ks. esim. Sava–Vesanen-Laukkanen 2004).

Monen vuoden työskentely lasten ja nuorten sekä heidän opettajiensa kanssa osoitti vakuuttavasti, miten mieltä koskettavaa taiteen keinoin tapahtunut tutustuminen omaan elämään ja sukujuuriin saattoi olla kaikenikäisillä miten omien - usein vaikeitten ja satuttavienkin - elämäkokemusten kunnioittaminen tarinoiksi ja kuviksi tallentaen saattoi vahvistaa ja voimaannuttaa nuorta ihmistä, mutta myös aikuista.

Kuvan ja tarinan kutsu laajenee

Taiteilija, taidepedagogi Virpi Vesanen-Laukkanen oli vuosina 2001–2003 läheinen työtoverini mainitsemassani elämäntarinatyössä. Hänessä olemme saaneet monin tavoin nähdä, miten tämänkaltaisen työskentely muutti myös taiteilijaa ja hänen taiteellista työtään. Virpi laajensi ja syvensi työskentelyään omiin satuihinsa ja tarinoihinsa. Näin syntyivät mm. kuuluisaksi tullut Karkkiprinsessa, joka on matkannut useiden maiden taidegallerioihin ihastuttamaan katsojiaan.

Pieni merenneito, karkkipaperikorsetit. Syksyllä 2008 Vantaalla viikon verran matkannut pitsibussi oli Virpin nykytaiteen keinoin työstämä ihastuttava kunnianosoitus naisten käsityöperinteelle. Ja Virpin taiteilijatyö jatkuu menestyksellisesti.

Mummojen ja mammojen tyynyihin ja ryijyihin tallentuvia merkityksiä

Helena Miettisen pyynnöstä saivat alkunsa tarinatyöpajat, joiden ohjaajaksi Virpi lupautui. Ne olivat alkunavanhusten palvelutalomatkkoille, omalla kohdallani siis Kelttoon alkukesästä 2008. Meitä matkusti tuolloin Suomesta Kelttoon seitsemän vahvaa erilai-

sistakulttuuritaustoista tulevaa eri-ikäistä naista, toisilleen osin tuntemattomia. Olimme matkaamassa kohti katoavaa Inkeriä, kohti mummojen muistoja ja elämäntarinoita, joista tietokoneen, tekstiilipapereiden, silitysraudan, ompelukoneen sekä erilaisten käsityötaitojemme avulla työstäisimme kankaista muistotyynyjä. Muistan automatkaltamme iloisen naurun ja puheen sorinan. Mielenkiintoisia kerrottuja elämäntarinan osasia Suomesta, Neuvostoliitosta, Viirosta, Australiasta...

Matka sujui ongelmattomasti Kelton kirkon maille, missä olin ollut jo kerran aiemmin kirkon vihkiäisissä. Sama paikka ja kuitenkin niin kovin muuttunut: siellä täällä vielä mökkeröisiä, vuohi ja mummo, mutta enimmäkseen ökytaloja korkeiden muurien sisällä. Neuvostoliitto oli muuttunut nykyVenäjäksi. Perillä toisensa kohtasivat Venäjä- Inkerin mummot, pari papparaista ja me Suomen mammat. Olin toisaalta itselleni tutussa "taiteeksi tarinoidun oman elämän" maailmassa, toisaalta jossakin ihan uudessa. Tämä oli muunnos siitä, mitä olimme Virpin kanssa aiemmin tehneet. Minä olin yksi ryhmäläisistä ja valmiina työhön. Muisto Kelton matkasta rajautuu nopeasti huoneeseen, jossa olimme me seitsemän naista ja suunnaton määrä kangasta, tyynyainesta, kuvia, ompelukoneita... Palvelutalossa mummojen kertomia kuvatarinoita... Puhuttiin suomea tai sen kaltaista, venäjää, oli tulkausta... Työn tohinaa, naurua, tem-

Heli Virolaisen aurinkoiset mummonkasvot ovat tulleet tutuiksi monelle Keltossa vierailleelle.

peramenttista rähinöintiä, dynaamisesti kiristyvää ja sitten laukeavaa tunnelmaa... Monta päivää, ja lopulta viimeisen tyynyn valmistuminen, kuvia tyynyistä edestä ja takaa.

Oli myös suunnitelma rauhallisesta viimeisestä yhteisestä illasta, mutta sitten paljastui kaamea sekaannus: minä erehdyin sekoittamaan toisiinsa kaksi samassa huoneessa asuvaa 100-vuotiasta mummoa seurauksena se, että haastateltu ja kangasvalinnat tehnyt mummo oli jäämässä ilman omaa tyynyä. Sadattelua, huutoa, pelästystä, suuttumusta... Kelton matkamme rauhallinen autonkuljettaja Eeva lupautui erehdyksen korjaamiseen kanssani. Viimeisenä iltana noin kello 24 sain viimein tyynyn valmiiksi - näin jokainen mummoista sai seuraavana aamuna omista kuvista ja valituista kankaista tehdyn oman tyynyn konkreettisesti sylissä pidettäväksi ja hellittäväksi oman elämäntarinan esineeksi.

Erehdys. Inkeri Sava, Hilma ja väärin kuvin varustettu tyyny. (Kuvat Helena Miettinen)

Syyskuussa 2008 me seitsemän naista kokoonnuimme muistelemaan tuota kesäistä Kelton matkaa maalaistalooni Koivumäessä, Nummi- Pusulassa. Jälleen naurua ja puheen sorinaa, työn touhua, tällä kertaa myös Kelton tyynysavottaa levollisempaa saunomisen rauhaa ja sadun kerrontaa. Enemmän aikaa meidän omille muistoille ja tarinoille. Työstimme tuon viikonlopun aikana Kelton vanhusten ja tarinatyynyjen kuvista ja muistelusta, siis yhteisestä matkastamme muisteluryijytekstiilin, joka keskinäisessä ideoinnissamme sai nimekseen "Mummojen muistoja ja äämmien ähellystä". Nyt tämäkin työ on valmis ja koristaa Inkerin kulttuuriseuran Mäkeläkadun tilaa.

Voin vain mainita meidän serkusten - Helena Miettisen, Marja Karhulan ja minun - parin vuoden takaisen yhteisen työrupeaman, jossa kukin teimme oman perhe- ja sukutekstiilin samalla tekniikalla kuin Kelton muisteluryijyn itse kullekin tärkeistä lapsuuskuvista ja Inkerin kansalliskukan orvokin kuvista. Nämä serkusryijymme olivat kesällä 2008 näytteillä Tartossa

Elämä jättää jäljen ja koskettaa jokais ta

Miten luovaa hedelmällisyyttä siis niin moninaisesti ja runsain mitoin erilaisissa ryhmissä ja erilaisin menetelmin olemme osoittaneet. Luoneet konkreettisia jälkiä itse kunkin elämänmuistoista ja -tarinoista tai tarinanosasista. Kuvatut työpajat ovat olleet

Uusi aamu ja ikioma muistotyyny.

huomionosoitus sekä ihmisten elämälle että myös taiteenkaltaiselle ja käsityölliselle ilmaisulle, jolla muisto on ikuistettu konkreettiseksi. Paitsi Kelton mummojen valitsemat kuvat, jotka silystekniikalla siirsimme lakanakankaalle, myös kankaiden värien ja kuvioden valinnat lisäsivät työskentelyn koettua merkitystä. Vasta nyt tajuan koko laajuudessaan Keltossa tapahtuneen kahden 100-vuotiaan mummon vaihtumisen tärkeän merkityksen: Se korosti entisestään, miten kerrotulla tarinalla, kuvilla ja itselle valituilla kankailla sekä niiden väreillä on merkitystä. Kettään eikä mitään saa sivuuttaa. On kuunneltava ja nähtävä, oltava uskollinen kerrotulle tarinalle, jolle sitten luodaan uudenlainen muoto taiteen ja käsityön kaltaisain keinoin. Emme tosiaankaan ole askarte-

lemassa, olemme osoittamassa elämäntarinalle kunniaa. Jokainen valmistunut prosessi on tärkeä ja näyttää avaavan aina uuden oven.

Tarina - elämä - jatkuu.

Lähteet

Sava, Inkeri. (toim.). 1998. Taikomo. Taidekasvatus monikulttuurisessa koulussa. Helsingin opetusviraston julkaisusarja A13.

Sava, Inkeri (toim.). 2001. Taikomo-projektin päättyessä. Monikulttuurinen matka minuuteen. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A6.

Sava, Inkeri – Helena Miettinen. 2000. Liljan kuva kutsuu. Jyväskylä: A tena.

Sava, Inkeri – Virpi Vesanen - Laukkanen. 2004. Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kelton työntäyteisessä työpajassa käväistiin välillä paniikin rajoilla. Inkeri Sava ja Marja Karhula vanuvuoren varjossa. Haasteita tarjosi osanottajien määrän tuplaantuminen ennakkotietoihin verrattuna ja lisämausteita antoi kiukutteleva tekniikka. Neljän pitkän päivän työn tuloksena syntyi kuitenkin mahtava röykkiö muistotyynyjä (ylhäällä). Syksyllä työryhmä työsti omia kokemuksiaan ja kokosi niistä kuvaryijyn ”Kelton mummot ja äheltävät ämmät”. Alhaalla Helena Miettinen, Marja Karhula, Pirkko Nykänen, Elma Puidet ja Aune Kämäräinen työstämässä muistoja paikoilleen ja kuvakollaasi Kelton Maria. (Kuvat Helena Miettinen ja Inkeri Sava).

Kelton työpajan muistot ja kokemukset muotoutuivat komeaksi ryijyksi "Kelton mummot ja äheltävät ämmät", jossa palvelutalon hauraat vanhukset ja Kelton keväinen kukoistus kietoutuvat kauniisti toisiinsa. "Äheltävä ämmä" ei inkeriläisittäin ole yhtä dramaattinen nimi, miltä se kantasuomalaisen korvaan ehkä kuulostaa. Inkerin murteessa "ämmä" tarkoittaa mummoa ilman mitään negatiivista kaikua. Useimmat työpajan vetäjistä ovat itsekin isoäitejä.

Tilkkut arinat

Tilkkutarinatyöpajan syntyhistoriasta on kerrottu jo johdannossa. Idea lähti liikkeelle pohdittuamme professori Inkeri Savan ja tekstiilitaiteilija Virpi Vesanen-Laukkasen kanssa mahdollisuuksia vastata inkeriläisten tarpeeseen käydä läpi omia elämäntarinoitaan muillakin keinoin kuin suullisesti kertomalla. Inkeri toi mukaan taiteeksi tarinoidun oman elämän idean ja Virpi yhdisti siihen naisten perinteisen ilmaisutavan: tekstiilit.

Kun Tilkkutarinatyöpaja alkoi lokakuussa 2005, kukaan ei osannut kuvitella, mitä oikeastaan oli tapahtumassa. Yhteinen tausta kokosi pajalaiset yhteen. Mukana oli tusina naisia, joiden juuret olivat Inkerissä ja Karjalassa. Yhteistä oli omat ja perheen kokemukset pakolaisuudesta ja sopeutumisesta uusiin elinympäristöihin tai kasvamisesta pakolaisperheissä aikana, jolloin maahanmuuttoasioista ei Suomessa puhuttu.

Ryhmän jäsenillä ei ollut aikaisempaa kokemusta kankaan painannasta ja tekstiiliväreistä. Alkuesittelyn jälkeen käytettiin aikaa värioppiin ja harjoiteltiin sommittelua värillisillä papereilla. Tekstiiliväreihin totuteltiin maalaamalla erivärisiä

Tilkkutarinatyöpajan alussa syntyi sekalainen läjä erityylisiä tilkkuja, joita yhdisti lähinnä vain koko 20 x 20 cm (alhaalla). Tilkkuja tarkemmin tarkastellessa niistä erottui vuodenaikojen mukaiset kuva- ja väriskaalat. Työpajan kuluessa opittiin kuin itsestään erilaisia kankaanpainannan tekniikoita. Kuvissa työpajalaiset Kirsti Kalliomaa, Irina Dubinina ja Marjatta Tahvanainen sekä Virpi Vesanen-Laukkanen.

tilkkujajaniihin varsin sattumanvaraisia kuvioita. Toisellakerralla oli oman elämän tärkeiden kuvien vuoro. Jokaisella ryhmän jäsenellä oli mukanaan viisi - kuusi merkityksellistä valokuvaa, joiden avulla kävimme läpi kuvaan kätkeytyä tarinaa. Myöhemmin Virpi valotti tärkeimmät kuvat seuralle painamista varten.

Tilkkuja maalattiin ja tarinoitiin useita loppusyksyn viikonloppuja. Jo pajan alussa oli sovittu, että ryhmä tekee kollektiivisen teoksen. Toinen mahdollisuus olisi ollut, että jokainen olisi tehnyt oman elämäntarinansa. Hienointa tilkkutarinatyöpajassa oli jonkun ryhmäläisen oivallus jokaisen jäsenen tarpeellisuudesta. Joltain sujui tilkkujen repiminen hyvin, toiselta silittäminen, kolmannelta puolestaan pohjakankaiden maalaaminen. Yhdessä tehtiin niin paljon kuin mahdollista.

Kangastilkuille tallentui omia ja kollektiivisia muistoja. Kun yksittäiset tilkut liittyivät toisiin, tilkkujen tarinamaailma alkoi piirtyä näkyviin. Muutaman kokoontumiskerran jälkeen tilkkujen värimaailma alkoi hahmottua. Tilkut jakaantuivat varsin selvästi vuodenaikojen mukaan. Mukana oli ruskan sävyjä, viileän sinisiä talvitilkkuja ja heleitä kesän värejä. Keväpeiton valmistamiseen liittyi hauska tarina. Kun ryhmä mietti yhdessä inkeriläisyyteen liittyvää symboliikkaa, havaittiin neuvostovallan puuttuvan joukosta. Päätettiin tehdä muutama tilkku, jota somistaisivat tutut proletariaatin symbolit: sirppi ja vasara. Jottei työkalut lentäisi peitosta liiaksi silmille, ne päätettiin painaa valkoisella vaaleanpunaiselle kankaalle. Kun peitto oli jo viittä vaille valmis, huomattiin sirpin kahvan sojottava väärään suuntaan. Yhteisestä päätöksestä sovittiin, että olkoon symbolit väärin päin, menihän koko järjestelmäkin pieleen.

Tilkkutarinatyöpajan tuloksena syntyivät neljä vuodenaikapeittoa ja valokuvista ja asiakirjoista sommiteltu tarinatäkki. Niihin kaikkiin kätkeytyy lukemattomia tarinoita katsojien tulkittaviksi.

Talvipeiton viileään sineen kätkeytyy vahvoja tunnelatauksia: tarinoita sorrosta, pakolaisuudesta ja rikkoutuneista perheistä (ylhäällä).

Viides tilkkutarinatyöpajan tuotos oli pajalaisten tärkeistä valokuvista työstetty Tarinapeitto. Elma Puidet kertoo oman muistojensa kuvan tarinaa. (Kuvat Virpi Vesanen-Laukkanen ja Helena Miettinen)

Muistojenmuuri

Tverissä syksyllä 2007 pidettyyn Venäläis-suomalaiseen kulttuurifoorumiin kuului vierailu maaseudun tverinkarjalaisen kyliin. Rashenkan kituvassa taajamassa nyky-Venäjältä kertoi kunnostuksen kohteena oleva kirkko ja lähivuosikymmenistä puhtaan neuvostoarkkitehtuurin mukainen Kulttuuritalo. Paikkakunnan silmää tekevät olivat valmistaneet Rashenkasta per-point-esityksen ja luonnollisesti paikalla oli myös kiiltävääsuisten mummojen terhakka kuoro. Tilaisuuden päätteeksi saliin kipitti parvi paikkakunnan nuoria kantaen mukanaan mahtavaa tilkuista tehtyä kollaasia. Lähiseudun koulujen ja päiväkotien lapset olivat tuottaneet kaakelilaatan kokoisille kangaslapuille visioitaan rauhasta. Yli kymmenmetrisen teoksen toinen pää odotti ompeluvälmiinä uusia kuvia. Olipahan tilkkutarina

Muistojenmuuriksi ristimäni metodi on tilkkutarinoiden sisar. Erona tilkkutarinatyöpajaan on vain jatkuvuus. Muistojen muuria voi koota eri paikoissa, eri aikoina eri tekijöiden kanssa.

Muistojen muuria kokeiltiin syksyllä 2007 Vilja Inkerissä, mutta lopputulos jäi hieman ontumaan. Muistonmuuri -työpaja kompastui "askartelu luova muistelu" -kynnykseen.

"Ensiksi selvitin ryhmälle mitä tullaan tekemään. Selvitin eri työvaiheet, miten edetään."

Kikkerissä menttiin ehkä hieman liian "suoraan asiaan" tarinoinnin kustannuksella. Vetäjä ei ollut nähnyt Tverin muistojen muuria ja kokemukset muisteluprosesseista olivat enemmänkin teoreettisia kuin käytännön karaisemia. Mutta puutteistaan huolimatta Muistojenmuuri-työpajalla on paljon annettavaa oppimismielessä.

Ryhmän tehtävänä oli tuottaa kankaalle jokin muisto omasta elämästä. Vetäjä oli valmistautunut työpajaan tuomalla mukanaan valmiita sapluunoita ja syksyisestä luonnosta kerättyä materiaalia, joiden avulla muistoja ryhdyttiin visualisoimaan. Suurin ero Tilkkutarinatyöpajaan oli, että kaupasta ostetut valmiit sapluunat ja kuivat lehdet suuntasivat muistoja ennakko-odotusten mukaisiksi..

"Kankaan painannan aihe oli jokin muisto menneisyydestä. Ajallisesti oltiin lähellä joulua, siksi jouluiainen aihe tuli moneen tilkkuun. Valmiista kuvista keskusteltiin, millaisia muistoja niihin liittyi."

Sen sijaan Tilkkutarina-työpajassa oltiin päämäärän suhteen luovalla tavalla passiivisia. Vetäjä antoi ryhmäläisten rauhassa touhuta ja auttoi, kun kysyttiin. Mitään valmista materiaalia ei ollut. Käytetyt sapluunat tehtiin itse. Toinen tärkeä ero oli keskustelun ajoitus. Tilkkutarina-työpajassa elämäntarinoista keskusteltiin ennen kuvien tekemistä. Oma muistelu tuo mieleen värejä, kuvia ja symboleja syvältä mielen sopukoista. Kun Muistojenmuuri -työpajassa keskustelu käytiin vasta valmiista tuotoksista kirjaamatta tarinoita talteen, kuvat jäivät kalpeiksi.

Muisteluprosessin kannalta on tärkeää, että yhdessä tarinointiin käytetään runsaasti aikaa, jolloin ryhmän jäsenten muistoista alkavat hahmottua tilkkuihin tulevat kuva-aiheet ja värimaailma. Muistelutyö vie aikaa. Kahdessa tunnissa päästään vasta avaamaan muistojen arkun kantta.

Tverin koululaisten mahtava rauhanaiheinen tilkkuteos, joka kiertää saamassa täydennystä alueen kouluissa.

Muistojenmuurityöpajan tuotoksissa osallistujien taitoerot näkyivät selvästi. Tekstiiliväreillä maalaaminen kankaalle ei ole tottumattomalle helppoa. Ylipäättään piirtämisen kynnyks voi olla korkea. Muistelutyöpajoissa usein kuulee vähäteltävän omaa piirustustaitoaan. Taitava ohjaaja pystyy helposti havaitsemaan ryhmäläisten taidot ja helpottamaan arempia ja vähemmän taitavia. Auttamalla ja yhdessä tekemällä päästään esteettisesti parempaan lopputulokseen.

Muistojenmuuri -idealla on monia soveltamismahdollisuuksia. Tekniikka sopii toteutettavaksi esimerkiksi tapahtumissa ja kesäpäivillä. Kahviteltan viereen voi pystyttää kojun, jossa on mahdollista muistella mitä tahansa tärkeäksi katsomaansa elämänaluetta, miksei myös ennalta valittua teemaa. Muistotilkkuja voi tehdä myös maantieteellisesti eri paikoissa sijaitsevilla kerhoilla ja toimipaikoilla, jotka yhdistetään myöhemmin kokonaisuudeksi. Muistojen muuri voi yhdistää myös eri sukupolvien muistoja. Lapset, vanhemmat ja isovanhemmat voivat kuvata samaa aihetta eri näkökulmasta.

Kikkerin Muistojenmuuri -työpajan tuotoksia. Lehti-aiheisen tilkun tekijä oli näppäräsorminen entinen opettaja. Ensikertalaiselta syntyi yksinkertaista viivaa.

Raisa ja Emilia tutustuvat tekstiilivärien maailmaan. (Kuva Eva Kotiniitty)

Sonjan muistorasiassa keskeisenä juonirakenteena on matka sodan jaloista Inkerinmaalta Saksan keskitysleirien kautta Suomeen. Sonja pukeutui huonoissa oloissakin huolitellusti. Muistorasiaan on ikuistettu hääasu.

Muistorasia on oman elämän näytelmä

Inkerin kulttuuriseuran Muistorasia-projekti käynnistyi syksyllä 2006 ja jatkui kevääseen 2008. Muistorasiaryhmiä oli kaikkiaan kolme. Ensimmäinen kuuden hengen ryhmä aloitti kulttuuriseuran tiloissa elokuussa 2006. Jatkoa seurasi Keravalla lokakuussa, jossa aloitti 8 hengen ryhmä. Kolmas kuuden hengen muistorasiaryhmä aloitti Karjalatalolla helmikuussa 2007. Ensimmäisessä ja toisessa ryhmässä vetäjien tukena oli Suomen Punaisen ristin vapaaehtoistyöntekijöitä, jotka saivat lyhyen koulutuksen sekä muistorasioista että inkeriläisten taustoista

Mitä enemmän elämää on eletty, sitä mahdollisempi muistojen varasto ihmiselle kertyy. Omat lapsuuden muistot ovatkin nuorempien näkökulmasta lähihistoriaa. Mielellään moni seniori palaakin nuoruuteensa ja poimii muistovarastostaan itselle tärkeitä tapahtumia milloin hellittäväksi, milloin haikailtavaksi. On myös muistoja, jotka halutaan peittää ja haudata.

Inkeriläiset ovat joutuneet kokemaan lähihistorian pyörteissä kovia. Ihmiset ovat joutuneet lähtemään kotiseudultaan tuntemattomiin vieraisiin oloihin

ja sotapakolaisiksi - ketkä Siperiaan, ketkä evakoksi Suomeen. Stalinin vainoissa perheet hajosivat vangitsemisten takia. Moni menetti vainoissaperheenjäseniään.

Nyt kun lähihistorian mustista ajoista voi puhua, moni inkeriläinen haluaa kertoa elämästään muille. Moni haluaisi myös julkaista omaelämäkerran. Muistorasia on yksi tapa julkaista oma elämäntarina ja jakaa se muiden kanssa. Muistorasiassa elämäntarinasta rakentuu omien valintojen mukainen kokonaisuus.

Muistorasiat -projektin tavoitteena oli tarjota inkeriläistaustaisille tilaisuus muisteluun mikä ei ole ollut aina mahdollista ja sitä kautta käsitellä kokemuksiaan. Toinen tärkeä tavoite oli saada tietoa inkeriläisestä elämästä ja kerätä kokemuksia taiteellisin keinoin tapahtuvasta muistelutyöstä.

Muistorasiaryhmät kokoontuivat kerran viikossa tai joka toinen viikko. Istunto kesti noin kaksi tuntia. Keskustelut nauhoitettiin muistiinpanojen tueksi. Vireässä ja joskus poukkoilevassakin tarinoiden vaihdossa muistiinpanojen pitäminen käsin olisi mahdollonta. Jokaisella istunnolla oli oma teemansa, joiden sisällöstä sovittiin ryhmässä. Loppuvaiheessa mukaan tuli myös visualisti, jonka kanssa ryhdyttiin hahmottamaan muistorasian sisältöä ja symboliikkaa.

Visualisteiksi onnistuimme saamaan lavastajan koulutuksen omaavan Marina Kajavan ja hänen jälkeensä Margareta Partasen. Taitavien visualistien ansiosta muistorasioista tuli moni-ilmeisiä. Nukke-kotimainen pienoismaailman ilme onnistuttiin välttämään. Faktojen lisäksi muistorasia ilmentää kertojan tunteita materiaalivalintojen ja värien käytön kautta. Mustasta pitsistä tuli surujen tulkki ja ruusuhuiveista elämän ilon symboli.

Kaikkiaan työpajojen tuloksena syntyi 11 omistajansa näköistä muistorasiaa. Niiden kertomusmaailma valikoitui yksilöllisesti. Yksi halusi kertoa oman kärsimystiensä, toinen lapsuuden muistoja sodanaikaiselta kokoamisleiriltä, kolmas ainoan kohtaamisensa sodassa kadonneen isänsä kanssa, neljäs vapaa-ajan harrastuksistaan.

Ryhmät halusivat jatkaa kokoontumisia muistorasioiden valmistumisen jälkeen. Kulttuuriseururan tiloissa kokoontuneesta ryhmästä muodostui "Ompeluseura". Keravan ryhmä on jatkanut tapaamisiaan kerran kuukaudessa eri teemoista keskustellen.

Irinan muistorasiassa yhdistyvät urheilijatyön ja paluumuuttajan muistot. Irina haaveili voimistelunopettajan urasta, mutta toive ei toteutunut. Irina työskenteli maalarina.

Elman muistorasia (sivu 49. ylhäällä) kuvaa pienen tytön epätoivoa Kloogan siirtoleirillä sodan aikana. Äiti oli joutunut sairaalaan ja Elma lastenkotiin. Mutta Elmalle se merkitsi kylläistä vatsaa. Myös muita muistoja tallentui lapsen mieleen. Lastenkodissa oli pieni orpopoika, jolla oli mukanaan suuri valkoinen nalle. Elma kuuli, että poika oli lähdössä Suomeen orpolasten kuljetuksessa. Elma olisi halunnut seurata poikaa ja etenkin karhua, sillä hän uskoi äidin kuolleen. Toiset lähtivät, Elma jäi. Eräänä päivänä hän huomasi ihmeekseen tutunnäköisen huivin jonkun vieraan naisen päällä. Elma ei tuntenut äitiään, vaikka juoksi aivan vierestä. Mutta äiti oli nuori ja vahva. Hän oli parantunut.

Petroskoin yliopiston dekaanina työskennelleen Irjan muistorasiaan (sivu 49. alhaalla) on talletettu vainoissa kadonnut isä, jota Irja ei koskaan nähnyt. Isä ei liittynyt kolhoosiin, koska piti yksityistaloutta tehokkaampana kuin yhteistä. Omapäisyyden seurauksena hänet vangittiin.

Sodan aikana muu perhe evakuoitiin kuorma-autossa Laatokan jään yli vastarannalle, josta matka jatkui Siperiaan. Kesät olivat Irjasta ihania. Vuoret olivat kukkien peitossa ja metsässä kasvoi paljon marjoja ja sienä. Vuonna 1956 Irja valmistui fyysikoksi, meni naimisiin ja sai työpaikan Karjalan kasvatusopillisesta korkeakoulusta, viimeksi dekaanina. Irja kiteyttää elämäнкаarensa: "Voisin sanoa, että olen saanut elää melko onnellisen elämän." (Kuvat Jussi Haponen)

Ellan muistorasia leiskuu värejä. Muistorasian hienouksia on, että aidon tunnelman voi luoda “korvikkeilla”. Nykystekniiikan ansiosta asiapapereista ja valokuvista saa alkuperäisen veroisia jäljennöksiä, joten rasiaan ei tarvitse luovuttaa mitään arvokasta ja ainutkertaista. (Kuva Jussi Haponen)

Ellan tarina

Ella syntyi Lempaalan Isolla-Korkeamaalla vuonna 1935, muttaperhe pakkosiirrettiin Vologdan alueelle, Hohlovaan, kun Pohjois-Inkeriä tyhjennettiin suomalaisväestöstä. Siellä kului vuosi ja neljä kuukautta. Halu takaisin kotiin oli kova. Lempaalaan ei ollut enää asiaa, mutta uusi kotipaikka löytyi Markkovasta, Itä-Inkeristä.

Lapsuus ei ollut kaikkein ruusuisin. Äiti oli väkivaltainen. Kuri oli kova ja pelko sitäkin suurempi. Isä oli äitiä lauhkeampi. Ella uskoo kuitenkin, että lasten lyöminen oli tuohon aikaan maan tapa. Eläimille annettiin enemmän arvoa. Vielä nytkin äidin haudalla käydessä tunteet lyövät ristiin. Ella ei ymmärrä miksi elämä teki äidin sellaiseksi.

Ella on aina rakastanut iloisia värejä ja kauniita esineitä. Vaikka elämä oli muuten niukkaa, kahvi juotiin ruusukupeista. Vologdan harmaus ahdisti itkuksi asti. Ainoan väriläiskän talviseen hämäryyteen toivat kylän punanurkan katolla liehuvat liput. Niitä pikkuinen Ella jaksoi katsella ja imeä väreistä iloa ja voimaa itseensä. Liput on talletettu piirrokseen, joka on kulkenut hänen mukanaan kaikki vuodet.

Myöhemmin Markkovassa tyttö käveli päivittäin kahden kilometrin matkan Naasian kylän kauppaan ihailemaan maatuskahuivien värikkäitä ruusuja. Samassa kaupassa oli lasitiskin takana punainen emalinen rintakoru. Se lumosi Ellan. Erään kerran

Pienen Ellan vuosikymmenien takainen piirros punalipuista keskellä Vologdan talvista harmautta.

"kauppatatkallaan" Ella sattui löytämään maasta muutaman kopeekan ja päätti sijoittaa ne korun ostamiseen. Rahaa oli tietysti aivan liian vähän, mutta tilanne oli Ellan kannalta peruuttamaton. Hän ei suostunut luovuttamaan korua takaisin kauppiaille, vaan juoksi kotiin. Illalla kauppias tuli kotiin perimään korua, mutta Ella puristi aarrettaan nyrkissä ja huusi kuin revitty. Isä ymmärsi tyttärensä tuskan ja maksoi puuttuvan summan. Ellasta ja rintaneulasta tuli erotamaton pari. Vaikka mekko oli likainen ja resuinen, rubiininpunainen rossi säihkyi aina rinnassa. Rintaneulaan liittyy myös katkeria muistoja. Kun isä vangittiin, Ellan äiti otti korun itselleen. Ellan on vaikea antaa tekoa anteeksi äidilleen ja hyväksyä sitä, että oma äiti oli ensimmäinen ihminen, joka hänet petti.

Muutaman vuoden kuluttua sota rikkoi jälleen elämän. Saksan armeijan eteneminen pysähtyi Pietarin porteille. Myös Markkovan asukkaita alettiin evakuoida Siperiaan pitkissä härkävaunuissa. Kun juna seisahtui asemalle, äiti lähti hakemaan kuumaa vettä, mutta jäi junasta. Lapset joutuivat Kurganin lastenkotiin. Ella muistaa, miten leivänmurut pistelivät patjalla, kun hän oli syönyt leipää peiton alla.

Kun äiti vihdoinkin löysi lapsensa, Ella ja hänen veljensä eivät enää tunteneet häntä. Pettynyt äiti purskahti itkuun ja tunnekuohussaan alkoi sopertaa itseksensä suomeksi. Silloin Ella ihmetteli, miten tuo täysin vieras nainen voi puhua ihan kuin oma äiti. Kun nainen tarjosi ruokaakin, lapset päättivät lähteä hänen mukaansa, vaikkeivät olleetkaan varmoja äidistään.

Sodan jälkeen vuonna 1946 perhe palasi Naasiaan, Inkerinmaalle. He elivät maakuopassayhdessä toisen kolmilapsisen inkeriläisperheen kanssa. Oleskelu jäi lyhyeksi, kun uusi karkotus Vologdan alueelle tuli. Mutta mutkien kautta he päätyivät Pihkovan alueelle, lähelle Latvian rajaa. Siellä oli kaikesta puute ja lapset joutuivat kerjuulle. Yhdestä talosta saattoi saada sipulin, toisesta perunoita ja kolmannesta porkkanan. Vaikka kerjäläisiä oli paljon, useimmiten he saivat jotakin. Selkäsaunan pelossa Ella ei olisi uskaltanut tulla kotiin tyhjin käsin.

Äiti oli uskovainen. Hän vahti, että lapset lukivat rukouksensa alusta loppuun ja siunasivat jokaisen vankilassa olevan sukulaisensa. Mutta Siperian lastenkotivuosina Jumala hävisi päästä. Kun Ellalle oli tehty selväksi, että jumalaa ei ollut, hän rukoili pol-

villaan Stalinia. Aamuisin lastenkodissa marssittiin suorissa riveissä pitkin porstuaa ja laulettiin ylistyslauluja Stalinille ja Leninille. Ellaan aate ei kuitenkaan tarttunut, mutta veljestä tuli kommunisti.

Vuonna 1949 perhe muutti Karjalaan. Ellan äiti rakennutti oman talon. Hän sai pankista lainaa ja osti lehmän. Oma koti jäi kuitenkin ikuisesti unelmaksi. Talo kylläkin valmistui, mutta Ellan perhe ei siinä asunut.

Nimittäin eräänä sunnuntaina äiti huusi perunamaalta Ellaa naapurin emännän avuksi ulkokuoneeseen. Ellan avatessa oven vastassa oli täysi shokki: hirressä roikkuva naapurin isäntä. Kun Ella ryhtyi auttamaan miestä alas hirrestä, ruumis rojahti hänen päälleen. Kesti tovin ennen kuin emäntä sai apuvoimia, että kuollut mies saatiin nostettua tytön päältä.

Omin voimin ruumis ei hievahtanutkaan. Ella ei päässyt irti painajaismaisesta muistosta. Ainoa keino oli asuinpaikan vaihdos.

Karjalassa Ella löysi Nikolainsa. Pariskunta muutti Viroon. Ella työskenteli maalarina, kunnes vuonna 1990 muutti Suomeen. Työpaikka löytyi Nikkilän sairaalasta. Aluksi ikävä vaivasi, mutta vuosien myötä Ella on juurtunut uuteen kotimaahansa.

Ellan isän kohtalosta kertova viesti.

Muistomekot

Inkerin kulttuuriseuran tarinatäkit herättivät kiinnostusta Grundtvig II-projektin saksalaisissa ja iisalmelaisissa kumppaneissa. Iisalmen Nuorison Tukiry ryhtyi toimeen ja jalosti työpajan, jossa talven mittaan kerrottiin elämäntarinoita, pohdiskeltiin omaa maahanmuuttajuutta ja luotiin tulevaisuuden visioita. Lopputuloksena syntyi toistakymmentä upeaa tarinamekkoa.

Pallo heitettiin takaisin ja Inkerin kulttuuriseura järjesti yhdessä Virpi Vesanen-Laukkasen ja Helsingin Työväenopiston kanssa tarinamekkokurssin 2007–2008. Syyspuoli kului kangasta suunnittelemaan ja kevätpuoli ommellessa.

Tarinamekon tekeminen oli ainakin minulle äärimmäisen haastava kokemus. Aloittelijan oli varsin vaikea hahmottaa kankaasta, mihin kohtaan tulevaa pukua kuviot mahdollisesti tulisivat. Myös oman mallin suunnitteleminen oli yllättävän työlästä. Keväseen mennessä jokainen sai kuitenkin valmiiksi oman näköisensä tarinamekon. Kuitenkaan en lähtisi vetämään muistomekkotyöpajaa ensimmäisenä tarinaryhmänäni, vaan aloittaisin tilkkutarinoista tai tarinatyynyistä.

Alakuvassa Iisalmen muistomekot hehkuvat talvisen luonnon keskellä. (Kuva Tuula Fält) Yläkuvassa Elma sovittaa omaa muistomekkoaan, jonka helmassa kanat ja kukot kisailevat keskenään. (Kuva Jussi Haponen)

"Pot uskapaja" Tallinnan inkeriläisten luona

Aune Kämäräinen

Kun Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon kesällä 1941, se miehitti myös Länsi- ja Keski-Inkerin. Saksan miehitysvyöhykkeelle oli jäänyt suuri joukko inkeriläisiä. Osa heistä noin 18 000 henkeä, pakeni Viroon. 1943 inkeriläisiä ruvettiin Saksan ja Suomen sopimuksen perusteella keräämään Paldiskin leirille, josta 63 000 heistä kuljetettiin laivalla Suomeen. Heidät majoitettiin eri puolelle maata. He työskentelivät esimerkiksi maatiloilla. Monilla vanhemman polven inkeriläisillä on hyviä ja huonoja muistoja noista ajoista ja jopa säilyneitä ystävyssuhteita.

Välirauhan sopimus Suomen ja Neuvostoliiton välillä määräsi, että pakolla Suomeen siirretyt neuvostokansalaiset piti palauttaa Neuvostoliittoon. Inkeriläisille sanottiin, että he pääsisivät takaisin kotiseudulleen. Suuri osa palasi, mutta osa ei - noin 8 000 jäi Suomeen tai pakeni Ruotsiin. Neuvostoliittoon palautettiin 55 000 inkerinsuomalaista. Kukaan heistä ei päässyt kotiin, vaan heidät vietiin eri puolille Neuvostoliittoa. Kertomus siitä, miten junat eivät edes pysähtyneet Inkerinmaalla, vaan jyskyttivät vuorokausi-

Tallinnan Potuskapajan vaiheista kertova Helena Miettisen ja Marja Karhulan toteuttama seinävaate "Triptyyki" valmistettiin näyttelyn avajaisiin. Siihen on talletettu kaikkien osallistujien ja vetäjien kuvat sekä tuokioita eri työvaiheista. Omien töiden esille saaminen on muistelijoille tärkeää. Se on yksi tapa kertoa muille omasta elämästä.

kaupalla syvemmälle Neuvostoliittoon, kuuluu useimpien Viron inkeriläistenkin muistoihin.

Tietoisuus juurista herää

Neuvostoliiton inkerinsuomalaiset eivät saaneet ennen vuotta 1957 valita vapaasti asuinpaikkaansa. Inkerinmaalle heitä ei missään tapauksessa päästetty. Mutta monet hakeutuivat omalla riskillään Viroon, joka oli lähellä kotiseutua ja jonka kieli ja olotkin olivat tutunomaiset. Vuoden 1957 jälkeen inkerinsuomalaisia siirtyi Karjalaan ja Viroon. 1980-luvun lopussa heitä asui Virossa 16 500 henkeä.

Kun vapauden tuulet alkoivat puhaltaa Virossa ja uusi itsenäisyys saavutettiin, näytti sekä virolaisten että inkeriläisten kansallistunne elonmerkkejä. Inkerinsuomalaisten kansallinen itsetunto orasti. Uskallettiin tunnustaa oma identiteetti ja puhua asioista julkisesti.

Viron inkeriläiset järjestäytyivät pian. Tartossa perustettiin lokakuussa 1988 ensimmäinen inkerinsuomalaisten yhdistys. Kohta seurasi perässä Tallinnan yhdistys, ja paikallisyhdistykset muodostivat tammi-kuussa 1989 kattojärjestön, Viron inkerinsuomalaisten liiton. Liiton päämaja sijaitsee Tartossa. Paikallisseuroja liitolla on nykyisin Tartossa, Tallinnassa, Jhviissa, Rakveressa, Haapsalussa, Pärnussa, Viljandissa, Narvassa, Vironissa, Paidessa ja Kehassa. Viron inkerinsuomalaisten liiton päätarkoitus on oman kulttuurin elvyttäminen ja säilyttäminen. Kielen vaaliminen on keskeisessä asemassa. Ensimmäinen Inkeri-lehti alkoi ilmestyä 1993. On perustettu laulukuoroja ja tanssiryhmiä. Omia lauluja ja tanhujuhlia järjestetään. Tartossa vietettiin kesällä 2008 liikkeen 20-vuotisjuhlaa.

Muistojen tallennusta tyynyiksi ja laatoiksi

Suomessa toimiva Inkerin kulttuuriseura on harrastanut viime vuosina inkerinsuomalaisten muistojen keruuta ja tallentamista. Idean "äiti" on puheenjohtaja Helena Miettinen. Siinä on sovellettu uusia muistojen tallennusideoita kuten muistolaatikoita, -mekkoja, -tärkejä ja tyynyjä eli "potuskoita". Tällaisiin epämuodollisiin esineisiin voi sisällyttää muistoja kuvien, esineiden, tekstiilien yms. avulla. Muistotyynyjen teko on osoittautunut hyvin mieleiseksi vanhusten kohdalla. Inkerin Kulttuuriseura on järjestänyt muistotyynypajoja Inkerinmaalla mm. Kikkerissä ja Keltossa.

Muistotyynyjen tekoa on jatkettu talvella 2008–2009 Viron inkerinsuomalaisten luona.

Helena Miettinen järjesti vuoden 2008 lopulla kolme tapaamista Tallinnan inkerinsuomalaisten kanssa. Samalla pantiin alulle muistotyynyjen ja myös keraamisten muistolaattojen ja -rasioiden teko. Hyvinä apuna oli Tallinnan suomalainen seurakunta, jonka tiloissa saatiin kokoontua ja työskennellä. Kirkkoherra Hannele Repo auttoi yhteyksillään. Tallinnan

suomalaiseen seurakuntaan kuuluu Viron inkerinsuomalaisia, joilla on viikoittain kokoontuva eläkeläispiiri ja laulukuoro. Ne kokoontuvat Tallinnan Pärnun maantien varressa olevassa seurakunnan huoneistossa, joka on aivan vanhan kaupungin kupeessa, ikkunasta avautuu komea näköala Raatihuoneelle päin.

Inkerin Kulttuuriseurasta muistotyöpajoihin osallistui puolisen tusinaa naista. Marraskuun puolivälissä tavattiin Tallinnassa ensimmäisen kerran ja joulukuun alussa uudelleen. Mukana oli 18 inkeriläistä tai inkeriläistä sukujuurta olevaa, useimmat ikäihmisiä. Kun hankkeen tarkoitus selvisi, alkoi tarinaa tulla ja vanhoja valokuvia löytyä. Elämäntarinat talletettiin sanelukoneen muistiin - lähes kaikki haastatellut puhuivat hyvää suomea - ja purettiin myöhemmin Inkerin kulttuuriseurassa. Valokuvat skannattiin paikan päällä tietokoneelle ja talletettiin muistitikulle myöhem-

Valokuvilla on keskeinen asema muistelutyöpajoissa. Kuvien on talletettu tärkeitä elämäntapahtumia, joskus myös viestejä ystäviltä. Kun kuvia ei ole, niitä voidaan myös tehdä. Marja näyttää malliksi kuvaa, jossa inkeriläismummo on sijoitettu lapsuutensa maisemiin nykytekniikan avulla. (Kuvat Vogt)

pää käyttöä varten. Kuvien omistajat valitsivat tyynyissä käytettävät kuvat, joista laadittiin kuvamontaasit ja siirrettiin kankaalle. Kuvamontaasit muodostivat tulevien tyynyjen keskuskuviot, joita inkeriläiset ompelivat omat tyynynsä täydentäen kokonaisuutta kunkin valitsemilla kankailla, koristenauhoillayms.

Tammikuussa 2009 Inkerin Kulttuuriseuran ryhmä kävi vielä kahdesti Tallinnassa. Ensimmäisellä käynnillä tammikuun puolivälissä keskityttiin tarinoiden sisältöjen tarkentamiseen ja kuvien lopulliseen valintaan.

Toisella käynnillä oli ohjelmassa savipaja. Sen veti keraamikko, taiteen tohtori Helena Leppänen Taideteollisesta korkeakoulusta. Hän toi pajan käyttöön savea ja työkaluja. Hän selosti myös tekniikan, jolla valokuvia voitiin siirtää savilevyille. Värikuvia ei tässä menetelmässä voi saada aikaan, mutta mustavalkoisia kyllä - ne muuttuvat poltossa jännittävän ruskeasävyisiksi. Tehtiin sekä savilaattoja että savirasioita tai -laatikoita. Niihin liitettiin inkeriläisten paperille peilikuvina siirrettyjä valokuvia tai myös koristekuvioita. Lauantaipäivä oli täynnä työtä ja touhua, sillä kuvien siirtäminen savelle oli mutkikkaampaa kuin luultiin. Lopuksi laatat pakattiin huolellisesti levyjen väliin ja toimitettiin Tallinnan Taideakatemiaan, jossa Helena Leppäsen paikallinen kollega otti ne haltuunsa ja hoiti laattojen kuivaamisen ja polton.

Kohtalon viskeltävinä

Tallinnan työpajoihin osallistuneet inkerinsuomalaiset ikäihmiset olivat virkeitä ja kertoivat mielellään tarinoitaan. Valokuvien katselu elvytti muistoja. Vuosikymmeniä pimennossa olleet tarinat olivat joiltakin jo unohtumassa, mutta alkoivat kummasti palautua mieleen. Inkeriläisten asia on Virossa ollut esillä painetussa sanassakin: 2008 ilmestyi Ilmar Laherandin valokuvien kuvitettu historiikki Inkerinmaan sotapakolaiset Paldiskissa (Ingerimaa s jap genikud Paldiskis).

Viron inkerinsuomalaisten elämäntarinat ovat samankaltaisia, joita olemme tottuneet kuulemaan inkeriläisiltä yleensä. Niihin liittyy lapsuusmuistoja kotikylästä Inkerinmaalta, 1930-luvun lopun öiset "viennit" kotoa, kuulustelut, syytteet, vangitsemiset, karkotukset, katoamiset jäljettömiin, sodan alkaminen,

Muistojen kuvat siirtyvät savelle. (Kuva Vogt)

kahden rintaman väliin joutuminen, pakenemiset milloin itään, milloin länteen vellovien rintamien tieltä, vuodet vankileireillä ja karkotuspaikoissa, 1940-luvun oleskelut Suomessa ja taas karkotukset Neuvostoliittoon, paot tai siirrot uusille asuinsijoille.

Kun Neuvostoliitto vaati Suomessa oleskelevia inkeriläisiä palautettaviksi, heille luvattiin paluu vanhoille kotiseuduille. Mutta kotikylät oli jo hävitetty, monet perusteellisesti. Junat ajoivat Leningradin ohi, ja karjauunissa kyyhöttävät inkeriläiset vietiin Siperiaan, Neuvostoliiton sisäosiin Jaroslavlin ja Kalininin alueelle, jopa Sverdlovskiin. Monet heistä eivät osanneet ollenkaan venäjää. Vuodet venäjänkielisessä ympäristössä opettivat kuitenkin kielitaidon. Karkotuspaikoissa heidät pantiin koviin ruumiillisiin töihin, jopa keskenkasvuiset lapset metsätöihin. Jotkut onnistuivat pakenemaan ja päätyivät lopulta Viroon, sillä vanhoille kotiseuduille heitä ei päästetty. Elettiin kommunismin aikoja, ja ihmiset komennettiin töihin mielivaltaisesti minne vain: laitoksiin, tehtaisiin, kolhooseihin yms. Lapset yrittivät kaiken keskellä käydä koulua ja hankkia ammattia. Kolmas kieli, viro, tuli tutuksi. Viron inkerinsuomalaiset ovat varsin kie-

Anna mummonsa, äitinsä ja tyttärensä kanssa yhteiskuvassa.

litaitoista väkeä. Useimpien suomenkieli on moitteetonta, venäjää on ollut pakko oppia, ja viron kieli sujuu myös hyvin. Sukulaisia on muuttanut Suomeen, jossa vieraillaan. Mutta monet ovat jo kyllästyneet muuttamaan ja juuret ovat kasvaneet kiinni Viroon, joten sieltä ei olla muuttoaikeissa minnekään.

Annin tarina - yksi monista

Vuonna 1934 syntyneen Anna Musikan perhe asui Tihkovitsan kylässä Hatsinan lähellä. Saksalaiset miehittivät alueen 1943 ja rupesivat evakuoimaan väkeä sanoen: "Nyt tulee kova sota". Kyläläisten piti olla lähtövalmiina 24 tunnin sisällä. Vain pikkutavaroita sai ottaa mukaan. Mutta lehmät, lampaat, siat, kanat ja muut kotieläimet jäivät sinne, samoin juuri korjattu peruna- ja viljasato. Kylän 165 taloa tyhjennettiin - vain kaksi vanhusta jäi paikoilleen, he eivät halunneet lähteä. 101-vuotias ukko oli kuuro eikä ymmärtänyt komennuksesta mitään, toinen oli vanha mummo. Heidät ammuttiin. Väki vietiin ensin autoilla Kooglan "kuolemanleirille" ja Paldiskiin asumaan täiden ja luteiden täyttämiin parakkeihin. Nuoria naisia vietiin saksalaisten sotilaiden ilotyttöiksi ja terveitä aikuisia verta luovuttamaan. Nälkä vaivasi kaksinkertaisten piikkilanka-aitojen takana. Yksi vartijoista, virolainen mies, katsoi kuitenkin sormien läpi, kun lapset hiipivät aidan raosta keräämään läheiselle pellolle jääneitä jäätyneitä kaalinlehtiä ja porkkanoita.

Suomeen evakuointi tapahtui Paldiskista kolmella suomalaisella laivalla, joista yksi oli sota-alus Louhi. Oli marraskuu. Pommitukset olivat kovat. Laivoja oli kolme: kahteen laitettiin matkustajat, kolmanteen tavarat. Kävi niin, että kaksi matkustajaa kuljettanutta laivaa pääsi perille Hankoon, mutta kolmas, jossa tavarat olivat, sai osuman ja painui pohjaan. Neuvostoliiton naispuolisia pommituskoneiden lentäjiä kutsuttiin "yönoidiksi". Anna Musikka, joka oli 9-vuotias, jäi eniten surettamaan, että hänen kaksi kaunista nukkeaan upposivat hyiseen Suomenlahteen.

Suomessa Annin perhe sijoitettiin Mustilaan, jossa aikuiset tekivät maataloustöitä eräässä kartanossa. Pitkästä aikaa oli kunnon asunto ja ruokaa. Mutta sitten tuli Neuvostoliiton vaatimus, että kaikki inkeriläiset pitää palauttaa, ja sanottiin, että he pääsevät takaisin koteihinsa. Tilan isäntä sanoi: "Ette te pääse kotiin, Siperiaan teidät viedään. Älkää lähtekö. Minä vien teidät Ruotsiin." Isännällä oli tosiaan talo ja sukulaisia Ruotsissa. Mutta perhe päätti toisin, kotikävyä oli kova. Heidät vietiin ensin Pihkovaan. Isä pantiin vankilaan. Lapset kävivät koulua, jonne oli pitkä matka ja metsissä paljon susia. Isän päästyä vankilasta perhe pakeni salaa Viroon - virallisesti ei voitu muuttaa, kun passeja tai henkilöpapereita ei ollut. Virossa isä pääsi töihin kolhoosiin ja lapset jatkoivat koulunkäyntiä. Päästyään koulusta Anna opiskeli Tallinnassa kokiksi ja saikin heti paikan hotelli A storiasta. Hän opetteli lisäksi viinurin työt ja meni töihin Tallinnan ja Helsingin väliä liikennöivään matkustaja-alukseen. Sen jälkeen hän oli vielä hotelli Olympian ravintolassa baarimikkona neljätoista vuotta. Sieltä hän jäikin eläkkeelle. Nyt Anna on 74-vuotias. Annalla ja hänen miehellään on tytär ja tällä 12- ja 6-vuotiaat tyttäret. Tyttären aviomies on merikapteeni. Tytöt käyvät balettikoulua ja esiintyvät usein näytöksissä. Sellaista on Annin elämä nyt: "Tasaista, päivä kerrallaan eletään."

Anna Musikka

Verkatehtaalta kolhoosiin ja radioääneksi

Tuutarista kotoisin oleva Lempi Arro (os. Ruotsi) muistaa, että 2. maailmansodan syttyessä isä oli töissä turvesuolla, äiti kolhoosissa. Perheessä oli kolme lasta, Lempin lisäksi sisko ja veli. Lempi hoiti nuorena naimisiin menneen siskonsa lapsia. Eräänä yönä isää tultiin pidättämään syystä, että hän oli muka tehnyt yhteistyötä suomalaisten kanssa. Äiti yritti tulla mukaan ja pelastaa miehensä, mutta hänet käskettiin pois. Isää ei sen jälkeen enää nähty. Sitten tulivat saksalaiset. Lempin perhe jäi venäläisten ja saksalaisten miehitysvyöhykkeiden välimaastoon. Äiti lahjoi venäläiset rajavartijat kultasormuksella. Niin venäläinen kuorma-auto vei heidät lavallaan pressun alla Viron puolelle. Sieltä perheenjäsenille löytyi töitä tiili-tehtaalta. Arron perhe siirrettiin sitten 1943 muiden Suomeen evakuoitujen inkerinsuomalaisten kanssa Hangon kautta Suomeen. Majoituspaikaksi tuli Irjalan kartano Vihdissä. Äiti työskenteli keittiössä ja sisko navetassa. Lempille jäi erityisesti mieleen komea Alfager, Leifagerin veli, joka oli samalla paikkakunnalla sotapaossa. Lempi pääsi ripille Lohjan kirkossa. Hän meni myöhemmin töihin Littoisten verkatehtaalte.

Arrot ottivat ilolla vastaan tiedon pääsystä kotiin Inkerinmaalle. Lempi istui perheensä kanssa junaassa härkävaunussa. Viipurissa vaihdettiin toiseen junaan, mutta se ohitti Leningradin eikä matkustajia päästetty ulos. Juna jatkoi matkaansa kauan. Vasta Jaroslavlissa karkotetut pääsivät ulos. Siellä Lempin veli pantiin kolhoosiin traktorikuskiksi, sisko metsätöihin ja Lempi itse kolhoosiin normipäivien laskijaksi. Hän oli käynyt kotiseudulla suomalaista kansakoulua ja kun suomenkieliset koulut lopetettiin, vähän aikaa venäläistä koulua. Työn ohella hän kävi Jaroslavlissa koulua ja oli oppinut jo jonkin verran venäjää. Koko ajan oli mielessä, miten päästä karkotuspaikasta pois. Matkalippuun tarvittiin rahaa. Lempi, sisko ja äiti kutoivat sukkia ja lapasia ja myivät niitä. Lempi muistaa ensimmäisen kutomansa villahuivin, jota hän meni myymään kuuden kilometrin päähän Jaroslavlisiin ja sai siitä 40 ruplaa. Sillä rahalla voi ostaa yhden leivän. Veli sai palkinnoksi hyvästä työskentelystä traktorinkuljettajana vasikan. Se teurastettiin, lihoista

Muistojen kuvia. Yläkuvassa Lempi ja pikkutyttö. Alakuvassa Lempi oikealla viisiottelun edustusjoukkueessa.

käytettiin itse puolet ja puolet myytiin. Säästettiin rahaa matkalippuihin.

Jaroslavlissa Arrot tutustuivat erääseen leningradilaiseen perheeseen, joka aikoi takaisin kotiin heti kun pääsisi. He jättivät osoitteensa siltä varalta, että

Triptyyki innosti Julia Ignatievaa (vas.), kirkkoherra Hannele Repoa ja Lempi Arroa (oik) tarinoimaan Tallinnan potuskapajan avajaisissa 3.4.2009. (Kuva Helena Miettinen)

vielä tavattaisiin. Lempi ja hänen veljensä nousivat eräänä aamuna varhain ja kävelivät Jaroslavin rautatieasemalle. Matkalipuista ei olisi ollut mitään hyötyä, sillä paperit tarkastettiin junaan noustessa, eikä heillä ollut henkilöllisyystodistuksia. Sisko ja veli onnistuivat livahtamaan Leningradiin menevään junaan ja matkustivat jäniksinä. Veli kiipesi vaunun katolle. Pienikokoinen Lempi ryömi vaunun penkin alle. Konduktööri tunnusteli jalallaan, ettei penkin alla olisi salamatkustajia, mutta ei huomannut seinää vasten painautunutta tyttöä. Niin he pääsivät Leningradiin ja edelleen Viroon. Lempi palasi vielä Leningradiin etsimään sieltä muita perheenjäseniä, ja Jaroslavlissa tavatusta, nyt Leningradiin palanneesta venäläisestä perheestä oli silloin apua.

Virossa Lempi oli töissä kolhoosilla Tallinnan lähellä päivällä ja kävi illalla ammattikoulua. Matkat aamuin ja illoin kolhoosin ja koulun väliä olivat rasittavat. Myöhemmin hän sai alivuokralaisasunnon Tallinnasta ja uuden työpaikan eräistä puolisoitaalisesta laitoksesta. Siellä hän rupesi urheilemaan. Hänestä tuli viisiottelija. Hän tapasi tulevan miehensä, joka harrasti ampumaurheilua ja innosti Lempikin siihen. Joukkue kävi vuonna 1948 kilpailmassa Moskovasakin. Nuori pari joutui kovasti tappelemaan saadak-

seen omaksi miehen suvulle kuuluneen omakotitalon. Vuosien kuluttua se onnistui. Lempi pääsi töihin maatalousministeriön henkilöstöosastolle, jossa vierähti kuusi vuotta. Häntä painostettiin liittymään kommunistiseen puolueeseen, mutta kun hän ei liittynyt, hänet erotettiin työpaikasta. Erään työtoverin mies oli töissä Viron radion suomenkielisessä toimituksessa. Siellä tarvittaisiin suomenkielen taitoisia ihmisiä. Lempi meni tarjolle, hänen kielitaitonsa testattiin ja hänet hyväksyttiin tekemään erilaisia töitä kuten konekirjoitusta, tulkkausta jne. Radio lähetti suomenkielisiä uutisia, jotka kaikki piti tarkastuttaa Moskovassa. Proseduuri vei aikaa, uutiset vanhentuivat. Lempi päätti työtoverinsa kanssa kuunnella Suomen uutisia ja toimittaa tuoreet uutiset niiden mukaan. Moskovan kontrolli oli tiukka, mutta kaikkea ei ehditty huomata. Lempi toimitti Tallinnan radion suomenkielisiä uutisia 29 vuotta, eläkeikään asti. Hänestä tuli tuttu radioääni Suomenlahden molemmiin puolin.

Eläkkeelle jäätyään Lempi toimi jonkin aikaa Viroon vasta perustetun Inkerinsuomalaisten liiton sihteerinä. Siinä työssä hän joutui paljon tekemisiin suomalaisten kanssa. Hänestä tuli jopa epävirallinen työnvälittäjä monille virolaisille, jotka halusivat Suomeen töihin.

Helena Leppänen

Kuvallisia muist oja save lle

Savelle poltettu valokuva. (Kuvat Helena Leppänen)

Inkerinsuomalaisten vaiheet ovat viime aikoina olleet paljon esillä tiedotusvälineissä. Pitkään vaietuista sota-ajan vainoista ja inkeriläisperheiden pakkosiirroista on vihdoinkin voitu puhua ja kirjoittaa. Minulle avautui yllättäen mahdollisuus kuulla autenttisia kertomuksia näistä kokemuksista. Osallistumalla Inkerin kulttuuriseururan järjestämään Potuskatyöpajaan pääsin tekemään haastatteluja ja ohjaamaan savitöitä Tallinnan suomalaisen seurakunnan inkeriläisryhmän pariin.

Suomalaisessa Pyhän Pietarin seurakunnassa kokoontuu viikoittain parikymmentä inkeriläistaustan omaavaa ikäihmistä, pääasiassa naisia. Nuo menneet vainojen ajat osuivat heidän lapsuuteensa ja nuoruuteensa ja tulivat heidän kertominaan minullekin hyvin eläviksi ja lähelle. Muistojen ankkureina heillä oli valokuvia, joita olivat sotien melskeistä ja paikasta toiseen siirtymisestä huolimatta onnistuneet säilyttämään. Olen vaikuttunut kuulemastani. Rankkojen tapahtumien, kipeiden muistojen ja monipolvisten elämäntarinoiden jakaminen tapahtui lämpimässä hengessä. Oma näkökulmani ja ymmärrykseni menneisyydestä on laajentunut huomattavasti.

Valokuvat avaavat muistelutyöhön uusia polkuja. Jo kauan ennen valokuvien aikakautta kuvia on siirretty pinnalta toiselle ja varsinkin keraamiset esineet ovat koristeissaan säilyttäneet ja siirtäneet eteenpäin tietoa menneistä ajoista. Rikkoutuneen esineen sirpaleetkin ovat merkittäviä kulttuurin tunnistamisen välineitä. Polttamaton savipinta on vastaanottavainen ja elävä sille voidaan piirtää, maalata ja painella kuvioita suoraan, mutta piirustuksia, maalauksia ja valokuvia voidaan siirtää savelle myös graafisten painomenetelmien avulla. Kupari-, kivi- ja silkkipainotekniikat ovat kuitenkin olleet kalliiden työvälineiden takia pääasiassa vain keramiikkatehtaiden käytössä.

Keraaminen valmistusprosessi korkeine polttoineen vaatii metallioksidipohjaisia painovärejä. Poltossa väri palaa pysyvästi kiinni saveen. Nykyinen tietotekninen kehitys on yhdistänyt saven ja kuvien painotekniikan entistä tiiviimmin ja monisyisemmin toisiinsa. Kuvankäsittely ja valokuvien tulostus on nykyisin mahdollista myös kotioloissa ja tämä on puolestaan antanut yksittäisille keramiikan tekijöille hyvin pelkistettyjä kuvansiirtokeinoja.

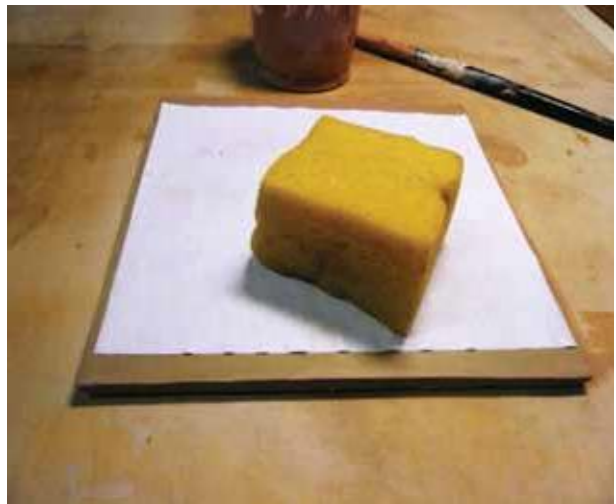
1 Aloitus

2 Leikkaus

3 Engoben levitys

4 Kuvan kiinnitys

5 Paperin poistaminen

6 Kuva savella

Taustan suunnittelua.

Rasia menosa lasitepoltoon.

Tallinnan savityöpajassa käytimme kuva-aiheina sekä vanhoja valokuvia että kiiltokuvia, jotka ensin skannattiin eli luettiin tietokoneelle digitaaliseen muotoon. Valokuvien alkuperäistä kontrastia voimistettiin kuvankäsittelyohjelmalla ja kuvat käännettiin peilikuvikseen. Tämän jälkeen ne tulostettiin tavalliselle kopiopaperille sellaisella lasertulostimella, jonka muste sisältää rautaoksidia. Painomusteena väri on musta, mutta muuttuu keramiikkauunin kuumuudessa ruosteen ruskeaksi.

Kaulimme aluksi savesta ohuita levyjä ja leikkasimme ne kuvia vastaavaan kokoon, joko suorakulmaisiksi tai soikeiksi. Käytimme paperisavea, koska siitä pystyy tekemään hyvin ohuitakin levyjä, jotka eivät halkea poltossa. Myös muita savilaatuja voi käyttää. Seuraavaksi savilevyn pinta kostutettiin sienellä tai vaihtoehtoisesti pinnalle levitettiin värillistä savilietettä, engobea. Paperille tulostettu kuva aseteltiin saven pintaan kiinni. Tämän jälkeen paperia paineltiin ja kostutettiin vedellä sienen avulla. Kun paperi oli kiinnittynyt saveen tasaisesti ja kostunut riittävästi, aloitettiin paperin irrottaminen sormella hiertäen.

Tavoitteena oli jättää saven pintaan pelkkä tulostusmuste ja hiertää kaikki paperi kerros kerrokselta pois. Hiertäminen vaati tarkkuutta ja kärsivällisyyttä. Jos paperi oli liian kostea tai liian kuiva, oli vaarana se, että hiertäessä paperia hiersi myös väriä pois ja kuvaan tuli aukkoja. Jos taas savea sekoittui paperin joukkoon, teki se kuvapinnan liian liukkaaksi, eikä paperin irrottaminen onnistunut lainkaan. Mikäli taas paperia jäi musteen päälle liikaa,

jätti se poltossa mustia alueita kuvaan. Vaikka tämä yksinkertainen tekniikka vaatii harjaantumista, kokeiluja ja materiaaleihin tutustumista, on valokuvien siirto savelle tällä tavoin myrkytöntä, eikä vaadi erityisolosuhteita.

Savityöt raakapolletettiin Kunstiakadeemian uunissa Tallinnassa. Viimeistely, joidenkin töiden maalaus ja lasitus tapahtuivat omassa studiossani Järvenpäässä. Polttolämpötila oli 1170 astetta, jolloin tulostinmusteessa oleva rauta kiinnittyi saveen ja muuttui ruskeaksi. Mikäli kuvan alla käytettiin roosan väristä savilietettä, oli lopullinen kuva tummemman punaruskea. Näyttelyä varten kiinnitin keramiikkalaatat petsatuille koivuvanerilevyille, jotka muodostavat töille kehyksen ja mahdollistavat ripustuksen.

Suurin osa savityöpajan osallistujista käytti savea pelkästään levyinä, mikä oli luonnollinen ja helppo pohja kuvalle. Toinen esimerkein esitelty mahdollisuus oli tehdä muistorasioita makkaratekniikalla ja kiinnittää kuva rasian kanteen. Vain muutama uskaltanut tekemään tällaista kolmiulotteista muotoa. Rasioita olisi varmasti syntynyt enemmän, mikäli työpaja olisi ollut useamman päivän mittainen. Yhden päivän aikana ehti kyllä päästä jyvälle tekniikasta, mutta sen soveltaminen omaehtoisesti vaatii ehdottomasti enemmän aikaa. Moni osallistujista toivoikin, että seurakunnassa olisi mahdollista jatkaa savitöitä harrastekerhon muodossa. Saven työstäminen koettiin terapeutiseksi ja voimauttavaksi. Työhön keskittyessä voi unohtaa kaiken muun ja kokea tuossa hetkessä puhdasta tekemisen iloa.

Tallinnan potuskanäyttelyn avajaisissa kiiteltiin työpajan voimauttavaa luonnetta. Nauru, itku ja yhteiset muistot kannattelevat.

Työpajaan lähti mukaan 16 eli yli puolet mummokerholaisista. Sitä mukaa kun valmista alkoi tulla, ulkopuolelle jääneet katselivat tuotoksia haikein katsein. Toive jatkosta jäi leijumaan.

Avajaisissa mummoenergia säteili myös Tallinnan ikivireiden Katajaisten ja Kanervaisten tanssi- ja lauluesityksistä. Laulu raikui ja kannat paukkuivat kepeäkenkäisten inkeriläismummojen irrotellessa. Ryhmä on vieraillut myös Suomessa.

Potuskapajassa syntyi savi- kuvia ja persoonallisia tarinatyynyjä, kuten viereinen Hilma Kirmsmäen upeasti kirjailtu taidonnäyte. (Kuvat Helena Miettinen)

Muistelukortit

Muistelukortit ovat varsin käyttökelpoinen väline keskustelun virittäjänä ja muistojen laukaisijana. Lahden lähimmäispalvelu on toimittanut vanhusten muistelutyöhön tarkoitettua muistelukortteja. Ensivaikutelman mukaan ne olisivat voineet olla käyttökelpoisia myös inkeriläisvanhusten muistelutyössä. Tarkempi tarkastelu kuitenkin paljasti korttien voimakkaan kulttuurisidonnaisuuden: kuvien nostalgia on erittäin suomalaista. Punainen tupa pellon laidalla ei kuulu inkeriläisen vanhuksen muistojen maailmaan. Inkeriläinen lapsuudenmaisema ja siihen liittyvät esineet ovat erilaisia.

Päätimme toimittaa oman muistelukortti-sarjamme. Siihen koottiin runsaat 40 välähdystä inkeriläisten arjesta ja historiasta. Historialliset kuvat saatiin Inkerin kulttuuriseuran kuva-arkistosta. Lisäksi valokuvattiin syksyllä 2007 ja keväällä 2008 inkeriläistä miljöötä ja esineistöä.

A4-kokoisten muistelukorttien käyttö on helppoa. Keskustelun pohjaksi ryhmän jäsenet valitsevat pöydälle levitetyistä muistelukorteista itseään puhuttelevan. Mikäli halutaan virittää keskustelua jostakin erityisestä temasta, ryhmän vetäjä voi etukäteen poimia näkyviin vain teeman mukaiset kortit.

Kulttuurisidonnaisuus on suuri haaste muistelukorttien sisällölle monikulttuurisessa ympäristössä, jotta ne oikealla tavalla helpottaisivat oman elämän muistojen esille tulemistä. Myös suomalaisten muistelukorttien toimittajien kannattaa miettiä sisältöjä uudelleen. Nykyiset kortit peilaavat perinteistä suomalaista agraarikulttuuria peltoineen ja lehmineen. Yhä useampi ikä-ihminen on kuitenkin taustaltaan kaupunkilainen, joiden nostalginen lapsuudenmaisema voi olla kerrostalon asfalttipiha.

Inkerin kulttuuriseuran muistelukorteissa on luonnollisesti lehmä, vuohi ja maitotonkka. Lehmällä on ollut keskeinen rooli inkeriläisten toimeentulossa ja selviytymisessä. Kun kolhoosi sosialisoi lehmät, tilalle tuli vuohi "Stalinin lehmä". Vuohen tuotto oli verotonta, kun taas lehmän maidosta piti maksaa iso osa valtiolle veroina.

Inkeriläisten muistelukortteja saa Inkerin kulttuuriseurasta. Hinta on 50 euroa. (Kuvat Eva Kotiniitty ja Antti Miettinen)

Inkeriläiset äänimaisemat

Muistojen Inkerissä on ikuinen kevät. Sireenit ja omenapuut kukkivat, leivot ja satakielet laulavat. Kuvan kukoistus on ikuistettu Kelton palvelutalon takapihalla toukokuussa 2008.

Nykyinkeriläinen kulttuuri on muistojen ja muistelemisen kulttuuria, jossa keskeinen sija on lähihistorian tapahtumia peilaava henkilöhistoria. Inkeriläisenä olemista voidaan kuitenkin katsoa eri näkökulmista: tarkkailla myös äänten osuutta oman identiteetin rakentumisessa. Äänimaisemien hahmottaminen on uusi, mutta vaikutuksiltaan tärkeä alue. Se avaa erilaisen kanavan yksilöiden ja koko inkeriläisen heimon kollektiiviseen tietoisuuteen. Äänimuistojen merkitys korostuu erityisesti silloin, kun kielelliset valmiudet puhutun ja luetun ymmärtämiseen ovat rajoitetut, kuten monillatämän päivän inkeriläisillä paluumuuttajilla.

Ihmisen sosiaalinen identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, josta äänimaisema muodostaa merkittävän osan. Äänimuistoilla on tärkeä sijansa sekä yksittäisille ihmisille että kansoille. Ajatus inkeriläisen äänimaiseman kokoamisesta poiki Saksasta, jossa samantyyppistä ääni-installaatiota käytetään venäjäsaksalaisten kotoutumistyössä. Inkeriläisillä muistojen vaaliminen on keskeinen identiteetin perusta. Äänten osuutta muistelussa ei ole aikaisemmin riittävästi ajateltu. Inkeriläisten kaltaiselle

väestöryhmälle, jolta on viety kotimaa ja äidinkieli, äänimuistojen vaaliminen on vielä tärkeämpää. Inkeriläinen äänimaisema on kokoelma inkeriläisten elämäntarinoihin kuuluvia ääniä.

Inkerin kulttuuriseura kokosi inkeriläisten äänimuistoja haastattelemalla suomalaisia paluumuuttajia Helsingissä ja Keravalla vuonna 2006. Tyypillistä oli, että aluksi kukaan ei tunnustanut muistavansa mitään ääniä, mutta syventymisen jälkeen niitä tulvi mieleen runsaasti. Lisäksi äänimuistoja haettiin inkeriläisten muistelmakirjallisuudesta ja runoista.

Inkeriläisistä ollaan perinteisesti kiinnostuneita lähinnä museaalisen kansanperinteen ja dramaattisen lähihistorian kautta, jolloin muut elämänalueet jäävät varjoon. Mutta myös ääniympäristö on osa ihmisen arkea ja äänien muisteleminen avaa aivan uusia näkymiä myös omaan elämänskaareen.

Haastattelujen ja omaelämäkertojen avulla hahmottui neljä äänimaisemaa inkeriläisten elämäntarinoista muodostuvan historiallisen kaaren mukaan eli Lapsuuden Inkerin, Inkeriläisten kärsimysten, Diasporan ja Paluumuuttajan äänimaisemat.

Lapsuuden Inkeri

Lapsuuden Inkerin äänimaisema koostuu äänistä, jotka liittyvät inkeriläisten lapsuudenmuistoihin tai yhä useammin vanhempien kertomuksiin. Äänimaiseman täyttää kiurun ja satakielen laulu, lehmän ammunta, kukon kiekuminen ja kirkonkellojen kumina. Äänimaisemaan kuuluvat mm. inkerin murteella käyty keskustelu, räätsevästä radiosta kuuluva Suomen yleisradion ohjelma, virrenveisuu, vossikoiden äänet, kansanlaulut, mutta myös lapsen itku.

Kloogan siirtoleirin ahtautta.

Kärsimys tien äänimaisema

Kärsimyshistoria on keskeisin inkeriläisiä yhtäpitävä voima, mikä toistuu kaikenikäisten inkeriläisten puheissa. Kärsimystien äänimaiseman keräämisellä on merkitystä monella tasolla, koska ne tukevat myös ihmisten omien muistojen käsittelyä, kun äärikokemusten verbaaliselle tuottamiselle ei välttämättä löydy sanoja. Kärsimystien äänimaisema auttaa nykyihmisiä samastumaan vaikeisiin kokemuksiin myös ei-kognitiivisella tasolla. Kärsimystien äänimaisema koostuu sodan äänistä, junan kolinasta, virren veisuusta, laukausten äänistä, porttien sulkemisesta ja huokauksista.

Diasporan äänimaisema

Diasporan äänimaisemaan kuuluu puolestaan niitä muistoja, joita hajaannuksessa eläneillä inkerinsuomalaisilla on suomalaisena olemisestaan. Siihen liittyy muistoja venäjänkielisestä koulusta ja poliittista propagandapuhetta sekä tietysti haitarinsoittoa.

Paluumuuttajan äänimaisema

Suomeen tulleet paluumuuttajat ovat kohdanneet eroja myös uudessa ääniympäristössä. Suomalainen äänimaisema on koottu paluumuuttajien omien kokemusten perusteella. Se koostuu ympäristön toisaalta hiljaisuudesta ja linnunlaulusta, toisaalta yli ymmärryksen menevästä viranomaispuheesta, ylenpalttisesta kiroilusta ja tangomusiikista.

Inkeriläinen äänimaisema on julkaistu cd-levykkeenä yhteistyössä Tunnelvisionin kanssa. Muisteluryhmissä voidaan kuunnella yksi tai useampi äänimaisema ja jatkaa keskustelua ryhmäläisten omista äänimuistoista. Tarkoituksemme on laajentaa eri aistien kautta tallennettujen muistojen keräämistä mm. tuoksu- ja hajumuistoilla sekä tuntoaistin kautta tallentuneilla muistoilla.

Äänimaisemaa saa Inkerin kulttuuriseurasta 15 eurolla.

Ikuista on vain tuulen humina hautaristeissä. Kuva Kelton nurmeltuneelta hautausmaalta (Helena Miettinen)

Jokaisella on omien kyyneltensä muistot

*“Muistosi on mulle kallis muuta
kun jäljell' ei oo.
Aina on mielessä mulla aika tuo
onnellinen.
Kaunis on luoksesi kaipuu, raskas
vaikk' joskus se on.
Kaunis ja kaihoisa katse kyynelten
peittämä on.*

*Silmäni kun joskus suljen luoksesi
käydä viel' saan.
Kättesi kaulaani kiertyy, huulesi
kuiskaavat vaan:
Luonani viivy oi armas lohtua
tuskaani tuo,
että mä unhoittaa voisin elämän
murehet nuo.”*

*Itkeminen on aidosti inhimillistä. Tosin puhutaan
norsujen itkemisestä ja krokotiilin kyyneleistä.
Norsujen emotionaalista itkemistä ei ole kuitenkaan
pystytty varmistamaan ja krokotiilin kyyneleillä on*

*oma vertauskuvallinen sisältönsä. Mikään toinen
elollinen olento ei tuota emotionaalisia kyyneleitä.
Jonkin verran tiedetään itkemisen hormonaalisesta
toiminnasta ja aivojen aktivoitumisesta sekä kyynel-
ten kemiasta, mutta sitä emme täsmällisesti tiedä,
miksi ihmiset itkevät.*

*Kyyneleet ovat surun huipentuma. Itkiessä tuo-
tetaan ilon kyyneleitä ja surun kyyneleitä, pettymyk-
sen tappion kyyneleitä. Naisen kyyneleiden väitetään
olevan maailman vahvimman vesivoiman. Kyynelten
mahti näkyy myös kansanperinteessä. Kalevalassa
kyyneleet muuttuivat helmiksi ja niistä kasvoi tammi*

*Ehkä juuri itkemisen peri-inhimillisen luonteen
takia se on varsin kulttuurisidonnainen tapahtuma. On
tilanteita, joissa itkeminen on sallittua, joskus jopa
vaadittua ja toisaalta tilanteita, joissa se on kiellettyä
ja häpeällistä. Onpa itkeminen ollut jopa laissa
säädeltyä. Esimerkiksi Koreassa 1800-luvulla oli laissa
määrätty vaatetuksesta, rituaaleista ja sopivista het-
kistä itkeä. Itkeminen voi olla myös rituaalista, kuten
Inkerin ja Karjalan itkuvirret.*

*Itkeminen on vuorovaikutustapahtuma. Itkevä
ihminen vetoaa voimakkaasti läsnäolijoihin. Syntyy
tarve lohduttaa tai paeta paikalta. Itku avaa suoran*

kanavan ihmisen tunnemaailmaan. Itku on aidompaa kuin hymy ja nauru, siksi se voi saattaa toiset hämmennyksiin.

Itkeminen on yksi harvoista taidoista, jotka ihminen hallitsee jo syntymähetkellä. Useimmissa kulttuureissa kontrolloimaton vullotus onkin sallittu vain pienille lapsille ja muuttuu kasvun myötä luvanvaraiseksi.

Vastasynntyneen itku ei kuitenkaan ahdistaa äitiä ja muita synnytykseen osallistuneita, itkemättömyys kylläkin. Vauvan ensimmäinen itku on odotettu ja riemukas hetki: Keuhkot toimivat ja tulokas voi hyvin. Maailmaan on syntynyt uusi itkevä olento. Itku säilyy pitkään lapsen lähes ainoana viestintäkeinona. Parkumalla ilmaistaan nälkää, väsymystä ja märkiä housuja. Kyky huutaa pitkään ja kovaa on kaikenikäisille tärkeä selviytymismekanismi.

Itkeminen on siis myötäsyttyistä, mutta itkun pidättäminen on opittua. Estoton itkeminen on useissa kulttuureissa sallittua vain pienille lapsille. Itkemisestä tulee ikävuosien karttuessa heikkouden merkki ja hävettävä asia. Väärässä paikassa itkevä ihminen voi menettää kasvonsa, siksi itkemistä pelätään ja peitellään. Kulttuuriset normit ohjaavat itkemistä. Itkeminen on kulttuurisesti naisille ja tytöille sallitumpaa kuin miehille. Isot pojat eivät itke. Vaikka kyyneleistä ja itkemisestä lauletaan ja kirjoitetaan runoja, harva kertoo omista itkukokemuksistaan.

Muistelutyöpajoissa tunteet ovat voimakkaasti mukana. Menneisyyden kipupisteet purkautuvat ulos kyynelienä. Kokosin tämän itkuartikkelin itkemistä pelkääviä tai itkusta kiusaantuvia varten. Ja myös heille, joita itku ilmiönä kiehtoo.

Terve itku on ihmisen perusoikeus.

Lupa itkeä

“Siinä vanha Väinämöinen
Soitti päivän, soitti toisen.
Ei ollut sitä urosta
Eikä miestä urheata
Ollut ei miestä eikä naista
Eikä kassan kantajata
Kellei ei itkuksi käynyt
Kenen syän ei sulanut.”

Länsimaisessa kulttuurissa itkeminen liitetään naisellisuuteen, tunteellisuuteen. Kuitenkin myös antiikin sankarit, kuten Odysseus ja Aeneas, myös oma Väinämöisemme itkivät.

Tietyn tyyppinen sulosointuinen ja melankolinen musiikki saa kyyneleet pintaan. Väinämöisen soittaessa musiikki muuttui kyyneleiksi. Suloiset melodiat, omaan elämänhistoriaan liittyvä muistojen musiikki liikuttavat. Vastarakastuneena kuutamoa katsolessa kuultu kappale läikähdyttää vuosienkin jälkeen. Suomalaiseen kollektiiviseen sulolauluperinteeseen kuuluvat Enkeli taivaan ja Suvivirsi. Lasten laulama Suvivirsi nostaa mieleen kevään kirkkauden, polvisukat ja vapauden kaipuun, ei välttämättä uskonnollisia tunteita.

Kolmen sortin kyyneleitä

Itkemistä on jonkin verran tutkittu fysiologisena ilmiönä. Antibakteeriset entsyymit ja endorfiinit hoitavat silmiä. On todettu, että itkeminen vaikuttaa hormonaaliseen toimintaan ja että itkiessä aivot aktivoituvat erityisellä tavalla. Muutosten merkityksestä ei kuitenkaan tiedetä kovinkaan paljon. Myös kyynelten kemialla on tutkittu ja todettu niitä olevan koostumukseltaan kolmea eri lajia: pesu-, pikapesu- ja tunnekyyneleitä.

Pesukyyneleet pitävät silmän pinnan kosteana. Pikapesukyyneleet purskahtavat ulkoisten ärsykkeiden seurauksena. Sipulin kuoriminen, silmiin mennyt saippua tai savu provosoi pikapesun. Smoke gets in your eyes - Savu menee silmiäsi. Mysteerisimpiä ovat tunnekyyneleet. Toistaiseksi emme tiedä, mistä tunnekyynelien hormonitason muutokset johtuvat.

Itkun paikka

Itkemisen tavanomaisuudesta huolimatta emme kuitenkaan täsmällisesti tiedä, miksi ihmiset vuodattavat tunnekyyneleitä. Itkemistä pidetään helpotuksen lähteenä, mutta toisaalta sitä hävetään. Jopa oma itkeminen saatetaan määritellä jälkeensä häpeälliseksi. Ylipäätään itkemisestä puhumista pidetään tabuna. Vaikka kyyneleistä ja itkemisestä lauletaan ja kirjoitetaan runoja, harva kertoo omista itkukokemuksistaan.

*“Itke en lemмен tähden.
jos yksi jättää luo toisen lähden.
Heit onhan täynnä maailma tää,
Mä lemmin ketä, mua miellyttää.”*

Itkeminen on aina myös esiintymistä. Yksin itkiessämmekin saatamme kuvitella itsellemme yleisön. Itkeminen johtaa vuorovaikutukseen, selityksiin itkun syystä ja verbaaliseen viestintään. Itkevällä on oikeus kääntyä sisäänpäin, pois maailmasta. Kasvot voidaan peittää käsillä. Entisajan itkijänainen verhoi kasvojaan itkuliinaan.

Tietyt tunteet löytävät aidoinnan ulospäätytien kyynelissä. Empatia on yksi niistä. Itkeminen helpottaa tasapainon saavuttamista. Itkijän lähettämät emotionaaliset vihjeet voidaan kuitenkin tulkita väärin. Emme varmuudellatiedä, onko itkijä vihainen, loukkaantunut, häpeissään, hurmiossa vai hysteerinen. Itkua synnyttävä tunnekirjo on laaja. Itkun takana voi olla ilo, onni, suru, empatia, sympatia, liikutus, loukkaantuminen, ikävä, viha, raivo, pelko, ahdistus, helpotus, häpeä, itsesäili tai jokin muu tunne. Itku tulee myös fyysisen kivun takia. Julkisessa kanssakäymisessä kyyneleet voivat olla myös emotionaalisen kirstityksen keino. Vaikka itkevä ihminen on yleensä varsin aito ja haavoittuva, valheellisten kyynelten takaa voi paljastua petos, kosto ja viettely. Mutta itkeminen ei ole koskaan pilkallista toisin kuin hymy ja nauru voivat olla.

Aikuisen sallittu itkeminen liittyy sosiaalisen aseman muutoksiin. Kulttuuriin kuuluvien normien mukainen käyttäytyminen edellyttää, että tietyissä tilanteissa on näytettävä tietynlaisia tunteita. Edellä mainittu Suvivirren synnyttämä liikutus on voimakkaasti sidoksissa sosiaaliseen ympäristöön. Ensiluokkalaisista tulee toisluokkalaisia ja hierarkiassa ylimpänä olevat jättävät entisen koulunsa.

*“Kyllä mie noille konstin tiiän,
muistan mutkan vähäisen.
Anopin suelle syötän,
kälyn syötän käärmeille,
naon naitan hiirilöille,
pääsen kaikista pahoista.”*

Tyypillisiä itkun paikkoja kulttuurissamme ovat häät ja hautajaiset. Voidaankin kysyä, mitä näissä

kahdessa varsin eriluonteisessa tilaisuudessa on samaa, kun ihmiset itkevät kummassakin? Itketäänkö niissä pelkästään tavan vuoksi, normien ja rituaalien rohkaisemina? Ja itkevätkö ihmiset sosiaalisen muutoksen vastustamista tai muutoksen hyväksymisen merkiksi? Jamiksi kyyneleet?

Hautajaiset

*“Älä itke äitini, älä äitikulta
vaikka vaan jo isäni, on jo musta multa.”*

Kuoleman itkeminen on yhteistä kaikille kulttuureille. Hautajaisissa itketään sosiaalisen elämän päättymistä. Puolisoista tulee leskiä ja lapsista orpoja. Tosin eri kulttuureissa kuolemaankin suhtaudutaan eri tavoin. Karjalaisessa kulttuurissa kuolevan katsottiin siirtyvän toiseen maailmaan, johon hänet saatettiin itkien. Suku muodosti kokonaisuuden, olivatpa ihmiset maan alla tai päällä. Hautakiven tehtävänä oli estää vainajan kummittelu. Itku säilyi yhteydenpitokanavana vainajaan ja sen vuoksi käytiin haudoilla itkemässä ja samalla pidettiin vainaja hyvällä mielellä. Arktiset kansat järjestivät vanhukseille hautajaiset, joissa haudattava oli itse läsnä kunniavierana. Juhlan huipennukseksi kuoleva istutettiin kelkkaan ja työnnettiin alas tunturia. Tai lautta työnnettiin merelle. Myös inkeriläinen äitini muisteli tilan-

Vainajien valokuvat kuuluvat inkeriläiseen traditioon. Yksi koskettavimmista kuvista on tuntemattomasta nuoresta äidistä ja hänen pikkuvauvastaan.

teita, jossa vanhus hylättiin suolle. Kyseessä ei ollut murha, koska henkilöä pidettiin jo sosiaalisesti kuolleen. Tulevalle vainajalle voitiin vilkuttaa rannalta jäähyväisiksi. Kuoleva oli siis päähenkilö omissa hautajaisissaan.

Kuolemasta on tullut nykypäivän pornografiaa. Siitä keskustellaan suljetuin ovin ja lasten korvien kuulumattomissa. Hiljaisia hautajaisia on selitetty Skandinaviassa yksilöllisellä kulttuurilla, jossa tunteet nähdään yksityisen elämän osana. Entiset itkijänaiset kuuluivat sen sijaan yhteisöllisiin kulttuureihin, joissa surulla katsottiin olevan parantava voima.

Rituaalinen itku

*“Käet on märjät kastamatta,
pesemättä on silmät puhtaat.
Vesitilkat virsissäni,
lauluissani lammikkoiset.”*

Itkuvirret ovat suomalaisen, erityisesti karjalaiseen ja inkeriläiseen kulttuuriin aikaisemmin kuu-

lutunut keskeinen rituaalisen itkemisen muoto. Rituaalista itkemistä on tavattu myös muualla, mutta pisimpään elinvoimaisena se on säilynyt juuri Karjalassa. Kristillinen kirkko taisteli itkutraditiota vastaan mm. kieltämällä itkemisen. Kansanomaisessa kulttuurissa näkyi vainajakultti, mutta kysymys oli myös vallasta: tärkeät riitit kuuluivat kirkolle ja sitä edustaville ammattilaisille. Itkuvirsien syntymälustana ovat useimmiten kuolema, avioliitto ja sotaan lähtö.

Itkuvirsillä pidettiin yllä yhteisön järjestystä. Itkemällä taattiin eläville ja kuolleille oma paikka kosmoksessa. Naiset olivat ja ovat useimmissa kulttuureissa rituaalisia surijoita ja itkijä kollektiivisen surun kanava. Naiset ovat olleet ratkaisevassa asemassa suvun jatkumisen ketjussa. Synnyttävä nainen käy lähellä kuolemaa ja naiset ovat huolehtineet myös kuolleista. Naiset ovat myös kärsimyksen kokijoita ja lievittäjiä. Itkijä rakentaa itkuvirressä kontakteja vainajaan, yhteisön muihin jäseniin ja ympäristöön sekä rakentaa siltoja maailmasta toiseen, ihmisestä toiseen ja elämänvaiheesta toiseen. Inkeriläisten itkuvirsien maisemaa oli inkeriläisen naisen todellisuus: patriarkaalinen perhetalous ja avioliitto.

Itkijöitä Iris Härmän elokuvassa Huomisen muistoja, joka kertoo itkuvirsikurssiin osallistuneista naisista. Äänellä Itkijät ry on elvyttänyt jo 10 vuoden ajan unohduksiin painunutta itkuvirsiperinnettä. Nykyitkussa aiheena voi olla mikä tahansa ihmisen elämän käännekohta: eläkkeelle lähtö, maahanmuuttajuus, lapsen päivähoito, asunnottomuus ja työttömyys.

Itkuvirret erottuvat muusta lauluperinteestä esitysyhteytensä ja tapansa ja funktionsa perusteella, mutta myös niiden kieli ja sisältö on omanlaisensa. Itkuvirret ovat tyypillisesti kertakäyttöisiä, tilanteeseen seipitettyjä esityksiä, joita itkijä rakentaa aikaisemmilta sukupolvilta opitun runokielen perusteella.

Nykyisessä nuoruutta korostavassa yhteiskunnassa kuoleman kieltäminen on helppoa. Ajatus, että kuolema liittyy vanhuuteen, sulkee pois mahdollisuuden, että se tapahtuisi nuorille ihmisille. Siksi nuorten ihmisten kuolema tuntuu väärältä ja järkyttää. Vanhempien ihmisten kohdalla asia on jopa monimutkaisempi. Heidät on jo siirretty pois tuottavan yhteiskunnan jäsenyydestä ja sijoitettu alempaan kastiin. Vanhan ihmisen kuolemaa pidetään "luonnollisena", mistä johtuen myös suremisen tarve on vähäisempi. Toisaalta myös vastasyntyntä oletetaan surtavan vähemmän kuin vanhempaa lasta.

Kuolemasta puhumista ei pidetä sopivana surevien kanssa, mutta ei myöskään kuolevan itsensä kanssa. Erityisen vaikeaa puhuminen on silloin, kun kuolema on stigmatisoitu: syynä on itsemurha tai esim. aids. Hautausurakoitsijat tekevät parhaansa, että ruumis saadaan näyttämään mahdollisimman elävältä. Kuitenkin vain harva saattovieras uskaltaa jättää vainajalle hyvstit avoimen arkun ääressä. Myös kuolemaa sanana vältetään. Puhutaan siirtymisestä tuonilmaisiin, poismenosta, poisnukkumisesta. Myös näkyvä sureminen kielletään. Erityisten suruasujen käytöstä on luovuttu. Hautajaistilaisuuteen valmistaudutaan nappaamalla riittävästi rauhoittavia, ettei itku pilaisi hillittyä surujuhlaa. Ja hautaamisen jälkeen leskeä ja muita omaisia kiirehditään siirtymään mahdollisimman nopeasti takaisin "normaaliin elämään".

Aikaisemmin oli mahdotonta piiloutua kuolemalta yksinkertaisesti jo alhaisen eliniän takia. Hautajaiset olivat paikka, jossa kuollutta saateltiin hautaan ja omaa surua hoidettiin itkien ammatti-itkijän avulla. Itkijä otti surun kannettavakseen ja helpotti samalla muiden taakkaa. Kollektiivisen suremisen tarve on yhä olemassa. Postmodernin ajan suremistavat ovat hakemassa muotojaan.

Ruotsissa Olof Palmén murhapaikalle kannettiin punaisia ruusuja ja paikasta tuli ruotsalaisten surun pyhättö. Englannissa prinsessa Dianan traaginen kuolema herätti britit suremaan rakastettua kuninkaallisen perheen entistä jäsentä. Jopa kuningatar Elisa-

bet taipui kansansa tahtoon ja salli Windsorin palatsissa suruliputuksen. Linnan aidan kupeeseen kasautui nopeasti valtava kukkaiskumpu ja kynttilämeri. Suomessa vastaavaa koettiin ensimmäisiä kertoja Helsingissä poliisien murhapaikalla vuonna 1997. Kynttilät ja kukat yleistyivät nopeasti onnettomuuspaikoilla.

Hiljainen sureminen ei riitä, vaan tuskan purkaminen vaatii myös ääntä. Konginkankaan, Myyrmäen, Tsunamin, Jokelan ja Kauhajoen onnettomuuksien jälkeen kirkkoissa on järjestetty muistotilaisuuksia ja menehtyneille erityisiä konsertteja. Tilaisuuksilla hoidetaan pikemminkin tavallisten ihmisten pelkoa ja kauhistusta kuin omaisten ja ystävien surua. Esimerkiksi Jokelan koulusurman jälkeen muistotilaisuus pidettiin Helsingin tuomiokirkossa. Tilaisuuden luonne muuttui omaisten lohduttamisesta symboliseksi. Muussa tapauksessa presidentti ja arkkkipiispa olisivat matkustaneet puolen tunnin matkan tapahtumapaikalle Tuusulaan. Postmodernissa maailmassa ihmisistä on tullut toisten kokemien tunteiden "katsojia", tosi-tv-ohjelmien suosio perustunee juuri tähän.

Häät

Itkeminen liittyy siis sosiaalisten roolien muutoksiin. Häissä kaikkien perheenjäsenten asema peruuttamattomasti muuttuu. Morsiamesta tulee vaimo, sulhasesta aviopuoliso. Vanhemmista tulee anoppeja ja appiukkoja. Vaikka avioliitto myöhemmin purkautuisi, neitoaika ei enää palaa. Häävieraat eivät välttämättä itke häissä morsiamen ja sulhasen takia, vaan rituaalin itsensä takia. Hääkyyneleet ovat sekoitus onnea, surua, helpotusta ja pelkoa.

Morsiamet itkevät osittain, koska heidän oletetaan itkevän. Morsiamen itkemättömyys nousee jopa uutisten otsikoihin, kuten taannoin kävi prinssi Charlesin ja "hänen monivuotisen rakastajattarensa" amilla Parkerin kanssa häissä. Olisivatko kyyneleet hellyttäneet toimittajat lempeämpään kynäkäyttöön, kuten muutama aika myöhemmin Tanskan hovissa.

Isot pojat eivät itke

"Se, mitä tapahtui seuraavaksi tallentui kuvaajien kameroihin ja sai sekä 800 kirkkoon mahtunutta kutsuvierasta, että häitä "medialehtereiltä" seuraavan kansan huokaamaan syvään. Händelin

Zadok the Priest kaikui kirkosta, kun John Donaldson saattoi tyttärensä kirkon ovesta sisälle ja edelleen kohti alttaria.

Sulhanen ei kyennyt pidättelemään liikutuksen kyneleitä. Nämä kuvat olivat vain alkua liikuttavalle ja kauniille häätjuh-lalle, mutta ne saivat kansan huokailemaan ääneen. "

Raportti Tanskan prinssin häistä heijastaa selvästi nykyisin voimistuvaa trendiä, jossa miehen ja naisellinen itkeminen ovat alkaneet sekoittua. Enää ei odoteta vain morsiamen kynelehtivän häissään, nyt myös sulhaselta odotetaan samaa. Miesten tiukan normisidonnainen itkeminen on löystymässä. Elokuissa miestähdet itkevät. *Titanic*-elokuva katsoessa myös nuoret pojat itkevät. Syyksi on arveltu miesten identiteettikriisiä: miehet eivät enää tiedä paikkaansa ja omaksuvat naisellisia tapoja. Toisaalta itkun kieltämistä pieniltä pojilta pidetään pahempaan vaihtoehtona. Itkemättömyys tuottaa aikuisia, jotka eivät osaa käsitellä pettymyksiään ja tunteitaan.

"Tuoll on iltatähti sille laulan
taivahalla, kun sen kimmeltää
aatoksein taas kiittää kotimaahan,
kyynel poskelleni vierähtää."

Sankarit saavat itkeä, varsinkin urheilusankarit. Korkeimmallapalkintopallilakarskeimmankin voittajan odotetaan yhtyvän kynelehtien Maamme-lauluun siniristilipun noustessa salkoon. Miesten sallittu itkeminen onkin perinteisesti liitetty sankaruuteen ja isänmaallisuuteen. Hain viitteitä suomalaisen miehen itkemisestä kahdesta perimiehisestä kirjasta: Seitsemästä veljeksestä ja Tuntemattomasta sotilaasta. Molemmissa itkettiin 12 kertaa.

Seitsemän veljestä itkivät kuollutta äitiään ja palanutta Impivaaraa, härkien saartamalla kivellä, miettiessään sotaväkeen lähtöä ja tekemäänsä raittiuslupausta. Lisäksi Juhani itki kosiessaan Venlaa. Veljekset itkivät surusta, pelosta, ahdistuksesta, liikuttumisesta ja rakkaudesta.

Tuntemattoman sotilaan itkun paikat olivat ehkä vieläkin tyypillisempiä: isänmaallisuus, kuoleman pelko ja kipu. Kovaksi keitetty Lehtokin itki ennen kuin ampui itsensä. Katkerimmat kyneleet vieritettiin tapion tullen.

"Kaukana metsässä istui vänrikki Jalovaara. Hän oli kulkenut sinne hiljaa, aivan kuin käsittämättä minne meni. Nähtyään ettei ketään ollut lähettyvillä, istahti hän mättäälle ja painoi päänsä käsiinsä. Pitkän aikaa hän tuijotti maahan liikahtamatta. Kaukaa tieltä kuului etenevä rattaiden ääni. Silmäluomet kostuivat. Pitkän aikaa puri Jalovaara hampaitaan yhteen koettaen terästäytyä. Mutta hartiat alkoivat nytkähdellä ja katkera, väkivaltainen miehen itku vavisutti häntä. Nyyhkytyksensä lomassa hän toisteli yhä hampaitaan purren. - Me kuulumme... saimme kuul-la... Suomi on kuollut."

Kun itku tyrehtyy

Itkun loppumista on tutkittu huonosti lukuun ottamatta läheisen omaisen kuoleman jälkeistä surutyötä ja samalla myös itkemistä. Suru helpottaa ajan myötä ja elämä löytää uudet uomansa. Itkeminen voi kuitenkin joskus jäädä päälle ja muuttua patologiseksi. Pitkittynyt itkeminen voi olla merkki esim. masennuksesta. Melankolinen ihminen ei pysty irtaantumiseen kuolleesta. Melankolinen tai depressiivinen ihminen ei sure menetettyä rakastaan, vaan omaa menetettyä egoaan. Ehkä vielä pahempi tilanne on, kun ihminen menettää kykynsä itkeä, sillä samalla hän kadottaa tärkeän stressiä lievittävän keinon. Normaalin itkuväylän tukkeutuminen ja tunteiden koteloituminen voivat vahingoittaa terveyttä.

Traumaattisia ja äärikokemuksia läpikäyneet voivat menettää kykynsä itkeä. Toisaalta traumaattiset kokemukset voivat merkitä myös yhdistävää tekijää. Ne sotilaat, jotka ovat nähneet toverin kaatamisen, pitävät useammin yhtä vielä sodan päättymisen jälkeenkin, kuin vähemmällä selvinneet. Traumaattisesta kokemuksesta selviää paremmin puhumalla tapahtumasta ja siihen liittyneistä tunteista jonkun ihmisen kanssa, joka välittää. Parhaiten selvisivät ne, jotka surustaan huolimatta toivat tarinoihinsa myös positiivisia tunteita. Vastaavasti puhumaan kyvyttömät toipuivat hitaammin.

Tämän vuoksi mm. inkeriläisten muisteluryhmillä on tärkeä sosiaalinen tilaus. Itkua ei tarvitse pelätä vaan ymmärtää sen hoitava merkitys.

Itkevä ihminen ja kivan kulttuuri

Positiivisuutta korostavassa nykymaailmassa itkeminen torjutaan ja sekoitetaan negatiivisuuteen. Itkevä ihminen on vaikeampi kohdata kuin teennäisesti hymyilevä. Itku kutsuu vuorovaikutukseen, mutta itkevän ihmisen kohtaaminen ei ole helppoa. Yhtä vaikeaa on lohduttaminen ja lohdutuksen vastaanottaminen. Elämme kivan kulttuuria, jossa postmodernit tunteet vallitsevat.

Postmoderneille tunteille on tyypillistä tyhjyys. Tunteita ei kohdata aidosti, vaan tyhjyyttä täytetään ammentamalla tunnemaailmaa historiasta. Uutisia ja viihdettä ei pysty erottamaan toisistaan, kun kaiken pitää olla niin mukavaa. Retoriikka valottaa, mistä

postmoderneissa tunteissa on kysymys. Sota onkin rauhaa, kun julistamatta sotaa taistellaan rauhan puolesta. Kivan kulttuurissa mukava ihminen ei voi olla paha. Jos poliitikko on luonut itselleen kivan imagon, muita tekoja katsotaan läpi sormien. Postmoderni kontrolli kohdistuu tunteisiin, ei tekoihin. Kauniit ovat kivoja, rumat häijyjä. Truman pudotti atomipommin lupaa kysymättä ja selittelemättä jälkikäteen. Vain harva amerikkalainen epäili, ettei kyseessä ollut rauhan turvaamiseksi tehty teko. Milosevicista pidettiin, kun hän soitti Daytonin rauhanneuvotteluissa kaunistapianomusiikkia. linton oli presidenteistä kivoin. Hän sai anteeksi kaiken. Julkisuuden henkilöistä tehdään intellektuelleja ja päinvastoin. Ihmiset turvautuvat valmiiksi pakattuihin tunnekokonaisuuksiin.

Kivan kulttuurissa tietämättömyys on valtaa ja synnyttää sankareita. Kivan kulttuurissa Forrest

Levashovan hautausmaalla Pietarin läheisyydessä puut itkevät yhä Stalinin vainoissa teloitettujen vainajien muistoja. (Helena Miettinen)

Gumpin tapaiset sankarit pärjäävät. Historia ei ole enää faktoja, vaan mielikuvitusta. Kivalle ei voi olla vihainen. Näin tapahtuu myös Suomessa.

Aitona tunteena itkeminen ei tähän kulttuuriin kivuitta istu. Mutta itku hakee muotojaan. Kukkiakannetaan onnettomuuspaikoille ja hautakynntilät palavat. Kirkot täyttyvät pelästyneistä ihmisistä, jotka huulevat surevansa itselleen tuntemattomia vainajia, vaikka hoitavatkin omaa kauhistustaan ja torjuvat kuolemanpelkoaan.

Itku on ihmistä varten

Itkeminen on ihmiselle luotu mahdollisuus hoitaa tunteitaan ja vapautua ikävistä muistoista. Emootioiden rikkaus lisää elämänlaatua. Ihminen tarvitsee surua ja iloa, vihaa ja rakkautta. Joskus menneet kokemukset voivat olla niin rankkoja, ettei niistä pysty keskustelemaan ja itkukin tyrehtyy. Elämäntarinalliset työpajat tarjoavat keinoja käsitellä omia vaikeitakin muistoja juuri sen verran kuin ihminen kestää. Mutta kun itku tulee, siinä ei ole mitään pelottavaa. Yhdessä itkeminen on osa ikivanhaa perinnettämme. Ja itkevää voi aina lohduttaa. Mieluummin kuin yrittämällä tyrehtyttää itkua "älä itke kehotuksin, lohduta sanomalla:

Itke itkusi loppuun

Lähteet

Forgas, Joseph. (1991). Emotion Social Judgements. Pergamon Press. University of New South Wales, Australia.

David D. Franks, William M. Rentforth, John Ryan. (1994). Volume 2, Social perspectives on emotion. Greenwich Connecticut, London, England

Järnefelt, Irmeli. (1988). Pahan voima. Ihmisen ja kulttuurin yöpuoli. Helsinki. Otava.

Kamerman, Jack. (1988). Death in the midst of life. Social cultural influences on death, grief and mourning. New Jersey.

Dennis Klass, R. Silverman et Steven L. Nickman (1996). Continuing Bonds. New Understanding of Grief. Taylor Francis, Washington, London.

Lutz, Catherine A. Lila Abu-Lughod. (1987). Studies in emotion Social interaction. Cambridge University Press. New York.

Mestrovic, Stjepan G. (1997) Postemotional Society. Sage Publications. London. Thousand Oaks. New Delhi.

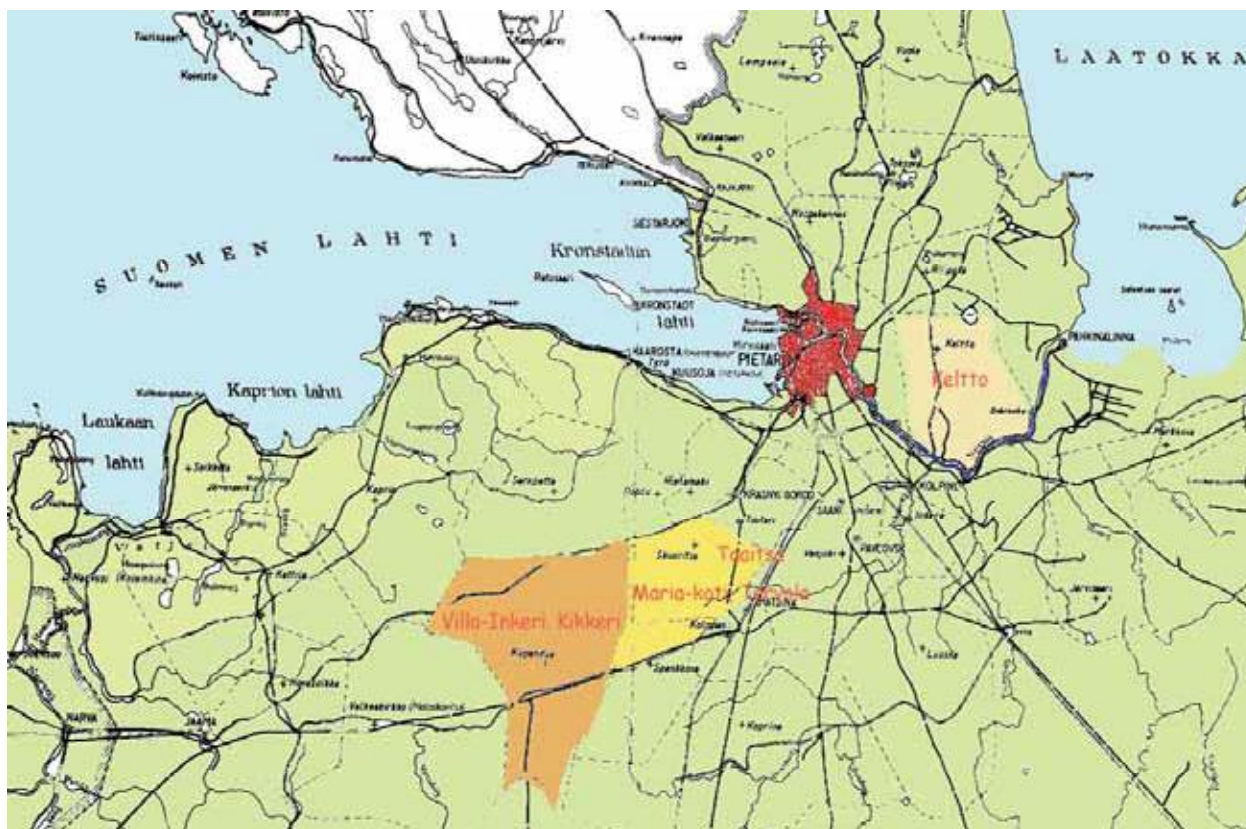
Myllyniemi, Rauni. (1991). Emotionality and Sociability. Two congress papers. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos.

Shapovalov, Veronica. (2001). Remembering the Darkness. Women in Soviet Prisons. Rowman Littlefield Publishers inc. Lanham, Boulder, New York, Oxford.

Wilce, Jim. (2009). Dying Shame. Metaculture, Modernity and the Exaggerated Death of Lament. Blackwell Publishers. Iso-Britannia.

Zautra Alex. J. (2003). Emotions Stress and Health, Oxford University Press,

Inkerinmaan vanhusten palvelut alot

Suomalaisvanhuksia hoitavia palvelukeskuksia toimii Pietarin lähellä Keltossa ja Keski-Inkerissä Volossovan ja Hatsinan alueilla. Inkerin kirkon palvelutalot ovat Keltossa (beige), Taitsassa ja Skuorisassa (keltainen). Kikkerissä (ruskea) toimii suomalaisen vapaaehtoisjärjestön ylläpitämä Villa Inkeri.

Inkerinmaan “suomalaisten” palvelutalojen historia juontaa juurensa 1990-luvun alussa, Neuvostoliiton romahtamisen aikoihin leimahtaneeseen Inkeri-boomiin. Kun inkeriläiset ”löytyivät” uudelleen pitkien hiljaisten vuosien jälkeen 1980-luvun lopulla, inkeriläisvanhusten asema herkisti suomalaisia ja myös Suomen päättäjiä.

Inkeriläismummojen puolestapuhujana ja äänitorvena kunnostautui silloin Puskinin pastorina toiminut Arvo Survo, joka puhematkoillaan Suomessa veti kirkot täyteen kuulijoita. Tallinnassa pidetyssä historiallisessa inkeriläisten maailmankonferenssissa Survo vetosi vanhusten puolesta. Hän kertoi venäläisissä vanhainkodeissa asuvista inkeriläisvan-

huksista, jotka eivät pystyneet kuuntelemaan suomalaista radiota, kun venäläiset vanhukset pakottivat sulkemaan heitä häiritsevän vieraskielisen lähetyksen.

Apua alkoi virrata Inkerinmaalle sekä hallitusti, usein hallitsemattomasti. Puskinin kirkko tursui suomalaisturistien raahaamia mustia jättesäkkejä: elintäsoa köyhille heimoveljille. Kulahtaneita t-paitoja ja elämää nähneitä kodintekstiilejä viedään rajan yli vieläkin tullimääräyksiä uhmaten. Jonnekin Hatsinaan päätyi myös kymmeniä tuhansia suomenkielisiä peruskoulun fysiikkankirjoja.

Järkevämpi yritys oli Suomen sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämä Inkeri-projekti, jonka tarkoituksena oli vanhusten aseman parantaminen.

Projektin turvin rakennettiin kolme palvelutaloa: Kupanitsaan, Keltoon ja Taaitsaan. Lisäksi suomalainen vapaaehtoisjärjestö perusti vanhusten palvelutalon Kupanitsan seurakunnan alueella sijaitsevaan Kikkerin kylään ja Skuoritsan seurakunta Maria-kodin Tervolan kylään.

Sosiaali- ja terveysministeriön palvelutaloista ensimmäinen avasi ovensa vuoden 1993 tammikuussa Kupanitsan kirkon kupeeseen kunnostetussa parakissa. Palvelutalon toiminta alkoi suomalaisten työntekijöiden ja kirkon avustuksella. Vuodepaikkoja oli 10 vanhukselle väliaikaiseen asumiseen ja lisäksi tarjottiin kotipalveluja 25 hengelle. Kupanitsan palvelutalossa asui kuitenkin vakituisesti neljä ja väliaikaisesti 6 - 7 vanhusta. Kaikkiaan palvelutalossa asui sen toiminta-aikana 53 henkilöä, joista inkeriläisiä oli 30. A sukkaat olivat yleensä yksinäisiä ja sairaita vanhuksia. A sukkaista 40 Ä oli yli 80-vuotiaita. Vuonna 1996 talossa asui 20 vanhusta, joista yhdeksän oli inkerinsuomalaisia.

Palvelutalo tarjosi kodin sitä tarvitseville vanhuksille sekä ammatillista hoitoa, lämpimän ruoan neljästi päivässä, terveydenhoitoa, saunomis- ja pyykinpesumahdollisuudet, seurakunnan työntekijöiden vierailuja ja juhlatilaisuuksia. Palvelutalosta sai myös aineellista apua esim. vaatteita ja jalkineita. Suomen valtio on lahjoittanut kotipartiotyötä varten myös auton, mutta Venäjän tullivaikkeuksien vuoksi sitä ei voitu ottaa käyttöön, joten kotipalveluja ei voitu järjestää. Palvelutalon varustus oli toiminnan alkuvaiheessa asianmukainen. Kalusteet ja välineistö oli saatu humanitaarisena apuna Suomesta, mutta ne menivät vähitellen rikki. Myös itse parakki ränsistyi. Kesällä 1997 räystääs roikkui uhkaavasti kannatinpilarin katkettua. Sisätilojen kunnosta viesti väkevä virtsan haju. Rakennus oli alun perin remontoitu hätäaputoiminnan väliaikaista käyttöä varten, mutta taso ei ollut alun perinkään riittävä.

Kupanitsan palvelutalo suljettiin vuonna 1997 ja asukkaat siirrettiin Kikkerin elokuussa 1997 avattuun Kikkerin palvelutaloon. Aluksi suunniteltiin, että parempikuntoiset vanhuksat asuisivat Kikkerissä ja huonokuntoisemmat vanhuksat Kupanitsassa. Yhteistyö ei kuitenkaan käynnistynyt.

Kupanitsan palvelutalon henkilökuntaan kuului vuonna 1996 kahdeksan henkilöä: johtava sosiaalityöntekijä, neljä hoitajaa, kokki, osa-aikainen sairaan-

Vuonna 1997 valmistunut Villa Inkerin palvelutalo on kamppailee toimeentulovaikkeuksien kanssa. Suomesta saatu apu ei riitä ja käytön jäljet pitäisi korjata. Paikkakunnan sosiaaliviranomaiset asettavat toiminnalle jatkuvasti uusia vaatimuksia.. Toisaalta on muistettava, että myös Villa Inkeri on osa alueen sosiaalitoimintaa ja talossa hoidetaan paikkakunnan vanhuksia. Suomalaisuus alkaa olla myös Villa Inkerin arjessa pikemminkin kuriositeetti kuin vallitseva olotila. (Kuva Eva Kotiniitty)

hoitaja ja emäntä. Työntekijöistä osa työskenteli osa-aikaisesti. Ammatillinen täydennyskoulutus tapahtui pääasiassa palvelutalossa ja sisälsi vanhusten perushoitoon liittyviä käytännönläheisiä asioita. Suomalaisten opettajien arvioinnin mukaan työntekijät olivat motivoitumattomia koulutukseen ja osallistuivat siihen varsin satunnaisesti, mistä syystä täydennyskoulutus keskeytettiin.

Kupanitsan palvelutalon toiminta hankasi koko toiminnan ajan. Johtajat vaihtuivat, työntekijöiden työmotivaatio oli heikko ja palkka huono. Imatran palvelutaloyhdistyksen raporttien mukaan henkilökunnan työskentelyssä ilmeni selviä laiminlyöntejä: esimerkiksi vanhuksat oli jätetty yöksi yksin ja talo oli ajoittain epäsiistissä kunnossa. Palvelutalotoiminnan tueksi perustettiin työvaliokunta, joka ei kokoontunut vuosina 1993–1997 kertaakaan. Yhteistyö paikallisen kirkon kanssa toimi aluksi, mutta hiipui vähitellen. Kupanitsan palvelutalon sulkemiseen ei johtunut palvelujen kysynnän puutteesta, vaan vastuussa olevien tahojen kykenemättömyydestä organisoida ja sopia yhteistoimintamuodoista ja toimintaympäristön huonosta kunnosta. Talon käynnistämiseen käytetty raha meni osittain hukkaan.

Kikkerin palvelukeskus

Suomalainen vuonna 1993 perustettu vapaaehtoisjärjestö Villa Inkeri otti inkeriläisvanhukset siipiensä suojaan. Palvelukeskuksen toiminta alkoi talukoovoimin kunnostetussa tsaarinaikaisessa metsästysmajassa, ns. Paronintalossa. Yhdistys remontoi lähes raunioituneen talon käyttökuntoon. Paronintalon nostalgiset tilat ovat kuitenkin epätarkoituksenmukaisia vanhusten hoidossa. Villa Inkeriin aktivisteilla ei pääpalellut, kun ryhtyivät rakentamaan samalle tontille uutta 24-paikkaista palvelutaloa. Suurelta osin talkoovoimin toteutettu hanke valmistui vuonna 1996. Rakentaminen ei päättynyt palvelutaloon. Naapuritontille nousi vielä kaksi yhteensä 16-paikkaista rivitaloa parempikuntoisille asukkaille. Lisäksi yhdistyksen talkoolaiset kunnostivat kotona asuvien vanhusten asuntoja.

Inkerin kirkon palvelukeskukset

Taaitsan ja Kelton palvelukeskukset rakennettiin osana Inkeri-projektia. Toiminta alkoi Kupanitsan tavoin vuonna 1993. Taaitsassa ja Keltossa on nykyisin

Villa Inkerin toiminta alkoi vanhassa kunnostetussa Paronintalossa. Talon omistuksesta on kiistelty. Kukaan ei tunnu tietävän, mikä sopimus on voimassa ja kuka rakennuksen omistaa. Viimeisen tulkinnan mukaan rakennus kuuluu Volossovan kaupungille ja Villa Inkeri on vuokralainen. (Kuva Eva Kotiniitty)

24-paikkaa. Sosiaali- ja terveysministeriö rakennutti palvelukeskukset ja ne siirtyivät aluksi Inkerin liiton hoitoon. Vuodesta 2006 Inkerin kirkko on vastannut Taaitsan, Kelton palvelutaloista ja aikaisemmin Skuoritsan seurakunnan vastuulla olleesta Maria-kodista Tervolassa. Inkerinsuomalaisia asukkaita on Taaitsassa kaksi, Keltossa kuusi, ja Tervolassa 18. Loput asukkaista ovat venäläisiä, mikä varsin pitkälti määrittelee palvelutaloissa käytettävän kielen. Myös Jaamassa eli Kingisepissä on toiminut vuodesta 2004 lähtien 40-paikkainen palvelukoti, jossa on kuitenkin koko toiminnan aikana asunut vain kaksi inkeriläisvanhusta. Tyrössä toimii seurakunnan omistama päiväkeskus, jossa käy muutama inkeriläinen asiakas.

Lähde: Arja Jämsen Jouko Knaapi Sirkku Leskinen Mikko A. Salo Soile Syrjäläinen. (1998): Palvelutaloja inkeriläisille vanhuksille. Inkerin vanhustenhuollon kehittämishankkeen arviointiraportti. Yhteiskuntapolitiikan raportteja n:o 3. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos.

Sadonkorjuut a

Inkerin kulttuuriseuran ja Villa Inkerin yhteistyönä toteuttama kaksivuotinen projekti Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon sai tukea Ulkoasianministeriön lähialueyhteistyön varoista. Projektin tavoitteena oli ohjata Villa Inkerin palvelutalon toimintaa kuntouttavan hoitotyön ja virikkeellisuuden suuntaan sekä kehittää hoitohenkilökunnan ammattitaitoa ja tukea työssä jaksamista. Kehittämistyön tavoitteena oli palvelutalon henkilökunnan ja ympäristön omasta toimintakulttuurista käsin tapahtuva kehittäminen.

Kehittämisen haasteena oli virikkeellisemmän toimintaympäristön luominen Villa Inkerin asukkailla ja samalla suomen kielen käytön tukeminen talon inkeriläisasukkailla. Huolimatta palvelutalon suoma-

Mari löytää tekemistä purkamalla langoiksi suomalaisten Inkerin raahaamia kulahtaneita neuleita. Kuvan lankakeristä syntyivät reunukset Marin muistotyynyyn, jonka Inkerin kulttuuriseuran potuskanaiset Marille valmistsivat. Tyyny tuli Marille pyytämättä ja yllätyksenä, lämmöllä lähetettynä ja iloisesti vastaanotettuna. (Helena Miettinen)

laisesta taustasta suomen kielen käyttö on ahtaalla: henkilökunnasta valtaosa on venäjänkielisiä samoin puolet asukkaista. Suomen kielen tukemisessa halusimme kuitenkin varoa ryhmien välille syntyviä hankauksia, joten toimintoja suunniteltaessa myös venäjänkielisten asukkaiden hyvinvointi huomioitiin.

Koulutusjaksot

Projektin pääkouluttaja Eva Kotiniitty suunnitteli henkilökunnalle osittain lähi- ja osittain etäopetuksena toimineen koulutusohjelman kartoitettuaan aluksi henkilökunnan ja palvelutalon johtajan toiveita ja osaamisen tasoa kesällä 2007.

Toisena vaiheena oli asukkaiden toimintakyvyn ja heidän henkilökohtaisten aktiviteettien kartoitus syksyllä 2007. Toiminnan suunnittelun pohjaksi hoitajat kartoittivat asukkaiden toimintakyvyn tarkoitusta varten valmistettujen kyselylomakkeiden pohjalta ja pohtivat tietojen keräämisen jälkeen millaiseen aktivoivaan viriketoimintaan kukin asukas pystyy osallistumaan. Työskentelytapa oli uutta venäläisessä työyhteisössä, joten samalla harjoiteltiin uudenlaista toimintakulttuuria. Palaute oli varsin myönteistä. Etäopetusjaksot käynnistettiin 2–4 päivän lähiopetuksella, jonka teemana oli kuntouttava hoitotyö.

Koulutuksiin osallistuivat palvelutalon johtaja, hoitajat, sairaanhoitaja ja sosiaalityöntekijä. Etätehtävien suorittamiseen osallistui yhdeksän henkilöä. Hoitajat pitivät etäjakson aikana oppimispäiväkirjaa, johon havainnot kirjoitettiin. Kartoitustyön tuloksena syntyivät asukkaiden toimintakykykartoitus ja siihen perustuva neljän viikon virikeitä sisältävä palvelutalon viikko-ohjelma.

Inkerin kulttuuriseura tuki virikeohjelmaa kehittämällä aktiviteetteja tukevia apuvälineitä, kuten muistelukortit. Samoin Suomessa kerättiin suomalaisia elokuvia ja katselua varten palvelutaloon hankittiin videolaitteet.

Työpajat

Hoitajien koulutusjaksojen kanssa rinnakkain toteutettiin aktivoivaa työpajatoimintaa, joihin osallistui hoitohenkilökunnan lisäksi myös palvelutalon asukkaita. Avustavina ohjaajina toimivat Inkerin kulttuuriseur

antajat vapaaehtoisvetäjät. Työpajojen tavoitteena oli kouluttaa hoitohenkilökuntaa learning by doing -metodilla luovaan muistelutyöhön. Toisella tasolla työpajat toimivat asukkaiden virkepäivinä.

Työpajat pidettiin huhtikuussa 2007, heinäkuussa 2007, lokakuussa 2007, maaliskuussa 2008 ja lokakuussa 2008. Muistotyynytyöpajoihin osallistui kuusi hoitajaa, muistomuriin tekoon osallistui viisi ja huovutustyöpajaan kuusi hoitajaa.

Työssä oppimisjaksot Suomessa

Villa Inkerin hoitohenkilökunnalle järjestettiin molempina projektivuosina mahdollisuus työssäoppimiseen Suomessa Sahanmäen palvelukeskuksessa Hyvinkäällä. Syksyllä 2007 työharjoittelussa oli yksi hoitaja, vuonna 2008 kaksi.

Hoitajat osallistuivat työssäoppimisjaksolla aktiivisesti Sahanmäen palvelutalon toimintaan ja pitivät vaihtoviikkoa erittäin tärkeän oppimisen kannalta.

Joulukuussa 2007 pääkouluttaja oli yhteydessä Leningradin alueen muihin palvelutaloihin verkostoitumisen merkeissä. Maalisuussa 2008 tehtiin vierailu Taaitsan palvelutaloon ja toukokuussa pidettiin esittelytyöpaja Inkerin kirkon hallinnoimassa Kelton palvelutalossa mahdollisen yhteistyön käynnistämiseksi.

Muutokset

Hoitohenkilökunnalta saadun palautteen mukaan asukkaiden kanssa on pelattu enemmän pelejä, tanssittu (liikuntaa), tehty käsitöitä, luettu kirjoja, laulettu yhdessä, askarreltu myyjäistarvikkeita, ulkoiltu ja katsottu elokuvia. Lisäksi palvelutalossa vierailee viikoittain seurakunnan edustaja pitämässä hartaushetken ja lähellä asuva haitarisoittaja käy silloin tällöin viihdyttämässä asukkaita.

Henkilökunta on havainnut, että asukkaat ovat aktiivisempia kuin ennen projektia. Mummot tulevat katsomaan, mitä tehdään, haluavat olla mukana ryhmässä. Erityisen tyytyväisiä he ovat olleet dvd:n ja videoiden katselulaitteisiin.

Hoitohenkilökunta on suunnitellut yhdessä asukkaiden kanssa uusia toimintamalleja. Työskentelytapa on kuitenkin sen verran uutta, että tarvitsevat jonkinlaista ideointitukea tulevaisuudessakin.

Toimintakyvyn kartoituksen jälkeen hoitajille nimettiin omat asukkaat, joiden toimintaa ja aktiivisuutta he seurasivat viikon ajan ja kirjasivat omatoimiset virikkeet lomakkeelle. Hoitajat laativat myös neljän viikon lukujärjestyksen asukkaille järjestettävästä aktivoivasta ja toiminnallisesta tekemisestä.

Palvelutalon asukkaiden ja projektissa mukana olleiden Inkerin kulttuuriseuran työpajalaisten välille

muodostui lämmin ystävyys. Jokainen mukana ollut sai projektista itselleen paljon. Työpajat matkoineen olivat raskaita, mutta mummojen uskomaton elämänmyönteisyys antoi myös meille tekijöille suunnattomasti elämänuskoa ja voimaa.

Kiitämme Villa Inkerin henkilökuntaa, erityisesti Anna Rautia ja Silva Kuznetsovaa sekä yhdistyksen puheenjohtajaa Eva Kotinittyä ja jokaista mukana ollutta mummoa ja vaaria annetusta panoksesta. Elämän kiertokulkuun kuuluu, että kaikki eivät ole enää vastaanottamassa kiitoksiamme.

Kikkerin palvelutalon henkilökunta ja Villa Inkeri ry:n hallituksen puheenjohtaja ryhmäkuvassa huhtikuussa 2009. Edessä vasemmalta Natasha Petrova, Svetlana Shirenko, keskellä kehitysprojektiin aktiivisesti osallistunut Silva Kuznetsova ja Nina Nikkinen. Takarivissä vasemmalla projektin pääkouluttaja ja Villa Inkerin puheenjohtaja Eva Kotinitty, Irina Fjodorova, palvelutalon johtaja Anna Raut, sairaanhoitaja Rimma Kurbanova ja Irina Latiseva.

Henkilöitä

Artikkelien kirjoittajat

Aune Kämäräinen

Kuvaamataidon opettaja. Johtava taideaineiden opettaja Hiiden opistossa. Toimittanut useita kirjoja ja julkaisuja.

Helena Leppänen

Taiteen tohtori, keraamikko Helena Leppäsen väitös-

tutkimus "Muotoilijaja Toinen" on monitasoinen matka muotoilijan tiedon keräilyyn, käsittelyyn ja tulkintaan. Ikäihmisten tarpeista lähtevässä astiastoprojektissa perehtyi ikääntyneiden elämään ja teki haastatteluja sekä ruokailutilanteiden dokumentointia kotona asuvien vanhuksien luona ja hoitolaitoksissa. Tarkastelun kohteena olivat erityisesti ruokailu- ja kahviastoiden toimivuus ja miellyttävyys. Tutkimus- ja opetustöiden ohessa hän on osallistunut keramiikka-alan näyttelyihin kotimaassa ja ulkomailla

Kelton työpajasta kertova Äheltävät ämmät -kollaasi peilaa muistelupajojen työntäyteistä tunnelmaa. Kuvassa kuusi "potuskanaista" poseeraa työpajan tuloksena syntyneen tarinatynnyröykkiön vierellä. Vasemmalta lukien Aune Kämäräinen tyyny sylissään, seisomassa Elma Puidet, Helena Miettinen, Pirkko Nykänen, Inkeri Sava, autonkuljettajana ja kuvaajana toiminut Eeva Mäkinen ja Marja Karhula. Etualalla naiset työn touhussa. Muistelutyöpajoissa osaamiset sekoittuvat ja ammattirajat ylittyvät. Professorista ja kuvaamataidon opettajasta voi tulla ompelijoita ja kirjanpitäjistä visualisti.

Helena Miettinen

Valtiotieteiden tohtori Helena Miettinen on Inkerin kulttuuriseuran toiminnanjohtaja. Hän on julkaissut lukuisia Inkeri-aiheisia kirjoja: elämäkertoista kansansatuihin. Yhdessä professori Inkeri Savan kanssa Helena Miettiseltä ilmestyi vuonna 2000 kirja Liljan kuva kutsuu, jossa serkukset pohtivat oman inkeriläisen sukunsa vaihteita ja omaa suhdettaan inkeriläisyyteen. Helena Miettinen on aktiivisesti vaikuttanut muistelutyöpajojen syntymiseen ja kehittämiseen.

Inkeri Sava

Filosofian tohtori Inkeri Sava on Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osaston emerita professori. Inkeri Sava on kehittänyt taiteellisin keinoin tapahtuvaa elämäkerrallista työskentelyä. Hänen ja Virpi Vesänen-Laukkanen yhteistyön tuloksena syntyi vuonna 2005 ilmestynyt kirja Taiteeksi tarinoitu oma elämä. (PS-kustannus, Jyväskylä). Inkeri Savan äiti paakeni Suomeen Inkeristä vuonna 1929.

Potuskatyöryhmä

Marja Karhula. Inkerin kulttuuriseuran pitkäaikainen hallituksen jäsen. Taidokas ompelija, jonka tikit pysyvät linjassa eivätkä saumat vedä. Inkeriläisen pakolaisäidin tytär. (Keltto, Tallinna)

Eva Kotiniitty. Terveystieteiden ja kasvatustieteiden maisteri. Villa Inkeri ry:n puheenjohtaja. (Kikkeri)

Aune Kämäräinen. Valokuvaaja, kuvien käsittelijä. (Keltto, Tallinna)

Helena Leppänen. Keraamikko. Savityöskentelyn vetäjä ja haastattelija. (Tallinna)

Helena Miettinen. Haastattelija, kuvankäsittelijä, koordinaattori. (Kikkeri, Keltto, Tallinna)

Pirkko Nykänen. Entinen kuvaussihteeri, jonka haastattelijan ja sommittelijan taidot hakevat vertaa. (Kikkeri, Keltto, Tallinna)

Elma Puidet. Eläkkeellä oleva pääkirjanpitäjä. Asuu

nykyisin paluumuuttajana Suomessa. Elman on erityisen taitava kirjoneuleiden tekijä. Potuskapajassa hän on korvaamaton kulttuurisena välittäjänä. (Kikkeri, Keltto, Tallinna)

Hannele Repo. Teologian tohtori. Tallinnan suomalaisen seurakunnan kirkkoherra. Osallistui Tallinnan potuskapajaan muisteluryhmän vetäjänä ja paikallisena koordinaattorina.

Inkeri Sava. Haastattelija. Visualisti. (Keltto)

Liisa Söderlund. Inkerin kulttuuriseuran hallituksen jäsen. Monipuolinen kädentaitaja ja haastattelija. (Tallinna)

Toiminnallisia menetelmiä inkeriläisvanhusten hoitoon -projekti

Eva Kotiniitty. Pääkouluttaja (2007).

Helena Miettinen. Luovien menetelmien kouluttaja (2007), pääkouluttaja (2008).

Margareta Partanen. Luovien menetelmien kouluttaja (2008).

Tytti Piironen. Projektikoordinaattori (2007–2008).

Muita henkilöitä

Virpi Vesänen-Laukkanen

Virpi Vesänen-Laukkanen on helsinkiläinen tekstiilitaiteilija, joka on tullut tunnetuksi kierrätysmateriaalista valmistaamistaan taideteoksista. Kiiltävähelmainen Karkkiprinsessa on valloittanut maailmalla ja ihastusta ovat herättäneet myös helmillä kirjailtu Pieni merenneito. Karamellipaperit ovat Virpin rakastama materiaali. Niistä ovat syntyneet Karkkiprinsessan lisäksi myös korsetteja ja Makea uni -installatio. Virpi Vesänen-Laukkanen valittiin vuonna 2008 vuoden taiteilijaksi. Virpi toimi Inkerin kulttuuriseuran Tilkkutarinatyöpajan vetäjänä.

Ja matka jatkuu. Inkerin kulttuuriseuran seuraava tarinapaja pidetään elokuussa 2009 Pohjois-Norjassa Vesisaarella, jossa monet kulttuurit kohtaavat. Tarinatäkit matkasivat Norjaan jo etuajassa näyttelyä varten. Kesätäkki ja Helena Miettinen Tromssan keväässä. (Kuva Liisa Koivulehto)

Inkerin kulttuuriseura

Vuonna 1993 perustettu Inkerin kulttuuriseura on vireä inkeriläisen kulttuurin edistäjä ja uuttera toimija. Inkeri ja inkerinsuomalaiset ovat samanaikaisesti tuttuja ja tuntemattomia. Vuonna 1990 alkanut paluumuutto Suomeen on tuonut inkeriläiset keskelle suomalaista arkea. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä virallinen Suomi oli unohtanut inkerinsuomalaiset. Kansallinen hajaannus oli lähes täydellistä myös entisessä Neuvostoliitossa asuvien inkeriläisten keskuudessa. Vasta perestroikan jälkeen inkerinsuomalaisilla on ollut mahdollisuus kuroa umpeen historiallista ja kulttuurista kuilua.

Inkerin kulttuuriseura ry on tehnyt vuodesta 1993 työtä inkeriläisen kulttuurin edistämiseksi ja elvyttämiseksi. Keskeisiä toimintamuotoja ovat inkeriläisen kulttuurin ja yleensä inkeriläisyyden tutkiminen, inkeriläissyntyisten taiteilijoiden näyttelyiden ja konserttien järjestäminen, Inkeri-aiheisen kirjallisuuden tukeminen ja julkaiseminen sekä Inkeri-teemaan liittyvien luentotilaisuuksien järjestäminen. Viime vuosina taiteellisin keinoin toteutetut muistelutyöpajat ovat kasvattaneet suosiotaan. Inkerin kulttuuriseuran nettisivut ja seuran tuottama Virtuaali-Inkeri löytyvät .inkeri.fi-sivustolta. Juuriaan etsiviä palvelee asiantunteva sukutkimusjaos.

Liittymällä jäseneksi voi olla mukana edistämässä inkeriläistä kulttuuria sen eri muodoissaan. Jokaisen tiedoille ja taidoille on käyttöä myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Iloa ja voimaa tarinoimalla

Valtiotieteiden tohtori, Inkerin kulttuuriseuran toiminnanjohtaja Helena Miettisen toimittama Iloa ja voimaa tarinoimalla valottaa havainnollisesti Inkerin kulttuuriseuran taiteellisin keinoin toteutetuista elämäntarinallisista työpajoista kertyneitä kokemuksia sanoin ja kuvin. Julkaisu houkuttelee monikulttuuri- ja vanhustyön parissa työskenteleviä kokeilemaan tarinallisia menetelmiä ja tarjoaa avuksi yksityiskohtaisia kokemukseen perustuvia, mutta vankkaan teoriapohjaan nojautuvia vinkkejä.

Työpajojen kylkiäisenä on syntynyt myös muita metodisia apuvälineitä kuten inkeriläisten kulttuurista nousevat muistelukortit ja Inkeriläinen äänimaisema.

Julkaisun on kustantanut Vanhustyön keskusliitto - entraförbundet för de gamlas väl ry.

IS N 978-851-806-135-2

